

ŽENY V POŠTOVNÍ SLUŽBĚ ČESKÝCH ZEMÍ

JAN KRAMÁŘ

„Věnujte poštovníctví jen dívky nadané, vzdělané, duševně vyspělé, sebezapření schopné, jež mohly by povznést povinnosti na výši ideálu a státi se v každém směru rovnocennými pracovníci vedle svých mužských kolegů.“¹

Pošta patřila k nemnoha státním institucím, v nichž se ženy mohly – byť s velkými omezeními – pracovně uplatnit od jejich raně novověkých počátků. Bylo to dáno jednak naléhavou potřebou udržet nepřetržitý poštovní provoz, který byl nezbytný pro fungování ústředních orgánů dvorské správy, jednak vnitřním uspořádáním instituce, v níž základní organizační jednotky tvořily přeprahací stanice (*Poststationen*). Ty za běžných okolností sice vedli poštmistři (*Postmeister*), mající k dispozici příslušný personál, ale výraznou roli v jejich každodenní činnosti obvykle hráli i příslušníci poštmistrových rodin. Na prvním místě to byla manželka, následovaná syny a dcerami. Poštovní stanice totiž nepředstavovaly pouze místa pro výměnu utmácených jezdeckých a tažných koní, kteří prostřednictvím kurýrů a postilionů zprostředkovali dopravu osob a zásilek, nýbrž měly i hospodářský rozměr ve smyslu provozování různých navazujících živností, především ubytovacích, stravovacích a polnohospodářských. Kvůli tomu musely být stále udržovány v chodu, což v případě náhlého úmrtí poštmistra šlo zabezpečit pouze prostřednictvím nějaké důvěryhodné a zároveň věci znalé osoby. Tou byl na prvním místě poštmistruv plnoletý syn, zeť, případně bratr. Pokud však synové ještě nenabýli zletilosti, dcery se dosud neprovdaly a bratr ani jiný mužský nástupce nepřipadal v úvahu, zastávaly dočasně pozice přednostek většinou vdovy po poštmistrech (*Postmeisterswitwen*).² Úřední spisy je v takovém případě obvykle označovaly jako správkyně (*Postverwalterinnen*), držitelky (*Posthälterinnen*),

---

1 Hemerová, Hermína: Půl století ženské práce ve službách poštovních. In: Poštovní obzor 10–12, 1922, s. 163–164.

2 K tomu srv. postavení vdov po držitelích venkovských usedlostí v publikaci autorského kol. Lenderová, Milena – Kopiczková, Božena – Burešová, Jana – Maur, Eduard (eds.): Žena v českých zemích od středověku do 20. století. Praha 2009, s. 148–153, 284–285, 289–299, 307. Podobně na tom byly mistrovské vdovy, kterým bylo umožněno vést řemeslnickou dílnu po svém zemřelém manželovi v rámci cechu. K tomu viz Nekvapil, Ladislav: Čelední služba v Čechách v raném novověku. Právní, sociální a ekonomické aspekty. Pardubice 2020, s. 111.

majitelky (*Postinhaberinnen*, *Postbesitzerinnen*) nebo dokonce jako poštmistryně (*Postmeisterinnen*).³ U poštovních relais⁴ a listovních sběren⁵ byly uváděny jako držitelky poštovních relais (*Postrelaishälterinnen*), resp. listovní sběratelky (*Briefsammlerinnen*).⁶

- 3 Čestina 19. a počátku 20. století označovala přednostky poštovních úřadů obvykle jako „pošt-mistrové“, i když přesněji by se měly nazývat „poštmistryně“. Poštmistrové byly totiž především manželky poštmistrů. Němčina tento sémantický problém neměla, protože pro poštmistrové tradičně používala výraz *Postmeistergattinnen* a pro poštmistryně výraz *Postmeisterinnen*.
- 4 Poštovní relais (*Postralaisstationen*) byly malé venkovské služebny nejnižšího stupně, které od pol. 18. stol. sloužily pouze k přepřahání či poskytování přípráže bez jakékoliv manipulace (tj. příjmu, zpracování a výdeje) se zásilkami (*Postpferdwechsel ohne Briefsammlung*). Spravovali je držitelé příprážních stanic (*Postrelaishälter*), kteří byli plně závislí a osobně a organizačně propojení s mateřskou poštovní stanicí, jejíž přednosta (pošt mistr) nejlépe znal místní poměry. Jejich činnost spočívala v převozu zásilek v místě a dále sloužily jako zastávky, kde byli pro poštovní vozy připraveni čerství „koně na podlož“ neboli k přepřahání (*unterlegte Pferde*). Německé sou-sloví *Pferde unterlegen* se totiž ve staré češtině překládalo jako „podložit koně“, dnes bychom řekli „přepřahnout koně“. Z toho pak vzniklo označení pro přepřahací či podpůrné stanice (*Unterlegstationen*, *Postpferd-Unterlegungen*), které máme coby obdobu poštovních relais doložené ve 2. pol. 18. a v 1. pol. 19. stol. K tomu viz Jungmann, Josef: Slovník česko-německý. Praha 1990 (reprint z roku 1837); Schelle, Karel – Tauchen, Jaromír (eds.): Encyklopedie českých právních dějin, VI. sv. Právní-Právo po. Plzeň 2016, s. 836–871, heslo Právo poštovní – Budování sítě pošt-ovních služben pro potřeby podání a dodání zásilek.
- 5 Listovní sběrný (*Briefsammlungen*) byly poprvé zmíněny v poselském patentu (*Botenpatent*) ze 17. 8. 1722 a později je uváděl jednak poštovní (*Postordnung*), jednak poselský (*Botenordnung*) řád z 16. 12. 1747, resp. 14. 12. 1748. Zřizovány byly podle potřeby buď jako soukromé (*privat*), nebo jako státní (*ärarial*) poštovní služebny nejnižšího stupně. Jejich vedení, personální obsazení a dohled nad nimi ponechala poštovní správa v kompetenci správců mateřských stanic, kteří nejlépe znali místní poměry. Podmínkou bylo, aby provozovatel sběrný (*Briefsammler*) uměl číst a psát, což byli většinou místní obchodníci a hostinští, kteří zásilky shromažďovali a poté je přepravovali do mateřské poštovní stanice k další dopravě. Zároveň na stanici vyzvedávali došlé zásilky a doručoval je příjemcům v místě svého působení. Část sběren však byla jen kontaktními místy pro soustřeďování podaných a došlých zásilek a expedice zajišťovala příslušná stanice sama. V tomto případě pošt mistr vysílal ke sběrně vlastní personál – pěší posly, jezdce a do vzdálenějších míst postiliony s lehkými dvou- nebo čtyřkolými vozíky (tzv. kariolkami), taženými jedním nebo dvěma koňmi, které musel každý pošt mistr vlastnit. Od správe mateřské stanice dostával majitel sběrný menší roční odměnu a za příjem a doručení dopisu si účtoval poplatek, zpravidla 1 krejcar nad stanovené poštovné. Listovní sběrný se osvědčily, takže v roce 1798 se jich jen na území Království českého nacházelo 64. Ministerským nařízením z 31. 5. 1850 (č. 215/1850 ř. z.) však byly přejmenovány na expedice, které se ve druhé polovině 19. století staly nejobvyklejším typem venkovských poštovních služben. K tomu viz Šbirka PM, podsb. Václav Dragoun – poznámky, Vznik názvů (terminologie), kart. 45, heslo Briefsammlungen; Verordnung des Handelsministeriums vom 31. Mai 1850, wodurch an die Stelle der bisherigen „Briefsammlungen“ und „Briefsammler“ die Benennung „Postexpedition“ und „Postexpedient“ eingeführt... In: Allgemeines Reichsgesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Oesterreich. Wien 1850–1853, s. 903; Schelle, K. – Tauchen, J. (eds.): Encyklopedie, s. 836–871.
- 6 Držitelky poštovních relais a listovních sběratelek bylo velmi málo a k výkonu služby se obvykle

Neprovdaná vdova mohla řídit stanici pouze se svolením vrchní zemské poštovní správy, která na dotčenou služebnu dosadila administrátora (*Postadministrator*), což byl zkušený úředník většinou ve funkci zkoušeného přísežného písaře (*geprüften beeideten Postschreiber*) či expeditora (*Postexpeditor*), pověřený jejím prozatímním vedením. Jeho pravomoci se ovšem vztahovaly pouze na vedení služebny a správu erárního majetku a netýkaly se osobních majetkových (vlastnických) práv vdovy či dcery. Jmenování i odvolání administrátora příslušelo výhradně nejvyšší poštovní správě, která určovala také podmínky jeho přijetí a výši platu. Po roce 1848 muselo být postavení administrátora vymezeno smlouvou, kterou uzavíral s poštovním (od 1. ledna 1884 poštovním a telegrafním) ředitelstvím v případě propůjčení erárních stanic a s ministerstvem obchodu v případě dědičných stanic. Jestliže se vdova znovu provdala, přešlo držení stanice na jejího nového manžela, obdobně jako když správu převzala dcera.⁷

Nejstarší doložený souhlas umožňující výkon poštovní služby ženě pochází z 23. března 1548. Tehdy se generální poštovní mistr Leonard I. z Taxisů (1522–1612) písemně zavázal udělit stanici v nizozemském (dnes belgickém) městě Braine-le-Comte v případě smrti stávajícího poštovního Lorence de Sainte jeho manželce (vdově) až do nabytí plnoletosti jejich nejstaršího syna Maximiliana. Šlo o výraz díky za dlouholeté věrné služby, které Lorenc prokázal jak císaři, tak generálnímu poštovnímu samému. Jestli k převzetí stanice onou vdovou skutečně došlo, ovšem z dostupných pramenů nevyplývá.⁸ Podobná záležitost se v Nizozemí znovu udála o osmdesát let později, 1. srpna 1628, kdy byl Alexandře hraběnce z Taxisů (1589–1666), vdově po Leonardovi II. z Taxisů (1594–1628), propůjčen úřad říšského generálního dědičného poštovního a 16. srpna téhož roku také úřad generálního poštovního Španělského Nizozemí, Burgundska a Lotrinska. Obě svěřené funkce úspěšně vykonávala plných sedmáct let za svého nezletilého syna Lamoral Klaudivia Františka (1621–76), který je po nabytí plnoletosti roku 1646 převzal.⁹

---

dostaly pouze v případě úmrtí manžela. V rozmezí let 1748–1850, kdy listovní sběrný v rakouské monarchii existovaly, jsem v Království českém napačítal pouze osm listovních sběratelek. Dvě z nich zároveň působily jako držitelky relais, kterých jsem celkem identifikoval čtyři. V dalších zemích monarchie byla situace asi sotva odlišná. K tomu blíže viz příloha Ženy v poštovní službě Království českého 1526–1850; Sbirka PM, podsb. Václav Dragoun – poznámky z pozůstalosti, Poštovní služebny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.

7 O poštovních administrátorech viz Martínek, Miloslav: Pošty a jejich úředníci v Čechách na přelomu 19. a 20. století (1850–1914). In: Sborník Poštovního muzea 1980, s. 137; Heinzl, J. M.: Oesterreichisches Posthandbuch für Postbeamten, Juristen und Geschäftsleute. Olmütz 1853, s. 89–90.

8 Byly již dříve ženy v poštovní službě? In: Poštovní listy 18, 1902, s. 3–4.

9 Alexandra z Taxisů viz příloha Životopisné medailony. O ní blíže viz Effenberger, Eduard: Aus alten Postakten. Quellen zur Geschichte der österreichischen Post, ihrer Einrichtungen und Entwicklung. Wien 1918, s. 387–388; Žena jako generální poštovní mistr. In: Poštovní obzor 8, 1930,

V českých zemích je první doloženou ženou v poštmirovském úřadě Dorota, rozená Hartlebová z Angelhausu, vdova po Jiřím z Habenschattů, hlavním zemským poštmirovem v Čechách, která spravovala pražský vrchní poštovní úřad přibližně jeden rok, než ji 26. dubna 1591 vystřídal Jiřího bratranec Felix z Habenschattů.¹⁰ V roce 1599 se analogická situace opakovala, když pražský poštovní úřad řídila po zhruba stejnou dobu Barbora, vdova po hlavním zemským poštmirovem Jeremiášovi Bankovi. Takových dočasných držitelek však nebylo v 16. století mnoho, což bylo mimo jiné dáno malým počtem poštovních stanic. Čím více jich v následujících desetiletích přibývalo, tím častěji některá z žen stanula v čele. Ze 17. století tak máme doloženy případy Doroty Hebenstreittové (zmíněna 1610 a 1619) a Anny Terezy Krausové (zmíněna 1680) ve Zdicích, Barbory Schmidtové v Plzni (1656), Zuzany Kammermayerové v Košicích u Tábora (před 1662), Veroniky Langové v Praze (1670–71), Magdaleny Pachmayerové ve Staňkově (asi 1668–77), Anny Kateřiny Pechiové (1678) a Juliany Doroty Hauttové (1681) v Miličíně, Sabiny Bethmannové v Cerhovicích (1680) či Doroty Braunhoferové v Budyni nad Ohří (1694–1710).¹¹ Tento trend se ještě více zvýraznil v 18. a zejména 19. století, kdy se na vedení poštovních služeben podílely desítky, resp. stovky žen.¹² Pro konkrétní představu o počtech žen v čele poštovních stanic může sloužit průzkum, který jsem provedl v případech Království českého. Z něho vyplývá, že v letech 1526–1850 se na pozicích poštmirovyň, držitelek či majitelek stanic vystříдалo 80 žen. Tři z nich, Dorothea Habenstreittová (Benešov, Zdice), Anna Bettmannová (Lovosice, Mirešovice) a Rosa Gellinekchová či Jelínková (Písek, Vodňany), dokonce vedly dvě služebny zároveň. Devět dalších žen působilo v uvedeném časovém rozpětí jako poštovní administrátorky (*Postadmiratorinnen*).¹³

s. 163; https://de.wikipedia.org/wiki/Alexandrine_von_Taxis; https://de.wikipedia.org/wiki/Lamoral_Claudius_von_Thurn_und_Taxis.

10 Roubík, František: K vývoji poštovníctví v Čechách v 16.–18. století. In: Sborník Archivu ministerstva vnitra X., 1937, s. 290.

11 Tamtéž, 289–297.

12 Sbírka PM, podsb. Václav Dragoun – poznámky z pozůstalosti, Poštovní služebny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. V opisech prvního ředitele PM V. Dragouna lze dohledat poměrně velké množství žen, které převzaly vedení služeben po zemřelých manželech. Bohužel jen u malého počtu z nich lze nalézt bližší životopisná data, která by dovolovala sestavit alespoň stručný životopis. Takovou výjimkou je Klára Radimská, jejíž životopis je součástí přílohy Životopisné medailony. O ní blíže viz Wüstová, Eugenie: Z historie staré pošty. In: Mladoboleslavské listy LVI, č. 51–52, 22. 12. 1941, titulní list vánoční přílohy; Jubileum mladoboleslavské paní poštmirové. In: Rodný kraj z 3. 6. 1911, strana nezjištěna; Výročí 80letých narozenin... In: Jizeran 40, 1911, příloha. S vyhledáváním pramenů o K. Radimské mi pomohly: Sylva Městecká z Muzea Mladoboleslava, Alžběta Kulišková z Muzea Českého ráje v Turnově, Jana Kavánová z Vlastivědného muzea Nymburk a Jitka Hradilová, pravnučka Kláry Radimské, za což všem děkuji.

13 Sbírka PM, podsb. Václav Dragoun – poznámky z pozůstalosti, Poštovní služebny v Čechách, na

Je tedy dobře patrné, že poštovní správa by se bez žen působících v roli dočasných správků poštovních služeben neobešla, ale zároveň je třeba konstatovat, že jejich možnosti pro výkon plnohodnotné služby byly ve srovnání s muži dosti omezené. U subalterních zaměstnanců služeben byla dlouho situace pro ženy ještě méně příznivá. Kolem poloviny 19. století se sice sporadicky setkáváme s poslicemi (*Postbotinnen*)¹⁴ a od 70. let téhož století i s přespolními doručovatelkami (*Landbriefträgerinnen*)¹⁵, které prostřednictvím pěších pochůzek doručovaly listovní zásilky ve venkovských oblastech, ale jinak byl nižší poštovní personál téměř výlučně mužský. K obratu pomalu docházelo od 60. let, kdy pod vlivem ekonomických, sociálních a demografických změn vzrůstal počet neprovdaných žen v aktivním věku. Tento negativní jev se naplno a ve vsí otevřenosti projevil po prusko-rakouské válce z roku 1866, v jejímž důsledku náhle stoupl počet nezaopatřených vdov a osiřelých dcer, způsobený jednak přímými bojovými ztrátami, jednak rozsáhlou epidemií cholery. Společnost se tak ocitla v situaci, již bylo třeba v dohledné době urychleně řešit.¹⁶

Určitý pokrok přinesl výnos předlitavského ministerstva obchodu ze 7. dubna 1869¹⁷, který umožnil vykonávání poštovní služby ženám, jež náležely k rodinám poštovníků, resp. poštovních expedientů (*Postexpedienten*), jak se přednostově neerárních (většinou venkovských) poštovních úřadů (*nicht ärarische Postämter*) neboli expedic (*Postexpeditionen*) nazývali.¹⁸ Službu mohly nastoupit výhradně

Moravě a ve Slezsku. K tomu podrobněji viz příloha Ženy v poštovní službě Království českého 1526–1850. Administrátorkou byla také dnes již zapomenutá básnířka Albína Dvořáková-Mráčková. O ní více viz příloha Životopisné medailony.

- 14 K tomu alespoň dva příklady: 1. Poslice „Franzel“ je doložena v posl. čtvrtině 19. stol. v Perninku (Bärringen), dnes okres Karlovy Vary. K tomu viz Sbírka PM, podsb. Poštovní úřady, inv. č. PÚ 1028, př. č. 236/1927; 2. Marie Waltrová, provdaná Jančarová (*22. 3. 1837 – †15. 1. 1894), vypořádala svým rodičům s doručováním korespondence v Březových Horách a později vykonávala pěší pochůzky v okrajových částech Příbrami. K tomu viz Sbírka PM, podsb. Poštovní úřady, inv. č. PÚ 3471, př. č. 1121/1930.
- 15 Přespolní doručovatelky byly zaměstnankyně sluhovské (zřízenecké) kategorie, které sloužily buď u erárních, nebo neerárních úřadů. Ve druhém případě si je za stanovený plat najímali do pracovního poměru neerární poštovníci, expedienti a majitelé pošt. Byly tak v soukromém služebním vztahu ke svým zaměstnavatelům, avšak ti museli jejich přijetí oznámit poštovnímu (od roku 1884 poštovnímu a telegrafnímu) ředitelství, které je také mohlo okamžitě propustit. K tomu viz Kramář, Jan: Monografie československých a českých známek a poštovní historie, 25. díl, svazek II. – Poštovní odívání v českých zemích. Praha 2012, s. 36–39, 157.
- 16 Lenderová, M. – Kopiczková, B. – Burešová, J. – Maur, E. (eds.): Žena v českých zemích, s. 422.
- 17 Zulassung von Frauenspersonen zur Erlernung und Ausübung des Postdienstes bei nicht ärarischen Postämtern. In: Post-Verordnungsblatt für das Verwaltungsgebiet des k. k. Handels-Ministeriums 14, 1869, s. 85–86.
- 18 Expedice byly střední a menší služebny, pro které se také užíval název venkovské (*Landpostämter*) nebo krajiné úřady (*Provinzial-, Territorialbehörden*). Jejich kořeny sahají až k listovním

pod vedením a zárukou expedientů i bez předchozí zkoušky, pokud prokázaly nezbytnou způsobilost k jejímu výkonu. O dostatečné kvalifikaci svěřených žen však museli dotčení poštmistři informovat příslušné poštovní ředitelství.

Ministerské rozhodnutí dále ženám povolilo, aby pod vedením a odpovědností příslušného poštmistra získaly odbornou kvalifikaci, která byla stanovena pro poštovní expeditory (*Postexpeditoren*).¹⁹ Podmínkou však bylo, aby dosáhly věku 18 let, měly přiměřené vzdělání a zachovalou pověst (dnes bychom řekli: měly čistý trestní rejstřík, tedy byly bezúhonné), disponovaly praktickými znalostmi z poštovní manipulace, vykonaly předepsanou zkoušku a složily služební přísahu. Po splnění uvedených požadavků pak pracovaly jako expeditorky (*Postexpeditorinnen*).²⁰ To způsobilo, že na předlitavských neerárních poštovních úřadech

---

sběrnám (*Briefsammlungen*), přejmenovaným nařízením ministerstva obchodu, živností a veřejných staveb z 31. 5. 1850 (č. 215/1850 ř. z.) na expedice neboli výpravny (*Postexpeditionen*) a řízené expedienty (*Postexpedienten*). Postupně se staly nejrozšířenějším typem poštovních služeb v Předlitavsku a základem většiny pozdějších venkovských poštovních úřadů. Personálně byly obsazovány hlavně smluvními zaměstnanci, ve velké míře z řad nižšího personálu, např. bývalými vozky, konduktéry nebo posly. Dne 20. 6. 1873 byly neerární poštovní úřady rozděleny podle výše skutečných příjmů z jejich provozu na šest skupin. Přednostové těchto úřadů dostávali plat od 200 do 500 zlatých ročně. V případě, že pobírali plat do 300 zlatých ročně, nazývali se expedienti, pokud byl jejich příjem vyšší, označovali se titulem pošt mistr. K tomu viz Schelle, K. – Tauchen, J. (eds.): *Encyklopedie*, s. 836–871.

19 Jako expeditorky neboli výpravkyně (*Postexpeditorinnen*) se původně označovaly soukromé zaměstnankyně pošt mistrů, které byly vypláceny z úředního paušálu určeného pro příslušné služební místo. U poštovní správy mohly pracovat od 7. 4. 1869, kdy předlitavské ministerstvo obchodu vydalo příslušné povolení. Dne 26. 9. 1902 byly na základě výnosu téhož resortu převedeny do státní služby a jejich dosavadní označení bylo změněno na pomocné úřednice (*Posthilfsbeamtinnen*). Zároveň došlo ke sloučení statusu, když byly tyto podúřednice systematizovány při třídních (neerárních) úřadech I. třídy a 1. stupně II. třídy a zároveň též na erárních poštách. Expeditorky, resp. pomocné úřednice, musely vykonat šestiměsíční zkušební praxi a složit zkoušku služební způsobilosti pro dozorčí a jízdní službu průvodní, rozřídovací službu listovní i balíkovou a doručovací službu u příslušného ředitelství pošt (od roku 1884 ředitelství pošt a telegrafů), kde byly poté vzaty pod přísahu jako aspirantky (*Postaspiratinnen*). Vlastní službu vykonávaly expeditorky u pošt mistra či expedienta, od kterého také pobíraly plat. V případě jeho dlouhodobé nepřítomnosti, způsobené nemocí, pracovní cestou či jinými okolnostmi, přebíraly veškerou agendu a označovaly se jako administrátorky (*Postadministatorinnen*). Předání odpovědnosti vyžadovalo povolení nejvyšší poštovní správy, která zkoumala poctivost, mravnost a požadované znalosti navržené kandidátky. Dne 3. 4. 1906 byly pomocné úřednice přejmenovány na oficiantky (*Postoffiziantinnen*) a 18. 1. 1909 bylo stanoveno, že pomocné úřednice I. – VII. platové třídy se budou označovat jako oficiantky, zatímco pomocné úřednice VIII. – XII. platové třídy jako adjunktky (*Postadjunktinnen*). K tomu viz Ottův slovník naučný, VIII. díl. Praha 1894, s. 962; Martínek, M.: *Pošty a jejich úředníci*, s. 136–137; Heinzel, J. M.: *Oesterreichisches Posthandbuch*, s. 90–91; Baar, J.: *Hrstka vzpomínek*. In: *Poštovní obzor* 10–12, 1922, s. 140.

20 První ženou z českých zemí, která vykonala zkoušky pro expeditorky, se pravděpodobně stala Josefina Burešová, dcera Jana Bureše, purkmistra a od 18. 5. 1864 poštovního expedienta v Radnicích, dnes okres Rokycany. Jako expeditorka sloužila na téže službě od 28. 11. 1870. O ní viz

byl v krátké době zaměstnán vysoký počet pomocných úředníků, kteří patřili do rodin poštmistřů. Zaměstnáváním manželek, dcer nebo synů si totiž venkovští poštmistři zvyšovali vlastní příjmy, protože získávali část úředního paušálu určeného pro výplatu pomocného personálu.²¹

Nařízení v neposlední řadě umožňovalo vdovám po venkovských poštmistrech (*Postmeisterswitwen*) a jejich dcerám, které dosud služebnu pronajímaly, aby ji spravovaly prostřednictvím zkušeného a přísežného expeditora, který působil jako administrátor. Pokud samy složily předepsanou zkoušku, mohly coby pošt-mistryně (*Postmeisterinnen*), resp. expedientky (*Postexpedientinnen*), v dobové české terminologii však obvykle označované jako „poštmistrové“, zastávat místo po zemřelém manželovi či otci, což bylo považováno za náhradu tehdy neexistující vdovské a sirotčí penze. Tímto způsobem se pozvolna vyvinula kategorie přednostek malých venkovských poštovních úřadů.²²

Z jejich průkopnic lze zmínit hned několik nevšedních osobností, k nimž se podařilo dohledat základní životopisné údaje: Pavlínou Weiserovou v Neveklově²³, Annu Macháčkovou v Třeběchovicích²⁴, Marii Rejčovou v Plasích²⁵, Augustu Še-

---

Sbírka PM, podsb. Václav Dragoun – poznámky z pozůstalosti, Poštovní služebny v Čechách, sign. I-1-C-1430, Radnitz (Radnice).

- 21 Pechmanová, Ludmila: K padesátileté činnosti ženy ve státní službě poštovní. In: Poštovní obzor 10–12, 1922, s. 152–159; Hemerová, H.: Půl století, s. 161–164; Martínek, M.: Pošty a jejich úředníci, s. 129–140.
- 22 Zulassung von Frauenspersonen zur Erlernung, s. 85–86; XII. výroční valná hromada Ústřední organizace poštovního úřednictva dopravního pro republiku československou v Praze. Proslov místopředsdkyně kol. Hoškové. In: Poštovní obzor 10–11, 1932, s. 157–160.
- 23 Pavlína Vávrová-Weisserová viz příloha Životopisné medailony. O ní blíže viz Hemerová, Herma: Z alba našich žen (K šedesátileté činnosti v poštovníctví). In: Poštovní obzor 17, 1932, s. 268–269; Pavlína Weisserová†. In: Ženský svět, příloha Česká poštovní úřednice 9, 1905, s. 127; NA, fond ŘPT Praha, kart. 1067, osobní spis Paulina Weisserová. Na její osobní spis, stejně jako další spisy některých poštovních zaměstnankyň, mne upozornil Jan Kahuda z NA, za což mu děkuji.
- 24 Anna Macháčková viz příloha Životopisné medailony. O ní blíže viz Anna Macháčková. In: Česká poštovní úřednice, příloha Ženského světa 8, 1905, s. 111; Hemerová, H.: Z alba našich, s. 268–269; NA, fond ŘPT, kart. 1042, osobní spis Anna Macháčková.
- 25 Marie Rejčová viz příloha Životopisné medailony. O ní blíže viz Brendl, Lumír: Plasy a jejich pošta. In: katalog Národní filatelické výstavy Plzeň 1295–1995. Plzeň 1995, s. 33–36; týž a kol.: Plasy pohledem filatelie. Plasy 2007. Týž: Pošta v Plasích. In: Katalog Oblastní filatelické výstavy Plasy 1985. Plasy 1985, s. 12–15; Fák, Jiří a kol.: Historie poštovníctví na severním Plzeňsku. Mariánská Týnice 2001, s. 33; NA, fond ŘPT Praha, kart. 1052, osobní spis Marie Rejtschová. Za upozornění na některé skutečnosti k osobě M. Rejčové děkuji Adéla Kožíškové z Muzea a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici.

bestovou v Kobylí na Moravě²⁶ či Magdalenu Vondráškovou v Kožlanech.²⁷ Ačkoliv pocházely z různých oblastí, měly společné, že byly s poštovní službou nějakým způsobem obeznámeny – ať přímým výkonem či výpomocí – již před nástupem do přednostenské funkce, takže změna pro ně sice znamenala velkou a mnohdy nelehkou životní výzvu, ale nikoliv nečekaný profesní zvrat. Druhou stranu mince ovšem představovala nelehká sociální situace těch poštmistryň, které vychovávaly děti coby samoživitelky, navíc v prostředí převážně maskulinním, nacházejícím zpravidla málo pochopení a především podpory. Jen malou útěchou jim mohla být skutečnost, že od roku 1877 měly stejně jako jejich kolegové zajištěno starobní zaopatření v podobě soukromého penzijního fondu.

K dalšímu rozšíření ženského personálu u předlitavské poštovní správy došlo výnosem ministerstva obchodu z 13. února 1872, zpřístupňujícím práci u neerárních úřadů také uchazečkám, jež nepatřily k poštmistrově domácnosti. I v tomto případě šlo o zaměstnávání expediterek, které patřily do kategorie podúřednic. Podmínky jejich přijetí do služby zůstaly stejné, totiž dosažení věku 18 let, přiměřené vzdělání a zachovalá pověst (dnes bychom řekli bezúhonnost), praktické znalosti z poštovní manipulace, vykonání předepsané zkoušky a složení služební přísahy.²⁸ V případě, že uchazečka všechny předpoklady splnila, mohla nastoupit jako expeditorka, neboli výpravkyně, jak se označovaly soukromé zaměstnankyně poštmistřů, které byly vypláceny z úředního paušálu určeného pro příslušné služební místo. Za těchto okolností pak expeditorky působily až do 26. září 1902, kdy byly na základě výnosu ministerstva obchodu převedeny do státní služby a jejich dosavadní označení bylo změněno na poštovní pomocné úřednice. Tento stav však netrval dlouho, protože nařízením z 3. dubna 1906 byly přejmenovány na poštovní oficiantky. K poslední úpravě došlo 18. ledna 1909, kdy bylo stanoveno,

26 Augusta Šebestová viz příloha Životopisné medailony. O ní blíže viz Dvořáková, Hana: Augusta Šebestová. In: Kobylí, dědina (ed. Emil Kordiovský). Kobylí 2002, s. 399–411; táž: Augusta Šebestová. Osud jedné ženy. In: Folia ethnographica 33, 1999, s. 19–26; Škrobáková, Milena – Bezděk, Alex: Rodina kobyliských Bezděků. In: Kobylí, dědina (ed. Emil Kordiovský). Kobylí 2002, s. 390–398. Za upozornění na články k osobě A. Šebestové děkuji Haně Krutílkové z Moravského zemského muzea a Radoslavě Obadalové z Muzea obce Kobylí.

27 Magdalena Vondrášková viz příloha Životopisné medailony. O ní blíže viz Vondrášek, Bohumil: Historie zašlé slávy kožlanské pošty. In: Vlastivědný sborník. Čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska 1, 2007, s. 14–18; Tesařík, Bohumil: Zajímavé schůzky na staré kožlanské poště. In: Pošta PNS, s. 112; Úmrtí. In: Národní politika, č. 232 z 24. 8. 1924, s. 4; Uznání zemřelé kolegyni. In: Poštovní obzor 16–17, 1924, s. 219; NA, fond ŘPT Praha, kart. 1069, osobní spis Magdalena Vondrášková. Za upozornění na články o M. Vondráškové děkuji Adéle Kožíškové z Muzea a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici.

28 Ausdehnung der Bestimmung betreffend die Zulassung von Frauenspersonen zur Erlernung und Ausübung des Postdienstes. In: Post-Verordnungsblatt für das Verwaltungsgebiet des k. k. Handels-Ministeriums 13 z 21. 2. 1872, s. 31; Hemerová, H.: Půl století, s. 161–164.

že poštovní pomocné úřednice I.–VII. platové třídy se budou označovat jako poštovní oficiantky, zatímco poštovní pomocné úřednice VIII.–XII. platové třídy jako poštovní adjunktky.²⁹

Pravidla služebního poměru oficiantek a adjunktek včetně podoby jejich služebního oděvu určilo ministerské nařízení z 30. června 1910. Podle něho mohly ve vnitřní službě nosit tmavozelenou uniformovou blůzu jako muži, přičemž jako rozlišovací odznaky sloužily: jedna stříbrná rozeta (oficiantky I. a II. platové třídy), dvě stříbrné rozety (oficiantky III.–VI. platové třídy) nebo tři stříbrné rozety (oficiantky VII.–XII. platové třídy, resp. adjunktky). Poštovním aspirantkám nebylo nošení uniformy povoleno.³⁰

Výnosem předlitavského ministerstva obchodu s názvem *Využití ženských osob ve státní poštovní službě (Verwendung der Frauenspersonen im Staatspostdienste)* z 19. února 1874 byly stanoveny podmínky zaměstnávání podúřednic také u c. k. státních poštovních úřadů ve Vídni a v Praze s denním platem 1 zlatý a titulem manipulanka (*Postmanipulantin*). Podmínkou bylo, aby šlo o svobodné, ovdovělé nebo rozvedené ženy ve věku 18–40 let s dobrým zdravotním stavem, zachovalou pověstí, znalostí tehdy používaných zemských jazyků a absolvovanou měšťanskou nebo třemi ročníky vyšší dívčí školy. Přednost ovšem měly dcery, vdovy a rozvedené ženy státních úředníků, zřízenců a důstojníků. Trvalé přijetí předpokládalo vykonání zkoušky z poštovních předpisů, která se skládala po šestitýdenní zkušební lhůtě. Osvobozeny byly pouze ty kandidátky, které již dříve absolvovaly zkoušku pro expeditorky s dobrým výsledkem. Pokud kandidátka splnila všechny uvedené podmínky, byla přijata do úřadu na základě uděleného dekretu a měla možnost sloužit u listovní podací služby (*Briefaufgabedienst*). Pracovat mohla mezi 6–21 hodinou, přičemž pracovní doba nesměla přesáhnout osm hodin denně. Definitivní ustanovení manipulankou následovalo nejméně po tříleté uspokojivé službě.³¹

---

29 V § 3 nařízení bylo výslovně stanoveno, že ženy mohou získat místo aspirantky a oficiantky pouze za předpokladu, že jsou svobodné, ovdovělé nebo rozvedené a v každém případě bezdětné. Verordnung des Handelsministeriums vom 18. Jänner 1909, betreffend die Regelung der Dienstverhältnisse der Postoffizianten, Postaspiranten und Postgehilfen. In: Post- und Telegraphen Verordnungsblatt für das Verwaltungsgebiet des k. k. Handelsministeriums 12, 1909, s. 45–59; Martínek, M.: Pošty a jejich úředníci, s. 136–138.

30 Verordnung, betreffend die Uniformierung der Postoffizianten. In: Post- und Telegraphen-Verordnungsblatt für das Verwaltungsgebiet des k. k. Handelsministeriums 93, 1910, s. 431–432.

31 Verordnung, betreffend die Regelung des Dienstverhältnisses der bei den Ärarial-Post- und Telegraphen-Ämtern (Staats-Telephoncentralen) in Verwendung stehenden weiblichen Arbeitskräfte. In: Post- und Telegraphen Verordnungsblatt für das Verwaltungsgebiet des k. k. Handelsministeriums 79, 1898, s. 439–441; Abänderung der Handelsministerial-Verordnung vom 31. Juli 1898, Z. 44615, betreffend die Regelung des Dienstverhältnisses der bei den Ärarial-Post- und Telegraphenämtern in Verwendung stehenden weiblichen Arbeitskräfte. In: Post-

V roce 1881 byl ženám zaměstnaným v poštovní službě zrušen denní plat a měsíční služné stanoveno v rozmezí 30–36 zlatých.³² Od roku 1887 byly pro manipulanky stanoveny čtyři platové stupně a postup vždy po pěti letech o 5 zlatých. Nejnižší služné činilo 30 zlatých, nejvyšší po dvaceti služebních letech 45 zlatých měsíčně.³³ Platy manipulantek byly tedy dost nízké, na druhou stranu měly od 1. března 1893, kdy byl zřízen *Penzijní spolek venkovských poštovních zřízenců* s povinným členstvím, zajištěno starobní zaopatření, což tehdy nebyla běžná záležitost. Výnosem předlitavského ministerstva obchodu z 21. května 1903³⁴ vznikl nárok na starobní zaopatření nejen pro poštovní, ale i telegrafní manipulanky, čehož bylo dosaženo zestátněním penzijního spolku a povinným členstvím. Tím se však sociální benefity nevyčerpaly. Právě naopak. Počínaje rokem 1906 totiž mohly manipulanky čerpat čtrnáctidenní dovolenou s podmínkou, že státu nevzniknou dodatečné výdaje.³⁵

Manipulanky působící na státních poštovních úřadech byly stejně jako jejich kolegyně z neerárních služeben nejprve přejmenovány na poštovní pomocné úřednice (1902) a následně obdržely titul oficiantka (1906), resp. adjunktka (1909).³⁶ Oficiantkám byl zároveň zvýšen plat závisející na počtu obyvatel v tom kterém služebním okrese. Zatímco oficiantky sloužící v prvním okrese, zahrnujícím hlavní zemská města s nejvyšším počtem obyvatel, dostávaly roční plat 960 K, oficiantky sloužící ve čtvrtém okrese, tedy s nejnižším počtem obyvatel, pouze 800 K ročně. Jejich služební doba byla rozdělena do 11 služebních tříd, v nichž postup z 11. do 10. třídy nastával po dvou letech, z 10. do 9. po třech a konečně z 8. až do 1. třídy vždy po čtyřech letech. Kromě finančního přilepšení přinesla tato úprava

---

und Telegraphen-Verordnungsblatt für das Verwaltungsgebiet des k. k. Handelsministeriums 29, 1900, s. 143–144.

32 40 let práce žen ve službách pošty a telegrafu. In: Nový poštovní obzor 15, 1912, s. 3–6, 16, 1912, s. 3–4.

33 Martínek, M.: Pošty a jejich úředníci, s. 129–140.

34 Verordnung des Handelsministeriums vom 21. Mai 1903, betreffend die Gewährung von Staatlichen Versorgungsgenüssen an die decretmässig bestessten Postmeister, Posthilfsbeamten und Post- und Telegraphenmanipulantinnen. In: Post- und Telegraphen Verordnungsblatt für das Verwaltungsgebiet des k. k. Handelsministeriums 56, 1903, s. 243–249.

35 Bahenská Marie: Ženský výrobní spolek český. In: Český lid 3, 2004, s. 253–271; táž: Spolupráce, nebo rivalita? Vztahy mezi ženskými spolky a jejich představitelkami ve 40.–70. letech 19. století. In: Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě v první polovině 19. století. Praha 2007, s. 43–45.

36 Verordnung des Handelsministeriums vom 3. April 1906, betreffend die Regelung der Dienstverhältnisse der Postoffizianten, Postaspiranten und Postgehilfen. In: Post- und Telegraphen Verordnungsblatt für das Verwaltungsgebiet des k. k. Handelsministeriums 39, 1906, s. 171–175; Memorandum. In: Nový poštovní obzor, č. 17/1906, s. 3–4; Poštovní oficianti a oficiantky. In: Nový poštovní obzor 24, 1906, s. 4–5.

oficiantkám zkrácení požitků v době nemoci z 12 na 6 měsíců a po další 3 měsíce srážku 25 % ze služného.³⁷

Neuběhl ani rok od doby, kdy bylo ženám umožněno pracovat u předlitavské poštovní správy jako podúřednice (expeditorky), a 13. března 1870 jim bylo přiznáno právo ucházet se o místa telegrafistek u neerárních poštovních úřadů kombinovaných s vedlejšími (podružnými) telegrafními stanicemi. Jinými slovy, dosavadní expeditorky, které si doplnily znalosti z telegrafie prostřednictvím zkoušky na příslušném telegrafním inspektorátu, mohly vedle poštovní vykonávat i telegrafní službu.³⁸ V českých zemích patřila k prvním takto zaškoleným ženám Elisabeth Steger z Hrušovan (něm. Grussbach, dnes Hrušovany nad Jevišovkou v okrese Znojmo), vdova po tamním poštovním expedientovi Josefu Stegerovi, která od března 1870 vykonávala jak funkci tamní expedientky, tak i telegrafistky.³⁹ Autentickou vzpomínky na průběh takové telegrafní zkoušky nám zanechala loučeňská poštovní aspirantka a později expeditorka Marie Dragounová, provdaná Komárková, která ji absolvovala na pražském ředitelství pošt a telegrafů patrně roku 1891.⁴⁰

To ale ještě neznamenalo zaměstnávání samostatných telegrafistek. K tomu došlo až prostřednictvím výnosu předlitavského ministerstva obchodu ze 17. srpna 1871, jímž byl učiněn pokus se zaměstnáváním svobodných žen a vdov u státní telegrafní služby ve Vídni. Přijímány byly uchazečky po dosažení 17 let věku, které se mohly prokázat občanskou bezúhonností, zdravým zrakem i sluchem a podrobily se jednak státní telegrafní zkoušce, jednak zkoušce z rychlého, správného a pěkného psaní. Samozřejmou podmínkou byla bezdětnost a dodržování celibátu. Ustanovení telegrafistkou bylo dočasné s šestinedělní výpovědní lhůtou pro obě strany.⁴¹

V českých zemích se první telegrafistkou stala Ludmila Bozděchová, která složila zkoušku z telegrafie 27. dubna 1871 a o rok později nastoupila službu.⁴²

---

37 40 let práce žen 15, 1912, s. 3–6; 16, 1912, s. 3–4.

38 Zulassung von Frauenspersonen zur Vernehmung des Telegraphendienstes bei den mit nicht ärarischen Postämtern combinirten Telegraphen-Nebenstationen. In: Post-Verordnungsblatt für das Verwaltungsgebiet des k. k. Handels-Ministeriums 13, 1870, s. 58.

39 První telegrafistku... In: Národní listy 10, č. 19 z 20. 1. 1870, s. 2.

40 SOKA Nymburk, fond prof. Karel Komárek, prov. k. 1, Paměti Marie Dragounové-Komárkové, s. 34–35. O Marii Dragounové-Komárkové podrobněji viz Kršková Veronika: Počátky poštovního úřadu Loučeň a rodina Dragounů očima pamětnice Marie Komárkové. In: Sborník Poštovního muzea 2020, s. 42–55.

41 Pechmanová, L.: K padesátileté činnosti, s. 152–159.

42 Ludmila Bozděchová viz příloha Životopisné medailony. O ní blíže viz NA, fond PŘ Praha II – EO, Ludmila Bozděchová; NA, fond ŘPT, kart. 1017, osobní spis Ludmila Bozděchová; Secká, Milena: Americký klub dam: krůček k ženské vzdělanosti. Praha 2012, s. 67; Naše veteránky. In: Poštovní obzor 10–12, 1922, s. 171–172; Gelnarová, Jitka – Součková, Ema (eds.): Vlastním hla-

Podobně na tom byla i její generační vrstevnice Antonie Miškovská, jež telegrafní službu zahájila 1. srpna 1872 a bez přerušení u ní vydržela až do 31. prosince 1913.⁴³ Příprava žen na telegrafní zkoušky brzy nabyla organizované podoby, když se v roce 1871 *Ženský výrobní spolek český v Praze*⁴⁴ pokusil otevřít odborný telegrafní kurz. Záměr kvůli nedostatečným zkušenostem sice ještě tentýž rok selhal, ale podobný kurz se od 1. ledna 1872 podařilo zahájit jeho německému protějšku – *Ženskému výrobnímu spolku (Frauenerwerbverein)*, do něhož bylo z původních 400 uchazeček na základě zkoušky přijato 64 posluchaček. Z nich pak 20 bylo ještě v témže roce umístěno v c. k. hlavní telegrafní stanici v Praze s odměnou 20 zlatých měsíčně při čtrnáctidenní výpovědní lhůtě.⁴⁵ Shodou okolností nastoupilo ve stejný den, tzn. onoho 1. ledna 1872, 40 mladých žen zkušební službu u státního telegrafu ve Vídni. V roce 1873 byly telegrafistky ustanoveny také v Českých Budějovicích, Liberci a Plzni.⁴⁶ Soukromé telegrafní kurzy existovaly až do roku 1897, kdy byly výnosem předlitavského ministerstva obchodu z 30. července téhož roku zrušeny a zřízeny kurzy státní, u nichž byla zavedena nejen zkouška z telegrafu, nýbrž i z poštovníctví.⁴⁷

Ačkoliv se ženy v telegrafní službě dobře uplatnily a brzy se staly v podstatě nenahraditelnými, jejich služné zdaleka nedosahovalo příjmů jejich kolegů.

-
- sem. Praha 2019, s. 32–35; Vznik ženské služby poštovní u nás. In: *Ženské listy* 5, 1895, s. 81–84; 40 let práce žen 15, 1912, s. 3–6; 16, 1912, s. 3–4; Za *†*Vojtou Náprstkem. In: *Poštovní obzor* 8, 1926, s. 127–128; Zprávy osobní a rodinné. Úmrtí. In: *Národní politika* 256 z 16. 9. 1924, s. 7; Krauss, Wilhelm: *Postalmanach* 1879. Wien 1879, s. 35; Forejt, Josef: *Poštovní almanach* na rok 1907. Praha 1907, s. 114. O Emanuelovi Bozděchovi viz Borovička, Michael – Kaše, Jiří – Kučera, Jan P. – Bělina, Pavel: *Velké dějiny země Koruny české*, sv. XIIa, 1860–1890. Praha – Litomyšl 2012, s. 701–702.
- 43 Antonie Miškovská viz přílohy Životopisné medailony. O ní blíže viz NA, fond PŘ Praha II – EO, Antonie Miškovská; NA, fond RPT, kart. 1044, osobní spis Antonie Miškovská; Naše veteránky, s. 171–172; V. V.: Mezinárodní den žen. Vzpomínka na první ženu-spojačku u nás. In: *Pošta PNS* 3, 1988, s. 33–34; Vyznamenání. In: *Nový poštovní obzor* 20, 1913, s. 5; Forejt, Josef: *Poštovní almanach Království českého na rok 1907*. Praha 1907, s. 8; Czuba, Franz: *Post- und Telegraphen-Status*. Wien 1912, s. 476.
- 44 *Ženský výrobní spolek český v Praze* byl založen 5. 7. 1871 s cílem provozovat školu zaměřenou na výuku praktických předmětů, která byla dosažitelná i pro dívky z chudých rodin, a založit poptavárnu (tj. zprostředkovatelnu) práce ženských zaměstnání. K tomu viz *Ženský výrobní spolek český v Praze*. In: Ottův slovník naučný, XXVII. díl. Praha 1908, s. 811–812; Bahenská M.: *Ženský výrobní spolek*, s. 253–271; *táž: Spolupráce, nebo rivalita?*, s. 43–45.
- 45 Ještě v roce 1872 bylo služné telegrafistek po dvouměsíční uspokojivé službě zvýšeno na 25 zlatých a ke konci téhož roku prodloužena výpovědní lhůta na 6 týdnů. V roce 1881 došlo ke zvýšení služného na 30–45 zlatých. K tomu viz 40 let práce žen 15, 1912, s. 3–6; 16, 1912, s. 3–4.
- 46 Lenderová, M. – Kopičková, B. – Burešová, J. – Maur, E. (eds.): *Žena v českých zemích*, s. 423; *Vznik ženské služby*, s. 81–84.
- 47 Bahenská M.: *Ženský výrobní spolek*, s. 253–271; *Táž: Spolupráce, nebo rivalita?*, s. 43–45.

Díky iniciativě hraběte Victora Wimpffena⁴⁸ disponovaly od roku 1875 alespoň penzijním fondem s názvem *Zaopatřovací spolek rakouských telegrafistek (Versorgungsverein österreichischer Telegrafistinnen)*, jemuž jeho zakladatel věnoval základní kapitál 10 000 zlatých a až do své smrti mu předsedal. Členkami spolku se mohly stát nejen telegrafistky pracující ve státní službě, ale i v soukromých společnostech.⁴⁹ Každá z nich platila 1 zlatý měsíčně, aby měla po deseti letech nárok na výslužné 90 zlatých ročně. Až do 1. března 1893, kdy byl penzijní fond převeden do *Penzijního spolku venkovských poštovních zřízenců*, šlo o jediné starobní zaopatření předlitavských telegrafistek.⁵⁰

Na samém počátku 80. let 19. století se ženám otevřela další pracovní příležitost v podobě telefonní služby, která se však v některých záležitostech lišila od té telegrafní. Nešlo již o průkopnickou činnost v nejširším smyslu ženského zaměstnávání, ale přesto si ženy i v tomto progresivním a rychle se rozvíjejícím komunikačním odvětví musely svá práva dost namáhavě prosadit. Telefonní službu vykonávaly od jejich předlitavských počátků v roce 1881 v rámci soukromých společností, které byly o jedenáct let později zestátněny.⁵¹ Profese telefonistky

---

48 Victor hrabě Wimpffen (*24. 7. 1834 Hietzing u Vídně – †22. 5. 1897 Battaglia u Padovy), korvetní kapitán a od roku 1876 c. k. dvorní rada a generální inspektor rakouského státního telegrafu na předlitavském ministerstvu obchodu. O něm viz https://de.wikisource.org/wiki/BL-K%C3%96:Wimpffen,_Victor_Graf [21. 6. 2021].

49 Genser, Sonia: Von Klingelfeen, Blitzmädels und dem Fräulein vom Amt. Die Geschichte der ersten Frauen im österreichischen Telefon- und Telegrafwesen 1869 bis 1914. Mieders 2003. Disertační práce. Leopold-Franzens-Universität Innsbruck, Geisteswissenschaftliche Fakultät, s. 130. Za upozornění na skutečnosti, které se vztahují k pozn. č. 45 a 48–51, děkuji Martinu Jahodovi z Poštovního muzea.

50 Bahenská M.: Ženský výrobní spolek, s. 253–271; táž: Spolupráce, nebo rivalita?, s. 43–45.

51 K provozování telefonu v Předlitavsku bylo zapotřebí získat příslušnou koncesi, jejíž udělování bylo v kompetenci vídeňského ministerstva obchodu. Koncesní řízení vycházelo z výnosu rakouské vlády z roku 1880, kterým byl telefon prohlášen za státní výhradu ve smyslu zákona o telegrafech z roku 1847. Zavádění telefonu se tedy zpočátku prosazovalo – na rozdíl od telegrafu – pouze prostřednictvím soukromých osob a společností. V českých zemích bylo telefonní zařízení zavedeno nejdříve mezi dolem Richard Hartmann v Ledvicích a duchovským nádražím 10. 4. 1881 a ještě v téže roce byla udělena koncese *Pražskému podnikatelství pro telefony*, které zahájilo provoz 11. 8. 1882. V roce 1887 bylo soukromým společenstvem svěřeno telefonické přijímání a doručování telegramů. Zároveň bylo uvedeno do provozu několik příhraničních soukromých linek do Pruska, Saska a Bavorska. K důležité události došlo v roce 1889, kdy byla Praha spojena s Vídní přímým dvoudrátovým vedením. Souběžně docházelo i k dalšímu kvalitativnímu a kvantitativnímu zdokonalování. Zásadní změna v provozování telefonu byla provedena zákonem o zestátnění městských telefonních sítí z 29. 12. 1892, jehož prostřednictvím se pod správu poštovních a telegrafních ředitelství dostala telefonní síť deseti klíčových měst monarchie, mezi nimi také Prahy, Plzně, Liberce a Brna. K tomu podrobněji Špiritová, Alexandra: Vývoj správy spojů v českých zemích 1870–1930. In: K dějinám poštovníctví v Čechách 1722–1918 (1930). Praha 2007, s. 89–98.

(*Telefonistin*), telefonní manipulanky (*Telefonmanipulantin*) neboli spojovatelky (*Vermittlungsbeamtin*) byla náročná v tom smyslu, že během svého jednotvárného a vyčerpávajícího zaměstnání musela vyřídit i 210 hovorů denně.⁵² Také fyzický komfort nebyl būhvijaký, protože pracoviště spojovatelek byla v některých případech pouze 60 cm široká. Obsluha telefonních přepojovačů se navíc nesměly obcerstvovat, pití bylo povoleno pouze v době silného provozu. Na některých pracovištích ale telefonistky přesto jedly a někdy dokonce i kouřily.⁵³ Telefonní sály každopádně neměly vyhovující ovzduší kvůli nedostatečné ventilaci.⁵⁴ Manipulanky sice nebyly tolik vystaveny despektu ze strany mužských kolegů, jejichž počet byl mezi nimi zanedbatelný, na druhou stranu někteří volající, zvláště muži, se chovali neurvale, což telefonistky rozladovalo a v ojedinělých případech končilo jejich nervovým zhroucením.⁵⁵

Na základě výnosu předlitavského ministerstva obchodu z 28. července 1898 vystupovaly telegrafistky i telefonistky pod jednotným označením telegrafní a telefonní manipulanky (*Post-, Telegraf- und Telefonmanipulantinnen*). Níže pak stály už jen čekatelky (*Anwärterinnen*), aspirantky (*Aspirantinnen*) neboli akcesistky (*Akcesistinnen*), jak byly různými výrazy označovány kandidátky na úřednická místa.⁵⁶ Nařízení ministerstva obchodu z 31. července 1898 vymezilo jejich služební poměr u erárních poštovních a telegrafních úřadů (státních telegrafních ústředí), což především znamenalo, že po uplynutí tříleté uspokojivé služby jim byla přiznána tzv. definitiva. Pokud se však provdaly, byl jim služební poměr rozváán. Každoročně měly nárok na čtrnáctidenní dovolenou a zároveň obdržely

52 Genser, Sonia: Von Klingelfeen, s. 181.

53 Tamtéž, s. 173–174.

54 Tamtéž, s. 166.

55 Tamtéž, s. 180, 191. Hrubostí vůči telefonistkám se někteří klienti přirozeně nedopouštěli pouze v Rakousko-Uhersku, nýbrž i v Československu. K tomu srv. Uznání kolegyňím v telefonu. In: Poštovní obzor 2, 1922, s. 25; Slečny z centrály. In: Poštovní obzor 24, 1934, s. 386–387.

56 Na větších poštovních úřadech býval určitý počet aspirantů, označovaných také jako čekatelé nebo akcesisté. Šlo o uchazeče na místa oficiantů, kteří složili příslušnou písemnou a ústní zkoušku. Písemná část obnášela zpracování jednoduchého tématu z výkonné služby, ústní se skládala z předpisů dopravních, účetních a pokladních, dále ze znalostí základů dopravní geografie, stejně jako ze znalostí telegrafních a telefonních předpisů. Aspiranti mohli být v případě potřeby povoláni do služby k erárním či neerárním (tzv. třídním) úřadům. Zpravidla se tak dělo při velkém návalu práce, nemoci či suspendování poštmistra nebo jiného úředníka. Zaměstnání mohli být také jako náhradníci na uprázdněném systematizovaném místě úředníka nebo expedienta až do doby jeho obsazení. Po dobu skutečné služby dostávali denní plat a mohli být bez výpovědi propuštěni. V případě, že šlo o ženy a provdaly se, ztratily nárok na místo. Počet aspirantů byl určen zvláště pro každou korunní zemi. Uniforma jim nebyla předepsána. K tomu viz Heinzel, J. M.: Oesterreichisches Posthandbuch, s. 87–88; Poštovní aspirant. In: Poštovní obzor 4, 1904, s. 2–3; Kramář, Jan: Monografie československých, s. 68–69.

výsadu tzv. „nemocenského roku“, což znamenalo, že v případě ochorení mohly požadovat plné služné po dobu dvanácti měsíců.⁵⁷ Nadto bylo manipulatkám od 1. září téhož roku zvýšeno služné, které mohlo po dvaceti letech služby dosáhnout maximálně 50 zlatých měsíčně, tj. 600 zlatých ročně. Jejich penze činila po deseti-leté službě 225 zlatých a po dvacetileté 400 zlatých.⁵⁸ Další nařízení předlitavského ministerstva obchodu z 28. července 1900 stanovilo zvýšení mezd u poštovních a telegrafních manipulantek vždy po čtyřech letech strávených v určitém stupni o 10 K, takže nejvyšší plat, dosažitelný za třicet pět let služby, činil 150 K měsíčně, resp. 1800 K ročně.⁵⁹

Důležitý prvek ženské emancipace představovala nejen v prostředí předlitavské poštovní správy spolková činnost. Poštmistryně a expedientky z českých zemí byly sice již od roku 1872 členkami českého a moravsko-slezského spolku c. k. poštmistřů⁶⁰, ale jejich činnost tam byla dlouho nevýrazná bez jakýchkoliv vůdčích ambicí. V tomto směru to však nebylo překvapivé, protože šlo o organizace tradičně mužské, kde si ženy zpočátku hledaly své místo dost obtížně. Dílčí úspěch zaznamenaly až roku 1902, kdy byla Herma Hemerová, tehdy poštovní expedientka v Kovářově (dnes okr. Písek), zvolena jako první žena členkou výboru *Spolku c. k. poštmistřů v Království českém*.⁶¹ Emancipace poštovních úřednic na

---

57 Poštovní a telegrafní úřednice. In: *Ženská revue*, listopad 1907, s. 35–37.

58 Die Regelung des Dienstverhältnisses der bei den Aerarial-Post- und Telegraphen-Aemtern (Staats-Telephocentralen) in Verwendung stehenden weiblichen Arbeitskräfte. In: *Zeitschrift für Post und Telegraphie* 24, 1898, s. 186; Die Regelung des Dienstverhältnisses der weiblichen Arbeitskräfte bei der Post- und Telegraphen-Anstalt. In: *Zeitschrift für Post und Telegraphie* 25, 1898, s. 193.

59 Verordnung, betreffend die Regelung des Dienstverhältnisses der bei den Ärarial-Post- und Telegraphen-Ämtern (Staats-Telephoncentralen) in Verwendung stehenden weiblichen Arbeitskräfte. In: *Post- und Telegraphen Verordnungsblatt für das Verwaltungsgebiet des k. k. Handelsministeriums* 79, 1898, s. 439–441; Martínek, M.: *Pošty a jejich úředníci*, s. 129–140.

60 *Spolek c. k. poštmistřů v Království českém* vznikl na ustavující schůzi 29. 1. 1872 v Praze a měl cca 200 zakládajících členů. *Spolek c. k. poštmistřů moravsko-slezských* byl založen 11. 2. 1872 v Brně a jeho ustavující schůze se zúčastnilo rovněž cca 200 členů. Členkami obou zemských spolků, které sdružovaly Čechy i Němce, se od počátku mohly stát také poštmistryně a expedientky, pro něž představovaly důležitou platformu ženské emancipace. K tomu viz Bergmann, Hugo: Do roku jubilejního. In: *Poštovní obzor*, č. 1, 1922, s. 1–2; Nehera, Josef: Dějiny spolku moravsko-slezských poštmistřů. In: *Poštovní obzor*, č. 10–12, 1922, s. 147–149; Všichni za jednoho, jeden za všechny. 1862–1872–1932. In: *Poštovní obzor*, č. 6, 1932, s. 85–87.

61 Hermína Hemerová neboli Hermine Hemmer viz příloha Životopisné medailony. O ní blíže viz Jandová, M.: Vznik organizačního hnutí ženy ve spolku poštmistřů. In: *Poštovní obzor* 10–12, 1922, s. 166–167; Souchová, Klára: Za vzorem a příkladem. In: *Poštovní obzor* 10–12, 1922, s. 168–169; Kolegyně Hemerová šedesátníci. In: *Poštovní obzor* 3, 1928, s. 33–34; B. Š.: Za Hermou Hemerovou. In: *Poštovní obzor* 16, 1936, s. 267; Czuba, Franz: *Post- und Telegraphen-Status*. Wien 1912, s. 378; NA, fond ŘPT, kart. 1028, osobní spis Hermine Hemmer.

poli spolkové činnosti se tak konečně rozběhla, což se naplno projevilo v březnu téhož roku, kdy se v Praze konala první schůze poštmistryň (dobově „poštmistrových“) a expedientek, na níž bylo ustanoveno *Soukromé sdružení poštmistrových a expedientek*. Již o dva roky dříve, 14. října 1900, se v hlavním městě Království českého uskutečnil první sjezd poštovních a telegrafních manipulantek (od dubna 1906 označovaných jako oficiantky) následovaný ustavující schůzí *Spolku c. k. poštovních a telegrafních manipulantek pro Čechy, Moravu a Slezsko se sídlem v Praze*.⁶² Tato první ženská poštovní organizace v Předlitavsku si za svou předsedkyni zvolila Marii Benešovou⁶³, poštovní manipulantku v Praze, kterou ve vedení spolku doplňovaly místopředsedkyně Olga Hanischová, tajemnice Matylda Marešová⁶⁴, pokladní Eliška Jelínková a pět členek výboru. Roku 1906 došlo v souladu s novým ministerským nařízením z 3. dubna téhož roku⁶⁵ k přejmenování spolku, v jehož názvu bylo slovo *manipulantek* změněno na *oficiantek*. Následně, 27. října 1907, byl ustanoven brněnský odbor spolku, jehož jednatelkou se stala poštovní oficiantka Angela Tarischová.⁶⁶

62 Spolek byl od počátku česko-německý a jednacími řeči byly tudíž oba hlavní zemské jazyky. Při svém ustanovení měl 670 členek a v lednu 1908 již 754 členek, což byla necelá polovina z 1850 oficiantek působících tehdy v českých zemích. Teprve roku 1906 byl ve Vídni založen *Říšský spolek poštovních oficiantek, aspirantek, poštmistryň a expedientek*, jehož předsedkyní se stala tamní poštovní oficiantka Johanna Schrade. V roce 1912 bylo v Předlitavsku cca 6 600 oficiantek. K tomu srv. Pořadník poštovních úředníků v Království českém na rok 1908. Vydal Spolek c. k. poštovních úředníků v Království českém. Praha 1908, s. 105; Žena ve vývoji hospodářském. In: *Ženská revue*, únor a březen 1912, s. 62.

63 Marie Benešová viz příloha Životopisné medailony. O ní blíže viz Ž. H.: Za kolegyni Marii Benešovou. In: *Poštovní obzor* 6, 1932, s. 97; NA, fond PŘ Praha II – EO, Marie Benešová; NA, fond ŘPT, kart. 1015, osobní spis Marie Benešová.

64 Matylda Marešová viz příloha Životopisné medailony. O ní blíže viz Za kolegyni Matyldou Marešovou. In: *Poštovní obzor* 14, 1936, s. 242; NA, fond ŘPT, kart. 1043, osobní spis Matylda Marešová.

65 Nařízení předlitavského ministerstva obchodu přejmenovalo poštovní pomocné úředníky na oficianty (*Postoffizianten*), resp. oficiantky (*Postoffiziantinnen*). Oficiantkám byl zároveň zvýšen plat odvislý na počtu obyvatel v tom kterém služebním okrese. Zatímco oficiantky sloužící v I. okrese zahrnujícím hlavně zemská města s nejvyšším počtem obyvatel dostávaly plat 960 K, oficiantky sloužící ve IV. okrese, tedy s nejnižším počtem obyvatel, pouze 800 K. Jejich služební doba byla rozdělena do 11. služebních tříd, v nichž postup z 11. do 10. třídy nastával po dvou letech, z 10. do 9. po třech a konečně z 8. až do 1. třídy vždy po čtyřech letech. Kromě finančního přilepšení přinesla tato úprava oficiantkám zkrácení požitků v době nemoci z 1 roku na 6 měsíců a po další 3 měsíce srážku 25% ze služného. K tomu viz Pechmanová, Ludmila: První organizace žen samostatně výdělečně činných. In: *Poštovní obzor* 10–12, 1922, s. 164–166.

66 Dne 29. 3. 1914 však došlo k rozkolu, když se oficiantky německé národnosti moravsko-slezské skupiny spolku vedené A. Tarischovou, rozhodly na VII. valné hromadě spolku vystoupit z řad spolkových členek na protest proti vstupu spolku do *České poštovní unie*, zastřešující organizace pěti poštovních spolků v českých zemích. K tomu viz Žena ve vývoji, s. 62.

Až do roku 1869, kdy předlitavská poštovní správa umožnila ženám z pošt-mistry domácnosti uplatnění v roli expeditorek, bylo zastoupení žen nepatrné a omezovalo se v podstatě pouze na vdovy po poštmistrech. Důsledkem všestranných společenských změn včetně liberalizace pracovního trhu však v následujících několika málo letech stoupl jejich množství o stovky a koncem století dokonce o tisíce.⁶⁷ Těsně před vypuknutím první světové války zaměstnával poštovní ústav (*Postanstalt*) cca 19 000 žen, což v poměru k cca 56 000 mužů představovalo nezanedbatelné množství.⁶⁸ Ozbrojený konflikt spojený s odchodem mužů na frontu⁶⁹ počet žen v poštovní službě ještě zvýšil, i když příslušníci „silného pohlaví“ si stále udržovali výraznou kvantitativní převahu a výsadní postavení. Obzvláště to platilo o středních, vyšších a nejvyšších řídicích funkcích, které vyžadovaly minimálně maturitu, často i vysokoškolské vzdělání. V nich ženy muže zásadně nenahrazovaly.⁷⁰ U některých zřízenecích a nižších úřednických profesí tomu bylo ovšem jinak. Tak v červenci 1915 přinesl tisk zprávu o dceři jakéhosi měšťana ve štyrském městečku Mürrzusschlag, která nastoupila službu u tamního podnikatele poštovních jízd (*Fuhrunternehmer*) jako kočí kvůli nedostatku mužských zájemců.⁷¹ Počátkem listopadu 1915 se ženy poprvé objevily coby výběřčí poštovních schránek (*Briefkastenaufheberinnen*) ve Vídni⁷² a ještě před polovinou následujícího roku začaly vybírat schránky také v českých zemích.⁷³ Zhruba ve stejnou dobu byly ženy nasazeny jako listovní a peněžní doručovatelky u rakousko-uherské vojenské pošty (*Militärpost*) v bosenském Sarajevu, kvůli čemuž musely složit vojenskou

---

67 Die Frauen im österreichischen Staatsdienste. In: Archiv für Post und Telegraphie 13, 1903, s. 409–414; 14, 1903, s. 427–436.

68 Uvedená čísla dokládají, že k masové feminizaci pošty docházelo již před vypuknutím I. sv. války. Ta pak tento dlouhodobý trend pouze urychlila, i když vzhledem k zastoupení žen v jednotlivých profesních skupinách značně nerovnoměrně. K tomu viz Statistik des österreichischen Post- und Telegraphenwesens im Jahre 1914. K. k. Handelsministerium, Wien 1916.

69 V září 1915 bylo mobilizováno již cca 19 000 zaměstnanců předlitavské poštovní správy, což představovalo zhruba 1/3 mužského personálu. Část z nich sloužila u c. a k. polní pošty, ale většina byla odvedena k různým druhům bojových jednotek. Potřeba ženské pracovní síly byla tudíž více než nezbytná. K tomu srv. Účast rakouského pošt. personálu na světové válce. In: Nový poštovní obzor, č. 14/1915, s. 7; Kramář, Jan – Kavka, Tomáš – Jahoda, Martin: Pošta za Velké války. Praha 2014, s. 56–67.

70 Lenderová, M. – Kopiczková, B. – Burešová, J. – Maur, E. (eds.): Žena v českých zemích, s. 426.

71 První ženský pošt. vozka. In: Nový poštovní obzor 11, 1915, s. 7.

72 Pomocné ženské síly u pošty. In: Nový poštovní obzor 9, 1915, s. 7; Ženy v poštovní službě. In: Zájmy poštovního a telegrafního zřízení 11, 1915, s. 7.

73 Ženy ve službě poštovní. In: Národní politika, č. 167 z 18. 6. 1916, s. 5; Kramář, J. – Kavka, T. – Jahoda, M.: Pošta za Velké války, s. 141; Čtvrtník, Pavel: Pozoruhodné výročí práce čs. žen v poštovních službách. In: Pošta PNS 2, 1972, s. 3–4 obálky.

přísahu.⁷⁴ Stejně důvody, totiž palčivý nedostatek mužských pracovních sil, přiměl předlitavskou poštovní správu, aby opětovně přijímala vdané úřednice a následně přistoupila i k normativnímu zmírnění celibátu.⁷⁵ K tomu došlo nařízením z ledna 1918, které se však týkalo pouze stálých oficiantek a aspirantek. Podmínky k uzavření sňatku však byly jen pro málokterou úřednici příznivé, protože stanovily dosažení věku 24 let, minimálně 5 odsloužených let, notářsky ověřené prohlášení ženicha, že je srozuměn se setrváním manželky ve službě za stávajících podmínek, souhlas žadatelky se změnou nevýpovědního služebního poměru ve výpovědní a konečně úřední potvrzení, že její nastávající je zachovalý a má zajištěný příjem.⁷⁶

V souvislosti s masovým nahrazováním mužů ženami během první světové války je možno vysledovat ještě jeden důležitý jev. Zatímco před válkou se ozývaly nikoliv ojedinělé hlasy proti zaměstnávání žen u poštovní správy⁷⁷, po jejím vypuknutí – alespoň pokud šlo o poštovní periodický tisk – utichly a ženám byly nově svěřovány funkce, které do té doby obsazovali výhradně muži.⁷⁸ Za jejich vzorné plnění byly v četných případech dokonce vyznamenávány, což je ale třeba chápat také v kontextu válečného nasazení a státní propagandy, která vytvářela

74 Ženy ve službách pod vojenskou přísahou. In: Nový poštovní obzor 5, 1916, s. 7; Ženské síly k vojenským poštovním úřadům v Bosně a Hercegovině. In: Nový poštovní obzor 17, 1916, s. 6.

75 Předlitavská poštovní správa ukládala celibát pouze ženám ve zřízeneckých (sluhovských) a nižších úřednických funkcích, u nichž byl zdůvodňován obtížemi spojenými s čerpáním mateřské dovolené a výlohami za náhradní zaměstnance, které by přitom vznikly. Poštmistřyně a expedientky se – na rozdíl od ostatních státních úřednic a učitelek – vdávat mohly, což bylo patrně způsobeno tím, že většina přednostek poštovních služeben sloužila jako expedientky, tzn. neerární poštovní úřednice, bez přímého vztahu ke státní poštovní správě. K tomu viz Celibát státních úřednic. In: Nový poštovní obzor 5, 1916, s. 3–4; Ženská otázka po válce. In: Nový poštovní obzor 8, 1916, s. 4–5; Svaz rakouských ženských spolků... In: Nový poštovní obzor 8, 1916, s. 5; V ženském časopise... In: Nový poštovní obzor 8, 1916, s. 5–6; Jandová, M.: Vznik organizačního hnutí, s. 166–167; táž: Ženám. In: Poštovní obzor 3, 1924, s. 37–38; Pechmanová, L.: První organisace žen, s. 164–166; Tošnerová, Patricia: Celibátní zákon proti ženám. In: Pošta PNS 3, 1976, s. 8.

76 Z říšské rady. In: Nový poštovní obzor 17, 1917, s. 3; Poštovní úřednice směji se vdávati. In: Nový poštovní obzor 21, 1917, s. 7; O zrušení celibátu pošt. úřednic. In: Ženské poštovní listy 1, 1918, s. 5–6; Zrušení celibátu poštovních oficiantek. In: Nový poštovní obzor 1, 1918, s. 6; A. B: Ještě o zrušení celibátu. In: Ženské poštovní listy 3, 1918, s. 29–30; K diskusi o zrušení celibátu poštovních úřednic. In: Ženské poštovní listy 5, 1918, s. 58–59.

77 K tomu např.: Veteráni při poště. In: Nové poštovní listy 21, 1904, s. 163–164; Jdi do kláštera, Ofelie! In: Zájmy poštovního a telegrafního zřízenectva 6, 1911, s. 4; Harém u c. k. pošt. a telegr. ředitelství. In: Nový poštovní obzor 3, 1912, s. 11. V roce 1912 byl vydán román O. Orlické (pseudonym nezjištěného autora) s názvem *Románky z pošty*, který negativně hodnotí zaměstnávání poštovních úřednic. K tomu viz „Románky z pošty“. In: Nový poštovní obzor 3, 1912, s. 6.

78 Ženská otázka a válka. In: Nový poštovní obzor 20, 1914, s. 20.

příkladné vzory pro obyvatelstvo, od něhož byly vyžadovány mimořádné oběti.⁷⁹ Válka každopádně potvrdila stanoviska zastánců femininní emancipace, že ženy v poštovní službě jsou plnohodnotnými protějšky svým kolegům a mohou je ve většině profesí bez potíží nahradit. Toto důležité a v praxi ověřené zjištění dodávalo nový elán nejen dlouhodobým zastáncům zaměstnávání žen, ale i ženám samotným, což se odrazilo v jejich vzrůstajícím sebevědomí. Není tak náhodou, že se koncem války ozývaly čím dál tím silnější hlasy po skutečném zrovnoprávnění žen v poštovní službě.⁸⁰

Vznikem Československa se úsilí ženského emancipačního i národního hnutí po formální stránce naplnilo.⁸¹ Nový stát totiž slíbil ženám rovnoprávnost s muži, což v první řadě znamenalo, že příslušnice „slabšího pohlaví“ získaly volební právo.⁸² Pokud šlo o poštovní službu, byl 10. dubna 1919 schválen zákon č. 203 Sb. z. a n., který zrovnoprávňoval ženy s muži také v této oblasti.⁸³ To ostatně v obecné rovině potvrdila i československá ústava z roku 1920, která v § 106 uváděla, že *výsady pohlaví, stavu a povolání se neuznávají*.⁸⁴ Zaměstnávání žen měl dále upravit zákon o jejich poměru ve státní (tedy i poštovní) službě, jehož vládní osnova vznikla již v roce

79 K tomu např. viz Vyznamenané pošt. úřednice za udatnost. In: Nový poštovní obzor 18, 1914, s. 5; Vyznamenaná c. k. poštmistrová. In: Nový poštovní obzor 19, 1914, s. 6; Vyznamenané pošt. oficiantky. In: Nový poštovní obzor 4, 1915, s. 6.

80 Slovo k zrovnoprávnění ženy v poštovní službě. In: Nový poštovní obzor 13, 1918, s. 97–99; 14, 1918, s. 105–106; 15, 1918, s. 114–115; 16, 1918, s. 121–123.

81 *Ženské poštovní listy*, měsíčník redigovaný poštovní oficiantkou Ludmilou Pechmanovou, přivítal vyhlášení samostatnosti exaltovaným úvodníkem *Pozdrav osvobozené vlasti*. In: *Ženské poštovní listy* 6, 1918, s. 61.

82 Volební právo žen bylo poprvé zakotveno v zákoně č. 75 Sb. z. a n. z 31. 1. 1919, kterým se vydává řád volení v obcích republiky československé. K tomu srv. Sběrka zákonů a nařízení státu československého, částka XVI. z 18. 2. 1919. s. 77.

83 Zákon ze dne 10. dubna 1919, jenž se týče převzetí pošt mistrů, poštovních oficiantů, poštovních expedientů se zkouškou oficiantskou a telegrafních adjunktů (aspirantů) do stavu státních úředníků zařazených do hodnostních tříd. In: Sběrka zákonů a nařízení státu československého, roč. 1919, částka XLL z 18. 4. 1919, s. 271. K tomu též viz U cíle? In: Nový poštovní obzor, č. 16, 1919, s. 160. Tímto zákonem přestal existovat stav poštovních aspirantek, oficiantek a adjunktek, které nově vytvořily se svými mužskými kolegy společný stav dopravního úřednictva poštovní skupiny D se stejnými povinnostmi, právy, platy a vedlejšími příjmy, a v důsledku toho i se společnými platovými, služebními, sociálními a společenskými zájmy. V praxi to znamenalo, že některé profesní spolky zanikly (např. *Spolek c. k. poštovních oficiantek pro Čechy, Moravu a Slezsko*), zatímco jiné naopak vznikly (např. *Spolek československých poštovních úřednic*). K tomu viz Všem členkám Spolku bývalých poštovních oficiantek pro Čechy, Moravu a Slezsko. In: Nový poštovní obzor 14, 1919, s. 138; Poštovním úřednicím v Československé republice! In: Nový poštovní obzor 15, 1919, s. 137–138.

84 Zákon ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky. In: Sběrka zákonů a nařízení státu československého, částka XXVI. z 6. 3. 1920. s. 255.

1920, ale za tehdejších poměrů nebyl průchodný. Novou, tentokrát sněmovní verzi, předložili 30. března 1922 poslanci v čele s Ludmilou Pechmanovou-Klosovou⁸⁵ z Československé strany (národně) socialistické.⁸⁶ Ani tento návrh nebyl schválen, ale vyústil v předložení nové vládní verze, která byla nakonec přijata v podobě zákona č. 394 Sb. z. a n. z 20. prosince 1922 *o služebních, odpočivných a zaopatřovacích požitcích civilních i vojenských státních zaměstnanců a zaměstnanců v podnicích, ústavách a fondech státních a státem spravovaných*.⁸⁷

Zákonná opatření i další právní normy, formálně ukotvující rovnoprávnost žen s muži, však vždy a za všech okolností ještě neznamenaly rovnost skutečnou a v praxi naplňovanou. Právě naopak. Ženy v poštovní službě nebyly vnímány zcela samozřejmě ani v nových státoprávních poměrech a musely si své křehké a v mnoha směrech nesamozřejmě postavení trvale obhajovat. Svědčí o tom četné – nezřídka dost emocionálně zabarvené a dokonce i „sebemrškačské“ články – uveřejňované zejména poštovními úřednicemi ve spolkových tiskovinách, z nichž jsou patrné přetrvávající obavy ze ztráty těžce nabytých práv. Týkaly se jak samotného výkonu služby, který byl ze strany veřejnosti – a především jejich kolegů – bedlivě sledován, tak i chování, oblékání, absence pro nemoc, rodinných a mateřských záležitostí, spolkových aktivit apod.⁸⁸ Odhlédneme-li od těchto dílčích témat „ženské otázky“, která často poskytovala záminky odpůrcům zaměstnávání žen k opakovaným výpadům⁸⁹, přetřásala se v meziválečném období stále jedna a táž stěžejní záležitost – totiž, zda mají být ženy přítomny ve státní (poštovní) službě a pokud ano, tak za jakých podmínek. V tomto ohledu je zajímavý výsledek ankety, kte-

85 Ludmila Pechmanová-Klosová viz příloha Životopisné medailony. O ní blíže viz NA, fond PŘ Praha II – EO, Ludmila Pechmanová; NA, fond Ministerstvo zahraničních věcí – výstřižkový archiv, sign. Ludmila Pechmanová; Musilová, Dana: Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918–1939. Hradec Králové 2009, s. 108–109; Mašek, Petr: Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Od Bílé hory do současnosti. Díl II, N-Ž. Praha 2010, s. 65–66, heslo Pechmann.

86 Návrh zákona na úpravu poměrů žen ve státní službě. In: Poštovní obzor 6, 1922, s. 86; Úprava poměrů žen ve státní službě. In: Poštovní obzor 19, 1922, s. 295.

87 Vyrovnání na 50%. In: Poštovní obzor 1, 1923, s. 1–7.

88 Provolání. In: Nový poštovní obzor 15, 1919, s. 150–151; Ta naše ženská otázka. In: Nový poštovní obzor 2, 1920, s. 44–46; 5, 1920, s. 80–82; 7, 1920, s. 106–107; Paušální odsouzení provdaných žen. In: Poštovní obzor 22, 1924, s. 289; Chlebečková, Marie: Ženy a naše organizace. In: Poštovní obzor 1–2, 1925, s. 21; Ženy, čtete a přemýšlejte! In: Poštovní obzor 8, 1933, s. 116; Nejen vina jen u vdáných žen. In: Poštovní obzor 10–11, 1932, s. 181.

89 Vítanými záminkami se stávaly zprávy, které informovaly o vážném porušení služebních předpisů nebo zločinu jako tomu bylo v případě brněnské poštovní akcesistky Štěpánky Riedlové, která byla v lednu 1928 obviněna ze zpronevěry cca 700 tisíc korun. K tomu viz Zpronevěra, nad níž se dlužno zamyslet. In: Poštovní obzor 3, 1926, s. 42. Nechyběly však ani výtky obecného rázu. K tomu viz Vraťte ženu jejím poslání!... In: Poštovní obzor 20, 1927, s. 310–322.

rou počátkem roku 1924 provedla československá poštovní správa mezi přednosty erárních poštovních úřadů. Z ní jednoznačně vyplynulo, že většina přednostů ne-souhlasila se zaměstnáváním vdaných úřednic, i když současně někteří přiznávali, že manželství a mateřství nemělo nepříznivý vliv na výkon jejich služby.⁹⁰ Nebyla jistě náhoda, že se průzkum uskutečnil právě v době, kdy meziresortní komise připravovala vládní osnovu zákona upravujícího služební poměry provdaných žen ve státní službě včetně možnosti znovuzavedení celibátu, proti němuž se vzedmuly relativně rozsáhlé protesty vyvolané únikem citlivých informací na veřejnost.⁹¹ Téma rovnoprávnosti žen a znovuzavedení celibátního zákona se ostatně probíralo v poštovním a nepoštovním tisku i ve druhé polovině 20. let⁹². Velkým zastáncem a bojovníkem za práva žen byl nejen tehdy, ale i v dalších letech Hugo Bergmann, poštovní mistr a starosta Brandýsa nad Labem, poslanec Národního shromáždění za *Československou stranu národně socialistickou* a předseda *Ústřední organizace poštovního úřednictva dopravního pro Republiku československou v Praze*.⁹³ Na oplátku ho ženy neváhaly veřejně podporovat i ve volebním klání, což nepochybně nemálo přispělo k jeho opakovanému zvolení.⁹⁴

Na zaměstnávání žen se lze podívat také pohledem zastávaných profesí a funkcí. Zjistíme pak, že s příchodem nových státoprávních poměrů se i přes deklarovanou rovnoprávnost mnoho nezměnilo. Ženy do některých poštovních činností a pracovních pozic pronikly málo nebo téměř vůbec. V meziválečném období se tak nadále uplatňovaly především jako asistentky, přepážkové pracovnice, telegrafistky, telefonistky⁹⁵, spojovatelky, účetní, nižší úřednice a přednost-

---

90 Jarmila: Jak se osvědčují vdané úřednice a jaký vliv má manželství a mateřství na výkon služby a na okolí. In: *Poštovní obzor* 8, 1924, s. 101–102.

91 Jandová, M.: Otázka vdaných poštovních úřednic ve světle pravdy. In: *Poštovní obzor* 12, 1924, s. 165–166; Chlebečková, Marie: Naším ženám! In: *Poštovní obzor* 12, 1924, s. 169; Protestní schůze žen. In: *Poštovní obzor* 13, 1924, s. 173–174; Celibátní zákon. In: *Poštovní obzor* 21, 1924, s. 273.

92 Bergmann, Hugo: Odražený nápor proti rovnoprávnosti žen veřejných zaměstnankyň a učitelk. In: *Poštovní obzor* 18, 1926, s. 258–259; Vdané ženy ve státní službě. In: *Poštovní obzor* 7, 1928, s. 83.

93 Hugo Bergmann viz příloha Životopisné medailony. O něm blíže viz Hugo Bergmann. In: *Poštovní obzor* 16, 1930, s. 269–272; Kořátko, Josef: Hugo Bergmann a dvacet let jeho práce. In: *Poštovní obzor* 10–12, 1922, s. 135–140; Beštová, Tereza: Hugo Bergman, poštovní mistr, starosta, politik. Diplomová práce, Pedagogická fakulta UK. Praha 2009; NA, fond PŘ Praha II - EO, Hugo Bergmann.

94 E. J.: Ženám vážné slovo ve vážné chvíli! In: *Poštovní obzor* 10, 1935, s. 159; Táboříková, Jana: Naším ženám. 19. května, den velikého rozhodnutí. In: *Poštovní obzor* 10, 1935, s. 169.

95 V dubnu 1932 se Antonie Bernardová, Anna Čapková a Ludmila Řípová z pražské telegrafní ústředny staly prvními ženami, které úspěšně absolvovaly kurz pro poštovní radiotelefonistky. K tomu viz První ženy poštovními radiotelefonistkami. In: *Poštovní obzor* 8, 1932, s. 139.

ky (expedientky) menších poštovních úřadů na venkově.⁹⁶ Těch posledně jmenovaných ale již od konce první poloviny 20. let ubývalo, což bylo způsobeno návratem k normálním poměrům poté, co ženy dočasně nastoupily za vojáky jak během první světové války, tak při ozbrojených střetech v rámci konsolidace českých zemí, Slovenska a Podkarpatské Rusi.⁹⁷ Doručovatelé listovních a balíkových zásilek, výběrčí poštovních schránek, postilioni, řidiči, průvodčí vlakových pošt, řemeslní zaměstnanci, telegrafní a telefonní dělníci se naopak rekrutovali téměř výhradně z mužské populace. To samé platilo o středních, vyšších a nejvyšších řídicích funkcích, obsazovaných zpravidla jen muži.⁹⁸ Pro zajímavost je možno uvést, že teprve v únoru 1935 se první právní úředníci československé poštovní správy stala Růžena Bauerová.⁹⁹ Zjednodušeně lze konstatovat, že ve většině společnosti přetrvával celospolečenský stereotyp „ženských“ a „mužských“ profesí, stejně jako skutečnost, že muži jsou přirozenými vůdci (dnes bychom řekli „manažery“) a ženy naopak submisivní bytosti určené pro rutinní činnosti v subalterních funkcích. Významnou úlohu v tom ale přirozeně hrály i další jevy, jako například dosažené vzdělání, kvalifikační předpoklady, sociální původ apod.

Závažné existenční potíže nastaly ženám v důsledku poválečné a ještě více tzv. Velké hospodářské krize, kdy byly jako první z poštovních zaměstnanců ohroženy provdané a sňatek plánující ženy, protože nebyly tradičně považovány za živitelky rodin. Některé hlasy proto požadovaly propuštění těch provdaných žen pracujících ve státní službě, jejichž manželé disponovali dostatečnými příjmy k zabezpečení rodiny.¹⁰⁰ Proti tomu se však ozvaly stejně silné hlasy zaměstnankyň a jejich zastánců.¹⁰¹ S vidinou úspor státního rozpočtu se dokonce

96 K tomu srv. biogramy Kateřiny Putterlíkové, Juliany Hnátkové, Emilie Kudrnáčové-Koutkové a Karoliny Tesařové v příloze Životopisné medailony.

97 Jandová, M.: Vyhlažovací boj ženám v poštovních službách. In: Poštovní obzor 18–19, 1925, s. 238–239; Táž: Ženy, chcete být rovnoprávné, ale nedovedete být rovnocenné! In: Poštovní obzor 23, 1925, s. 307; Obrat v názoru na práci žen. In: Poštovní obzor 7, 1937, s. 98–99.

98 M. K.: Nechte ženám vyniknout! In: Poštovní národní směr, č. 11, 1937, s. 83.

99 Růžena Bauerová viz příloha Životopisné medailony. O ní blíže viz Paní senátorce Plamínkové k šedesátinám. In: Poštovní obzor 4, 1935, s. 62; NA, fond PŘ II - EO, Růžena Bauerová; NA, fond PŘ II 1931–1940, sign. B7774, kart. 4544, osobní spis Růžena Bauerová.

100 Provdání poštovní pomocnice není důvodem k propuštění ze služby. In: Poštovní obzor 16, 1932, s. 261; Ženy opět na indexu. In: Poštovní obzor 18–19, 1935, s. 285–286.

101 Vdané ženy úřednice. In: Poštovní obzor 19, 1927, s. 310–311; Keltnerová, Antonie: Hospodářská krize a žena v zaměstnání. In: Poštovní obzor 4, 1931, s. 49–50; Pro klid v ženských řadách. In: Poštovní obzor 4, 1932, s. 54; Zeibrdlichová, Helena: Tíživá situace mladých žen u pošty. In: Poštovní národní směr 1, 1931, s. 7–8; Ženská hlídka. In: Poštovní národní směr 10, 1934, s. 3; O provdané ženy ve státních službách. In: Poštovní obzor 5, 1934, s. 65–66; Lenderová, M. – Kopičková,

objevily snahy odebrat již penzionovaným ženám důchody¹⁰², a tak jako několikrát předtím byly vysloveny požadavky na znovuzavedení celibátu a zrušení služební pragmatiky.¹⁰³ Takovéto, ovšem v některých případech skutečnostmi nepodložené, zprávy¹⁰⁴, přirozeně vyvolávaly odpor, který organizovala především *Ústřední organizace poštovního úřednictva dopravního pro Republiku československou* vedená již zmíněným Hugo Bergmannem, dále *Ženská národní rada*¹⁰⁵ v čele s její předsedkyní Františkou Plamínkovou a v neposlední řadě také ženský odbor *Národního svazu poštovního*, který vznikl v březnu 1932 z iniciativy poštovní revidentky Heleny Zeibrdlichové a vrchní adjunktky ve výslužbě Louisy Balousové. Jejich cílem bylo ženy nejen informovat, ale i povzbuzovat k aktivnímu sdružování a vystupování.¹⁰⁶ Znovuzavedení celibátu ani propouštění vdaných žen sice nebylo po celou dobu trvání Československé republiky uskutečněno, ale úsporná opatření přesto tvrdě dolehla rovným dílem jak na muže, tak na ženy. Stalo se tak hlavně prostřednictvím zákona č. 204 Sb. z. a n. z 28. prosince 1932 o *úsporných opatřeních personálních*, který krátil platy, příjmy a tzv. činovné státních (tedy i poštovních) zaměstnanců.¹⁰⁷ S přetrvávající hospodářskou krizí byl zákon prostřednictvím vládního nařízení č. 252 z 22. prosince 1933 již o rok později prodloužen a některé jeho pasáže

B. – Burešová, J. – Maur, E. (eds.): *Žena v českých zemích*, s. 434–435.

102 Zeibrdlichová, Helena – Balousová, Louisa – Klánová, Zdenka: *Ženám u pošty!* In: *Poštovní národní směr* 10, 1933, s. 2.

103 *Ženská hlídka*. In: *Poštovní národní směr* 4, 1934, s. 4.

104 *Pověsti o nové restrikci žen ve státních službách nemají podkladu*. In: *Poštovní obzor* 20, 1931, s. 279; *Naším ženám-kolegyním*. In: *Poštovní obzor* 20, 1934, s. 304–305.

105 *Ženská národní rada* (ŽNR) byla založena roku 1923 jako vrcholná organizace ženského emancipačního hnutí ČSR. Sdružovala jednotlivé ženské spolky a koordinovala jejich činnost. Zakladatelkou ŽNR a její nejvýraznější vůdčí osobností byla politička, senátorka a novinářka Františka Plamínková, která zastávala i post její předsedkyně. Cílem ŽNR bylo faktické zrovnoprávnění žen s muži v zaměstnání, jakož i ve společenském životě. Za Protektorátu byla činnost ŽNR postupně omezována a její funkcionářky byly gestapem sledovány, perzekvovány, zatýkány a mnohdy i popraveny. Úředně byla rozpuštěna v roce 1942. K tomu viz Pešáková, Kristýna: *Ženské spolky jako cesta k ženskému vzdělávání*. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně. Ústav pedagogických věd, Bakalářská diplomová práce z oboru Sociální pedagogika a poradenství. Brno 2006, s. 27–28.

106 Zeibrdlichová, Helena – Balousová, Louisa: *Kolegyně!* In: *Poštovní národní směr* 4, 1932, s. 3; *Kolegyně – ženy u pošty!* In: *Poštovní národní směr* 5, 1932, s. 2.

107 *Přechodné platové srážky byly nám nadiktovány – boj náš však není ukončen!* In: *Poštovní obzor* 1, 1933, s. 2–6; *Zákon o úsporných opatřeních personálních*. In: *Poštovní obzor* 1, 1933, s. 3–4; 2, 1933, s. 18–20; 3–4, 1933, s. 44–47; *Žena v dnešní demokracii*. In: *Poštovní obzor* 2, 1935, s. 25; *Měřte ženám spravedlivě*. In: *Poštovní obzor* 1, 1935, s. 12–13.

byly novelizovány.¹⁰⁸ Tento proces se pak každoročně opakoval až do konce 30. let.

Jakkoliv se tedy občas zdálo, že některé výdobytky v zaměstnávání žen v poštovní službě jsou ohroženy záhy poté, co byly zavedeny, z dlouhodobé perspektivy byl trend v tomto ohledu jednoznačný a nezvratný. To ostatně potvrdila pozitivní zkušenost nejen z období první světové války, ale i prvních let republiky, kdy byly poštovní zaměstnankyně ve velkém množství vysílány na Slovensko a Podkarpatskou Rus, aby pomohly přebudovat tamní nevyhovující a občanskými nepokoji i boji rozvrácenou poštovní správu. A že nešlo vždy o odměnu pro nejlepší zaměstnance, nýbrž spíše o nechtěnou, náročnou a nezřídka i nebezpečnou misi, je zřejmé z příkladu jiných státních úředníků z českých zemí, kteří byli do východní části republiky přikázáni.¹⁰⁹

Společenské uznání, pocit potřebnosti a dosažené úspěchy poštovních i nepoštovních zaměstnankyň se následně odrazily v jejich vzrůstajícím sebevědomí, což lze dobře ukázat na příkladu *Výstavy moderní ženy*, která se uskutečnila ve dnech 3. srpna–15. září 1929 na brněnském výstavišti v rámci Výstavy moderního obchodu. Této jedinečné příležitosti využila *Ústřední organizace poštovního úřednictva dopravního pro republiku Československou*¹¹⁰, aby expozici obohatila o část nazvanou *Žena v poštovních a telefonních službách*. Výstava následně podnítila manifestaci ženského hnutí, která proběhla ve dnech 7.–8. září téhož roku za účasti četných poštovních zaměstnankyň na straně jedné a funkcionářek a členek poštovních spolků na straně druhé.¹¹¹

Výrazný posun v pohledu na zaměstnávání žen v poštovní službě znamenalo období následující po uzavření tzv. mnichovské dohody. Jestliže všechny

108 Vládní nařízení o úsporných opatřeních personálních. In: Poštovní obzor 24, 1933, s. 359–361. Stalo se tak prostřednictvím zmocňovacího zákona č. 95/1933, prodlouženého zákonem č. 206/1933, který umožňoval vládě přijímat některá zákonná opatření i bez souhlasu Národního shromáždění. K tomu viz Odporuje vládní nařízení č. 252 z r. 1933 ústavě? In: Poštovní obzor 10, 1934, s. 145–146.

109 Ulrich: Naše ženy na Slovensku. In: Poštovní obzor, č. 18/1920, s. 198; Vančura, Josef: Slovensko před desíti lety. In: Poštovní obzor 21a, 1928, s. 276–279; Parma, Ota: Slovensko minulé a budoucí. In: Poštovní obzor 21a, 1928, s. 279–281; Čeští poštovní zaměstnanci na Slovensku. In: Poštovní obzor 6, 1927, s. 107–108.

110 *Ústřední organizace poštovního úřednictva dopravního pro republiku Československou* vznikla 18. 1. 1920 v Praze. V roce 1930 měla 10 800 členů, z toho zhruba jednu polovinu tvořily ženy. K tomu viz Desátá výroční a jubilejní valná hromada delegátů Ústřední organizace poštovního úřednictva dopravního pro R.Č.S. v Praze. In: Poštovní obzor 9–11, 1930, s. 165–180; Výroční zpráva Ústřední organizace pošt. úřednictva dopravního pro republiku Československou v Praze k X. výroční jubilejní valné hromadě. In: Poštovní obzor 9–11, 1930, s. 180–194.

111 Rataj, Bohumír: Výstava moderní ženy v Brně. In: Poštovní obzor 16–17, s. 237–240; Tretera, František: Brněnská všeženská manifestace. In: Poštovní obzor 19, 1929, s. 269–271.

předcházející politické reprezentace se v tomto směru nakonec vždy dokázaly s některými revizionistickými snahami vypořádat, nové poměry již nic takového nedovolovaly. Československo totiž ztratilo rozsáhlá území, z nichž však muselo přijmout mnoho obyvatel především české a slovenské národnosti, na jejichž ubytování a zaměstnání nemělo potřebné kapacity.¹¹² Česko-slovenská vláda proto 21. prosince 1938 vydala nařízení č. 379 Sb. z. a n. o úpravě některých personálních poměrů ve veřejné správě¹¹³, jímž se znovuzaváděl celibát a institut předčasného penzionování. Státní službu tak musely opustit všechny zaměstnankyně, které se provdaly po 29. prosinci téhož roku a další zaměstnankyně a zaměstnanci museli odejít do nuceného důchodu, ačkoliv jejich věk tomu neodpovídal. Územně, hospodářsky i sociálně značně oslabený stát se tak snažil vyrovnat s přebytkem pracovních sil a poskytnout zaměstnání alespoň mužům v produktivním věku. Provdané zaměstnankyně, jejichž služební poměr byl rozvázán na základě uvedeného nařízení, měly právo buď na odbytné, nebo na starobní pojištění.¹¹⁴

Okupace zbytku českých zemí, vytvoření protektorátu a vypuknutí druhé světové války celou situaci opět změnilo a v jistém ohledu přiblížilo stavu, který na našem území panoval za předchozího světového konfliktu. Ohromné požadavky na nasazení lidí a prostředků totiž znovu vedly k pracovnímu zapojení žen i do oblastí, které byly dříve určeny buď výhradně, nebo převážně mužům. To se týkalo také poštovní správy. Místo mužů vyslaných na frontu, odvedených na nucené práce, do koncentračních táborů nebo jinak vyřazených z pracovní činnosti, nastupovaly ženy. V praktické rovině se tato skutečnost projevila 7. července 1943 zavedením služebního oděvu pro poštovní zaměstnankyně protektorátní pošty Čechy a Morava pracující ve vnějším styku. Stejnokroj byl tedy určen zejména pro zřízenkyně, jakými byly listovní doručovatelky a výběřčí poštovních schránek. S poskytováním oděvních součástí poštovním zaměstnankyním sice počítalo již vládní nařízení z 15. června 1934, ale využíváno bylo asi poměrně zřídka.¹¹⁵

---

112 Fialová, Ludmila a kol.: Dějiny obyvatelstva českých zemí. Praha 1998, s. 330, 334.

113 Pro umístění přebytečných zaměstnanců. In: Poštovní obzor 1, 1939, s. 7–8; Na rozlučnou. In: Poštovní obzor 4, 1939, s. 33–34; Pro zmírnění celibátu. In: Poštovní obzor 14, 1939, s. 14–15.

114 Starobní zajištění provdaných zaměstnankyň. In: Poštovní obzor 7, 1939, s. 69–70.

115 Oděvní součástky pro poštovní zaměstnankyně. In: Postamtblatt des Ministeriums für Verkehr und Technik 37, 1943, ustanovení č. 128/1943, s. 362–363 (příloha k tomuto ustanovení). Oděv se skládal ze saka, sukně nebo kalhot ušitých z látky marengo, plátěné halenky s ležatým límcem, pláštěnky (peleríny) stejného střihu jako pro poštovní zřízence a čepice tvaru jako u řemeslných zaměstnanců, opatřené odznakem pro poštovní zřízence.

Některé poštovní zaměstnankyně, jako například Antonie Kleinerová¹¹⁶, se za druhé světové války zapojily do odbojové činnosti, čímž v lepším případě riskovaly uvěznění, v horším smrt. Z historických dokumentů vyplývá, že během okupace zahynulo minimálně 517 českých, moravských a slezských poštovních zaměstnanců, z toho 22 žen. Byly popraveny, zemřely vysílením v koncentračních táborech nebo se staly obětí leteckého bombardování. Kromě nich zemřelo i 11 manželek, matek a sester těchto zaměstnanců. K obětem okupace z řad ženského poštovního personálu lze počítat i Marii Kovářovskou, která od roku 1921 vedla poštovnu v Lidicích, což byla smluvní služebna československé a později protektorátní poštovní správy. Po vyhlazení obce 10. června 1942 byla spolu s ostatními ženami odvezena do koncentračního tábora Ravensbrück a odtamtud do Osvětimi. Po návratu do Ravensbrücku zemřela 24. dubna 1945.¹¹⁷ Jména všech známých mužských i ženských obětí byla po skončení války uvedena v publikaci *Památce padlých poštovních zaměstnanců*, kterou v roce 1946 vydalo ministerstvo pošt v pietní grafické úpravě Cyrila Boudy.¹¹⁸

I když se po konci druhé světové války zdálo, že se díky návratu mužů z vojenské služby, totálního nasazení a koncentračních táborů vrátí poměr zastoupení obou pohlaví v poštovní správě k prvorepublikové situaci, stalo se tak pouze přechodně. Komunistický puč z února 1948 znamenal v této oblasti doslova přelom, neboť v následujících deseti letech se tento poměr obrátil ve prospěch žen. Oprávněně se tak mluví o hromadné či plošné feminizaci poštovního provozu. Na rozdíl od minulosti, kdy do tohoto procesu vedle státu výrazně zasahovaly dobrovolné profesní spolky, převzaly po únoru 1948 tuto záležitost výhradně státní a stranické orgány. Pomohl jim k tomu zákon č. 68/1951 Sb. *o dobrovolných organizacích a shromážděních*, schválený 12. července 1951, který v českých zemích nahradil předlitavský zákon č. 134/1867 ř. z. *o právu spolčovacím* a na Slovensku nařízení uherského (zalitavského) ministerstva vnitra ve věcech spolčovacích a shromažďovacích z let 1848 a 1913.¹¹⁹ Pro československé poštovní spolky, které měly většinou své kořeny již v rakousko-uherské monarchii, znamenala nová legislativní úprava konec činnosti, takže poštovní zaměstnankyně se

116 Antonie Kleinerová viz příloha Životopisné medailony. O ní blíže viz NA, fond PŘ Praha II – EO, Antonie Kleinerová; Plachý, Jiří: Pomáhala druhým i v lágru. In: Lidové noviny č. 197 z 25. 8. 2017, s. 22; Pořadníky úředitelstva poštovní a telegrafní správy Republiky československé na léta 1922, 1930, 1934, 1938. Ministerstvo pošt a telegrafů, Praha 1922, 1930, 1934 1938, s. 145, 128, 141, 122; <https://www.ustrcr.cz/uvod/skupina-vyzkumu/kleinerova-antonie-23-3-1901/>; https://cs.wikipedia.org/wiki/Antonie_Kleinerov%C3%A1 [21. 6. 2021].

117 O ní viz Čtvrtník, Pavel – Galuška, Jan – Tošnerová, Patricia: Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Liberec 2008, s. 145.

118 Památce padlých poštovních zaměstnanců. Praha 1946.

119 <https://cs.wikipedia.org/wiki/Spolek>; <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1951-68> [21. 6. 2021].

mohly sdružovat pouze v *Revolučním odborovém hnutí (ROH)*, *Československém svazu žen* a několika dalších organizacích, na něž ovšem bedlivě dohlížely státní i stranické orgány.

Bezprostřední impuls k masivnímu zapojení žen v poštovní službě přinesl II. všeodborový sjezd, který se konal ve dnech 11.–15. prosince 1949 v Praze. Na něm tehdejší předseda vlády Antonín Zápotocký prohlásil, že „...*chce-li pošta socialisticky hospodařit, musí zaměstnávat více žen než dosud*“. Ve stejném duchu se vyjádřil také ústřední výbor *Svazu zaměstnanců pošt ROH* v usnesení ze 17. ledna 1950, čímž byla cesta k feminizaci pošty otevřena.¹²⁰ Pod heslem *Ženy na poštu – muži do výroby* muselo již během téhož roku opustit Československou poštu přes 3 000 mužů, kteří byli následně nasazeni v těžkém průmyslu. Jejich výběr nebyl zcela náhodný a zaměřoval se zejména na osoby politicky nespolehlivé, stojící v opozici vůči komunistické ideologii.¹²¹ Jako oficiální důvod nuceného převodu do jiných profesí však bylo uváděno snižování počtu poštovních zaměstnanců s cílem úspory pracovních sil a financí na straně jedné a výpomoc personálně poddimenzovanému těžkému průmyslu na straně druhé.¹²²

Na uvolněná místa většinou nastupovaly mladé absolventky a ženy z domácností (nezřídka manželky poštovních zaměstnanců), které vedle venkovských žen tvořily největší rezervoár pracovních sil.¹²³ Tímto opatřením se v letech 1950–52 skokově zvýšil podíl žen zaměstnaných u pošty z 16 % na 35,4 %.¹²⁴ Usnesením ústředního výboru *Svazu zaměstnanců pošt* ze 14. července 1951 se rozvinula další fáze celostátní kampaně k získání žen do poštovní služby. Ta probíhala zejména

---

120 Usnesení ústředního výboru Svazu zaměstnanců pošt ROH ze schůze konané dne 16.–17. ledna 1950. In: Poštovní věstník 4, 1950, zvláštní příloha.

121 Kovařík, Josef: K novým úkolům. In: Poštovní věstník 5, 1950, s. 31; Poštovní zaměstnanci na pomoc výrobě. In: Poštovní věstník 23, 1950, s. 201; Jak odcházejí muži do výroby. In: Poštovní věstník 34, 1950, s. 4; Neuman, Alois: Pošta a lidová demokracie. In: Poštovní věstník 50, 1950, příloha.

122 K 1. 5. 1949 pracovalo u Československé pošty 42 789 zaměstnanců, což ve skutečnosti nelze považovat za vysoké číslo, protože odpovídalo i předválečnému stavu. Vysokou přezaměstnaností naopak trpěla socialisticky řízená poštovní, resp. spojová správa.

123 Domácnosti – bohatý zdroj pracovních sil. In: Poštovní věstník 36, 1951, s. 1–2; Perspektiva růstu pro ženy na poštách. Jmenování prvé ženy ředitelkou KPI. In: Poštovní věstník 38, 1950, s. 1–2; Neuman, Alois: Poštovní školství a ženy na poštách. In: Poštovní věstník 41, 1950, s. 1; O mladých poštačkách z učiliště. In: Poštovní věstník 47, 1950, s. 2.

124 Jak přibývá žen na poštách. In: Poštovní věstník 25, 1950, s. 219; Jak přibývá žen na poštách v jednotlivých krajích. In: Poštovní věstník 26, 1950, s. 229; V Jablonci mají už většinu žen. In: Poštovní věstník 27, 1950, s. 7; Přes tisíc nově přijatých žen na poštách. In: Poštovní věstník 31, 1950, s. 2; Za sedm měsíců přibylo na poštách 1459 žen. In: Poštovní věstník 39, 1950, s. 2; Přírůstek nově přijatých žen u Československé pošty. In: Poštovní věstník 48, 1950, s. 3; Vývoj nábory žen v poštovní službě na Slovensku. In: Poštovní věstník 48, 1950, s. 3.

prostřednictvím *Poštovního věstníku – listu ústředního ředitelství národního podniku Československá státní pošta*.¹²⁵ V jejím důsledku se množství žen pracujících ve spojové správě dále zvyšovalo, takže v roce 1954, kdy skončila první pětiletka, čítaly ženy již 37,3 % celkového počtu zaměstnanců.¹²⁶ Ovšem ani poté úsilí vedoucích představitelů státu v tomto ohledu nepolevilo, o čemž svědčí *Výnos ministra spojů o opatřeních k zajištění plánovaného zvýšení zaměstnanosti žen v resortu spojů* z 25. ledna 1955. Ten poukazyval na nedostatečné využití „významných pracovních sil“, kterými byly ženy v domácnosti, jež měly obsazovat volná místa a pozice mužů vhodných pro jiná pracoviště.¹²⁷ Limitním faktorem se ukázala skutečnost, že ne každá uchazečka se pro spojovou službu hodila a rovněž mzdové ohodnocení v mnoha jiných oborech bylo vyšší a zároveň pracovní odpovědnost nižší, a proto nemálo schopných žen nakonec ke spojům nenastoupilo.¹²⁸

Zvyšování počtu žen pracujících v Československých spojích byl každopádně přikládán značný ekonomický i politický význam, což znovu potvrdil ministr spojů Alois Neuman, který v prohlášení s názvem *Do druhé pětiletky*, uveřejněném 5. ledna 1956, uvedl: „*Letos budou do spojových služeb přijímány ženy ve větší míře než dříve. Je to jeden z politických úkolů. Práce ve spojových službách je pro ženy velmi výhodná a naše spojařky se velmi dobře uplatňují na všech pracovištích. Je však třeba, aby jim byli druzí spojaři ve službě všestranně nápomocni, a to ve zvýšené míře právě ženám nově do služby nastupujícím.*“¹²⁹

K feminizaci spojové správy ovšem přispěla ještě jedna důležitá skutečnost, na niž se někdy zapomíná. Komunistický režim totiž vyžadoval plnou zaměstnanost žen i mužů, přičemž pouze příjem obou partnerů mohl v prostředí reálného socialismu zajistit slušnou životní úroveň rodiny. Jinými slovy: práce žen se stala na rozdíl od mnohých kapitalistických zemí nutností převážné většiny československých

125 Laipert, Miloslav: Úkoly pošty při výstavbě socialismu. In: *Poštovní věstník* 1, 1951, s. 1–2; *Ženy do účetní služby u OPŮ*. In: *Poštovní věstník* 23, 1951, s. 3; *Výzva k poštovním zaměstnancům – mužům*. In: *Poštovní věstník* 39, 1951, s. 1; *Ženy na poštu – muži do výroby*. In: *Poštovní věstník* 28, 1951, s. 1; *Domácnosti – bohatý zdroj pracovních sil*. In: *Poštovní věstník* 36, 1951, s. 1–2; *Dopis předsednictva ústředního výboru Svazu zaměstnanců spojů všem členům a funkcionářům svazu*. In: *Věstník spojů*, část *Opatření ministerstva*, č. 14/1952, příloha.

126 *Aktiv mladých spojařek*. In: *Věstník spojů* 13, 1953, s. 4; *Ani slovo zbytečné*. In: *Věstník spojů* 19, 1953, s. 3; *Dobrá práce žen*. In: *Věstník spojů* 7, 1953, s. 8.

127 NA, fond MS, kart. 19, čj. M/23-8434-1: 3212/55, *Opatření k zajištění plánovaného zvýšení zaměstnanosti žen v resortu spojů – Výnos ministra spojů o opatřeních k zajištění plánovaného zvýšení zaměstnanosti žen v resortu spojů*, 25. 1. 1955. Skutečnosti vztahující se k pozn. 102–103 vyhledal Martin Jahoda z *Poštovního muzea*, s jehož svolením jsem je použil.

128 NA, fond MS, kart. 19, čj. M/23-8434-1: 3212/55, *Opatření k zajištění plánovaného zvýšení zaměstnanosti žen v resortu spojů – dopis KSS Plzeň týkající se Výnosu ministra spojů o opatřeních k zajištění plánovaného zvýšení zaměstnanosti žen v resortu spojů* z 25. 1. 1955, 28. 2. 1955.

129 Neuman, Alois: *Do druhé pětiletky*. In: *Věstník spojů*, částka 1/1956, s. 1.

rodin. Z toho pak plyne i jeden z paradoxů zemí tzv. lidově demokratického zřízení, v nichž byla zaměstnanost žen (v ČSR druhá nejvyšší hned po NDR) daleko vyšší než ve většině kapitalistických států. Emancipace „socialistické“ ženy tak v určitém ohledu sice předstihla skutečné liberální demokracie, ale podmínky, za nichž k tomu došlo, nebyly ani záviděníhodné, ani společensky přínosné.¹³⁰

Jisté je, že na konci 50. nebo počátku 60. let se poměr žen a mužů zcela obrátil právě ve prospěch prvně uvedených. Kdy přesně k tomuto zvratu došlo, se zatím nepodařilo zjistit, ale v roce 1969 u Československých spojů pracovalo 102 510 zaměstnanců, z nichž bylo 61 293 žen (59,34 %) a 41 217 mužů (40,66 %).¹³¹ Ženám již dávno nebyly vyhrazeny pouze pozice telegrafistek, telefonistek, třídíček zásilek či přepážkových pracovníc, nýbrž ve velkých počtech obsazovaly místa listovních, novinových a balíkových doručovatelek, výběřčích schránek, řidiček, kontrolorek, účetních, zásobovaček, operátorek, výzkumných pracovníc, školitelek atd. V rámci poštovního provozu čím dál tím více pronikaly do nižších i středních řídicích funkcí, když obsazovaly zejména místa vedoucích pošt. Patrně to bylo zejména od počátku 70. let, avšak statistiky zatím chybí.¹³² Naopak vyšší a nejvyšší management zůstával až na některé výjimky nadále doménou mužů.

Pro tento genderový obrat se stala více než symbolická skutečnost, že 8. ledna 1969 byla do funkce ministryně pošt a telekomunikací České socialistické republiky jmenována Růžena Urbánková jako vůbec první žena.¹³³ Ve vysoké politické funkci zůstala až do zrušení ministerstva 3. ledna 1971. Pro její funkční období bylo příznačné utužování socialistického zřízení v rámci počínající normalizace. Opět – podobně jako v 50. letech – se verbálně apelovalo na výkonnost, soudržnost, obranyschopnost, uvědomělost apod. Vzhledem k převaze žen ve spojové

---

130 Fialová, L. a kol.: Dějiny obyvatelstva, s. 344.

131 Čtvrtník, P.: Pozoruhodné výročí, s. 3–4 obálky. Jiný údaj z roku 1968 ovšem uvádí počet žen-spojařek 41 762. Patrně se ale vztahuje pouze k ČSR, protože podle údajů z roku 1988 zaměstnávaly Československé spoje 82 228 žen (63,49 %) a 47 281 (36,51 %) mužů. K tomu srv. Urbánková, Růžena: K Mezinárodnímu dni žen. In: Pošta PNS 5, 1968, s. 1; V. V.: Mezinárodní den žen. Vzpomínky na první ženu-spojařku u nás. In: Pošta PNS 3, 1988, s. 33–34.

132 V roce 1988 zaměstnávaly Československé spoje cca 77 000 žen, z nichž 9 pracovalo jako vedoucí závodů, 61 jako náměstkyně a 210 vedlo vnitropodnikové útvary. K tomu viz Ziskávat ženy k účasti na přestavbě. In: Spoj, č. 4, 1988, s. 5. O třicet let později, v roce 2017, zaměstnával státní podnik Česká pošta (ČP) 29 612 lidí, z toho 75% žen. Ve vedoucích pozicích ČP bylo nejvíce žen v nižším (85%) a středním (69%) managementu, naopak ve vyšším (34%) a nejvyšším (9%) byly zastoupeny o poznání méně. K tomu viz Zpráva o společenské odpovědnosti České pošty za rok 2017. Česká pošta, s. p., Praha 2017, s. 8.

133 Růžena Urbánková viz příloha Životopisné medailony. O ní blíže viz NA, fond PŘ Praha II – EO, Růžena Šmucrová-Urbánková. Dále též: Vláda České socialistické republiky. In: Rudé právo 7 z 9. 1. 1969, s. 3; Růžena Urbánková byla jmenována ministryní pošt a telekomunikací. In: Pošta PNS 1, 1969, s. 3.

správě byla přirozeně vyzdvihována jejich velká odpovědnost v tomto důležitém odvětví národního hospodářství. Se silně feminizovanými spoji, ale přirozeně nejen s nimi, souvisely každoroční velkolepé oslavy *Mezinárodního dne žen* 8. března¹³⁴, prvomájové průvody spojařek¹³⁵, udělování ocenění vynikajícím ženským kolektivům (zejména tzv. pracovním četám a brigádám socialistické práce) i jednotlivcům v podobě *Čestného uznání Svazu československo-sovětského přátelství* a *Ústřední rady odborů, státních vyznamenání Za vynikající práci* a *Za zásluhy o výstavbu*. Opomenout nelze ocenění *Nejlepší pracovník spojů*, udělované každoročně ministrem příslušného resortu.

Silně feminizovaná poštovní správa období socialismu kupodivu přežila pád komunistického režimu, porevoluční hospodářskou transformaci i všechny další reformy poštovního provozu, což pravděpodobně souviselo a stále ještě souvisí s několika jevy. Na prvním místě to je dlouhodobě nižší úroveň mezd, která neláká většinu mužů s nižším, středním, ale i vysokoškolským vzděláním, dále relativně nízká dynamika změn a zavádění nových technologií v rychle se měnícím světě a v neposlední řadě i některé přetrvávající společenské stereotypy. Zejména ve druhém případě je více než zřejmé zaostávání pošty za soukromými operátory, kteří ovšem ve svých podnikatelských aktivitách nejsou vázáni specifickou legislativou, resp. tzv. univerzální službou, která je od státní pošty tradičně vyžadována. O stávajících počtech žen a mužů ostatně nejlépe vypovídají statistiky. Jestliže koncem 80. let zaměstnávaly Československé spoje 64 % žen, o třicet let později, v roce 2019, pracovalo na České poště přibližně 21 500 žen, tedy 74 % celkového počtu zaměstnanců. Poměrné zastoupení obou pohlaví se tedy ještě zvýraznilo a další směřování genderového zastoupení tak závisí jednak na ekonomické a společenské situaci, jednak na vývoji tohoto svébytného odvětví přepravních služeb.

134 K tomu např.: Urbánková, Růžena: K Mezinárodnímu dni žen. In: Pošta PNS 5, 1968, s. 1; A. R.: Až ženy jubilují. In: Pošta PNS 6, 1970, s. 12; Účinná spolupráca žien a mužov. Najsprávnejšia linka medzi spojármi. In: Pošta PNS 3, 1972, s. 4–6.

135 K tomu např.: Spojačky v prvomájovém obrazi. In: Pošta PNS 6, 1984, s. 82.

Frauen im Postdienst in böhmischen Ländern

Die Post gehörte zu den nicht vielen Staatsinstitutionen, in denen sich Frauen unter bestimmten Umständen seit ihren frühneuzeitlichen Anfängen geltend machten. Den Dienst konnten jedoch in der Regel nur die Postmeisterwitwen, zu denen später auch die Postrelaisinhaberwitwen und die Briefsammelstellenleiterwitwen hinzukamen. Die Postverwaltung stellte zwar mit dieser Maßregel einen kontinuierten Betrieb ihrer Dienststellen sicher, die Stellung der Frauen in der Rolle der Leiterinnen war jedoch nicht den Männern gleichberechtigt. Zu einem Umbruch kam es unter dem Einfluß mehreren gesellschaftlichen, politischen und technologischen Faktoren erst am Ende der sechziger Jahren des 19. Jahrhunderts. Seit der Zeit konnten auch beliebige andere Bewerberinnen, die die vorgeschriebenen Kriterien erfüllten, Postangestellten werden. In der ersten Phase handelte sich einesteils um Postunterbeamtinnen (die Versandleiterinnen, Administratorinnen) und Beamtinnen (Expedientinnen, Postmeisterinnen), anderenteils um einen niedrigeren Kommunikationspersonal aus den Reihen der Telegraphistinnen und Telefonistinnen. Die vervollständigten dann auf den Bedienstetenposten zuerst die auswärtigen Zustellerinnen und mit bestimmter Verspätung auch die Sortiererinnen, Abstemplerinnen, Stadtzustellerinnen und Postkastenausleererinnen. An der Schwelle des ersten Weltkriegs waren also bei der vorlitauischen Postverwaltung cca 19 000 Frauen angestellt, was im Verhältnis zu den cca 56 000 Männern eine unvernachlässigbare Menge darstellte. Es war ein Resultat nicht nur der Frauenemanzipation an sich, sondern auch der tatsächlichen Bedürfnissen des sich modernisierenden Staates.

Der Kriegskonflikt verstärkte noch den angetretenen Trend, weil Frauen in großer Menge die an die Front ausgehobene Männer ersetzten. Fast über die Nacht wurden sie also zu einer gefragten und nicht selten sogar einer anerkannten Arbeitskraft, ohne die der Staatsapparat nicht auskäme. Das Kriegsende und die Entstehung der Tschechoslowakei ermöglichten eine Abschaffung des Zölibats und eine Gleichstellung beider Geschlechter, und zwar nicht nur in der Postdienst. Dadurch wurde jedoch für eine lange Zeit der Gipfel der Emanzipationsbestrebungen, die die sowohl in der Post- als auch in der Staatsverwaltung herrschende Realverhältnisse bremsten, erreicht. Die Mehrheit der Gesellschaft war nämlich weitaus nicht vorbereitet, die reale und in der Praxis zur Geltung gemachte Gleichberechtigung der Männer und der Frauen anzunehmen, so daß die Legislative in Vielem die Wünsche und Sehnsüchte der fortschrittlicheren Minderheit überholte. Kurz nach dem Kriegsende sankte übrigens jäh die Zahl der in der Postdienst angestellten Frauen, nachdem ihre Posten wieder die zurückgekehrten Soldaten eingenommen hatten. Mit der fortschreitenden Normalisierung meldeten sich zum Wort auch manche traditionelle Stereotypen, die den Frauen ihren Platz eher in einer Haushalt als in einer Anstellung beschieden. Auf der öffentlichen und politischen Ebene brachten

sie zum Ausdruck ein Rufen nach der Wiedereinführung des Zölibats, einer Gehaltkürzung und einer Frühpensionierung, was tatsächlich kurzfristig im Folge der Großen Wirtschaftskrise und später auch des sogenannten |Münchner Abkommens erreicht wurde.

Die Okkupation des Rests des Böhmens und das Ausbrechen des zweiten Weltkriegs kehrten die Frauen sozusagen „ins Spiel“ zurück. In manchem wiederholte sich so die Situation aus dem vorigen Krieg und auch nach seinem Beendigung schien es, daß nicht wenige Frauen wieder in einem Haushalt Platz einnehmen werden und im Postdienst insbesondere Männer angestellt werden bleiben. Der Februar 1948 drehte jedoch die bestehenden Personal- und Strukturverhältnisse der Postverwaltung vollkommen verkehrt. Das kommunistische Regime entschied sich nämlich diese Schlüsselbranche der Staatswirtschaft von Grund auf umzubauen, in was er auch eine flachenhafte Feminisierung einbezog. Anstatt der in die Schwerindustrie befohlene Männer traten Hausfrauen, junge Absolventinnen und auch Ehefrauen der Postangestellten an. Der gezwungene Austausch der Arbeitskräfte war insoweit rasant, daß bereits am Wende der fünfziger und sechziger Jahre die Relation der beiden Geschlechter zu Gunsten der Frauen wandte. Die Tschechoslowakei überholte in dieser Hinsicht manche hochentwickeltere Staaten, die Bedingungen, unter denen dazu kam, waren jedoch weder beneidenswert noch gesellschaftlich nutzbringend. Zum symbolischen Höhepunkt dieser Genderwendung wurde die Ernennung der Růžena Urbánková zur Ministerin für Post und Telekommunikation der ČSSR im Jahr 1969. Doch nicht einmal dann stellte der angetretene Trend ein, so daß am Ende der achtziger Jahre die Tschechoslowakische Telekomunikationen schon 64% der Frauen beschäftigten. Dreißig Jahre später, im Jahre 2019, arbeiteten schon bei der Tschechischen Post ungefähr 21 500 Frauen, also 74% der Gesamtzahl ihrer Angestellten.

Women in Postal Service in the Czech Lands

The post-office belonged to a few institutions where women under certain circumstances could find their occupation since its beginning in the early modern times. But at first only postmen's widows could work in the service, later widows of holders of relays for horses and administrators of letter collection points. The postal administration had secured a round-the-clock service by this measure but the position of women in the role of post-mistresses was not equal with the men. In the 1860s, the situation of women changed, because of many different social, political and technological factors.

Any other woman applicant who fulfilled the required criteria could be a postal employee from that time. In the first phase there was a postal junior clerkess

(sender, administrator) and a clerkess (dispatch clerkess, post-mistress), and also lower telecommunication staff formed by telegraphists and telephonists. These

service positions were filled by country postwomen, and later also by sorters, markers, town postwomen and collectors of post boxes. On the threshold of WWI, there were ca 19,000 women employed at Cisleithanian postal administration, it did not represent a negligible amount in relation to ca 56,000 men. It was a result not only of the emancipation of women as such, but the real needs of a modernizing state.

The war conflict forced this trend because women in large number replaced men recruited to the front. Almost overnight, they became a requested and often highly regarded labour force without which the state apparatus would not have managed. The ending of the war and establishment of Czechoslovakia made it possible to cancel celibacy and put forward equalization of both sexes, not only in the postal service. For long time it was the top of emancipation efforts which were hindered by the real situation either in postal or state administration. The majority of society was not nearly so prepared to accept the reality and put in practice emancipation of men and women, so the legislation was ahead of desires and hopes of the progressive minority. However, soon after the war the number of women working in postal services sharply dropped when their posts were taken by the soldiers coming back. With the gradual normalization of circumstances, some traditional stereotypes emerged, attributing to women the role of a housewife more often than to be employed. On public and political level there were appeals for reintroduction of celibacy, reduction of wages and early retirement. It was nearly accomplished because of the Great Economic Depression, and later also of the so-called Munich Agreement.

Nevertheless, after the occupation of the rest of the Czech lands and outbreak of WWII, women again played the part. The situation of WWI was repeated in many ways and even after its ending, it seemed that a lot of women would return to their households and mostly men would stay working in the postal service. But February 1948 completely overturned the existing personal and structural circumstances of the postal administration. The communist regime decided to rebuild this key branch of the state economy from the ground and it also covered overall feminization. Instead of men being sent into heavy industry, housewives got their positions, as well as young women graduates and wives of postal employees. The forced exchange of work labour was so decisive that at the turn of the 50s and 60s the ratio of both sexes was in favour of women. In that sense Czechoslovakia was ahead of many more advanced states but the conditions of realization had not been enviable, nor socially acceptable. The appointment of Růžena Urbánková as a minister of the posts and telecommunications of the CSR in 1969 was a symbolic apex of this gender turnover. But even after that, the trend did not stop so the Czechoslovak posts and telecommunications employed 64% women at the end of the 80s. Thirty years later, in 2019, approximately 21,500 women were employed in the Czech posts, i. e. 74 % of all their employees.

Ženy v poštovní službě českých zemí – chronologický přehled

- 1548, 23. 3.** – říšský generální poštministr Leonardo de Taxis se písemně zavázal udělit poštovní stanici v nizozemském (dnes belgickém) městě Braine-le-Comte v případě smrti stávajícího poštministra Lorence de Sainte jeho manželce (vdově) až do nabytí plnoletosti jejich nejstaršího syna Maximiliana jako výraz díků za dlouholeté věrné služby, které Lorenc prokázal jak císaři, tak jemu samému. Jde o nejstarší doložený případ, kdy poštovní správa umožnila výkon poštovní služby ženě.
- 1590, 11. 4.** – Dorota, rozená Hartlebová z Angelhausu, vdova po Jiřím z Habenschattů, hlavním zemským poštministrem v Čechách, se ujala řízení vrchního pražského poštovního úřadu, který spravovala do 26. 4. 1591, kdy ji vystřídal Jiřího bratranec Felix z Habenschattů. Stala se tak první ženou nejen v českých zemích, ale patrně i v celé habsburské monarchii, které bylo dočasně svěřeno vedení hlavního zemského poštovního úřadu.
- 1628, 11. 8.** – hraběnce Alexandře Taxisové (1589–1666) byl propůjčen úřad říšského generálního dědičného poštministra a 16. 8. t. r. úřad generálního poštministra španělského Nizozemí, Burgundska a Lotrinska. Obě funkce úspěšně vykonávala plných sedmnáct let za svého nezletilého syna Lamorala Klaudia Františka (1621–76), který je po nabytí plnoletosti roku 1646 převzal.
- 1867, 15. 11.** – vyšel zákon č. 134/1867 ř. z. o právu spolčovacím, na jehož základě vznikaly v Předlitavsku nejrůznější profesní a zájmové spolky, poštovní nevyjímaje. Podle něho se založení spolků státním úřadům pouze oznamovalo a ty je mohly zakázat jen v případech, kdy stanovy odporovaly zákonu. Předlitavská právní úprava platila v českých zemích až do 1. 10. 1918, kdy na celém území ČSR vstoupil v účinnost zákon č. 68/1918 Sb. o dobrovolných organizacích a shromážděních. Spolkovou činnost na Slovensku do té doby upravovala nařízení uherského ministerstva vnitra z let 1848 a 1913.
- 1867, 21. 12.** – prosincová ústava (č. 142/1877 ř. z.) ve všeobecných právech státních občanů (článek 3.) uvedla, že „*veřejně úřady jsou všem státním občanům stejně přístupny*“, čímž byla *de iure* zajištěna plná rovnoprávnost mužů a žen co do nabývání míst ve státní službě. K praktickému naplnění článku však došlo až po dlouhém vývoji.
- 1869, před** – uplatňovalo se pravidlo, podle něhož mohl být vdově po poštministromi úřad ponechán, jestliže souhlasila, že bude na vlastní útraty vydržovat poštovního expeditora. Šlo vlastně o jakési sociální (důchodové) zajištění vdov v době, kdy neexistoval penzijní systém.
- 1869, 7. 4.** – vydáno povolení předlitavského ministerstva obchodu, které umožňovalo vykonávání poštovní služby ženám, jež náležely k rodinám expedientů, jak se přednostově neerárních (většinou venkovských), poštovních úřadů neboli

expedic, nazývali. Službu mohly nastoupit výhradně pod vedením, zodpovědností a zárukou expedientů i bez předchozí zkoušky, pokud prokázaly nezbytnou způsobilost k jejímu výkonu. O dostatečné kvalifikaci svěřených žen však museli dotčení expedienti informovat příslušné poštovní ředitelství. Ministerské povolení dále ženám umožňovalo, aby pod vedením a odpovědností příslušného expedienta získaly odbornou kvalifikaci, která byla stanovena pro poštovní expeditory neboli výpravce. Podmínkou však bylo, aby dosáhly věku 18 let, měly přiměřené vzdělání a zachovalou pověst, disponovaly praktickými znalostmi z poštovní manipulace, vykonaly předepsanou zkoušku a složily služební přísahu. Po splnění uvedených požadavků pak pracovaly jako expeditorky (výpravkyně). V neposlední řadě pak svolení umožňovalo ženám, zejména vdovám po expedientech a jejich dcerám, které dosud služebnu pronajímaly, aby ji spravovaly prostřednictvím zkoušeného a přísežného expeditora. Pokud samy složily předepsanou zkoušku, mohly coby expedientky, v dobové české terminologii však označované jako „poštmistrové“, zastávat místo po zemřelém manželovi či otci, což bylo považováno za náhradu tehdy neexistující vdovské a sirotčí penze. Tímto způsobem se tak říkajíc „samovolně“ vyvinula kategorie přednostek malých venkovských neerárních úřadů.

- 1869, 20. 6.** – Pavlína Weiserová, rozená Vávrová (1836–1905), se stala první ženou v českých zemích (a pravděpodobně i v Předlitavsku), která úspěšně složila poštovní zkoušku, což jí umožnilo, aby se na základě ministerského nařízení ze 7. 4. 1869 ještě týž den ujala – opět jako první žena v českých zemích – samostatného vedení poštovního úřadu Neveklov, kde působila až do roku 1902.
- 1870, březen** – v Hrušovanech (něm. Grussbach, dnes Hrušovany nad Jevišovkou v okr. Znojmo) byla ustanovena zřejmě první expedientka s telegrafní zkouškou v českých zemích. Stala se jí Elisabeth, vdova po tamním poštovním expedientovi Josefu Stegerovi, která od počátku roku 1870 vykonávala jak funkci poštovní expedientky, tak i telegrafistky. Výkon zdvojené funkce jí umožnilo povolení předlitavského ministerstva obchodu z 12. 3. téhož roku.
- 1870, 12. 3.** – předlitavské ministerstvo obchodu povolilo ženám zastávat telegrafní službu u neerárních poštovních úřadů kombinovaných s vedlejšími (podružnými) telegrafními stanicemi jako *zkoušené expeditorky*. Podmínkou bylo složení předepsané zkoušky na telegrafním inspektorátu.
- 1870, 28. 11.** – Josefina Burešová, dcera Jana Bureše, purkmistra a od 18. 5. 1864 poštovního expedienta v Radnicích (okr. Rokycany), složila služební přísahu a stala se poštovní expeditorkou tamtéž. Ještě předtím vykonala jako první žena v českých zemích expeditorské zkoušky.
- 1871, 27. 4.** – Ludmila Bozděchová (1848–1924) složila jako první žena v českých zemích státní zkoušku z telegrafie, čímž získala kvalifikaci pro výkon státní telegrafní služby, kterou nastoupila o rok později.

- 1871, 17. 8. – výnos předlitavského ministerstva obchodu umožnil svobodným ženám a vdovám přístup ke státní telegrafní službě. Přijímány byly ženy po dosažení 17 let věku, které se mohly prokázat občanskou bezúhonností, zdravým zrakem i sluchem a podrobily se jednak státní telegrafní zkoušce, jednak zkoušce z rychlého, správného a pěkného psaní. Ustanovení telegrafistkou bylo dočasné s šestinedělní výpovědní lhůtou pro obě strany.
- 1872, 1. 1. – čtyřicet mladých žen nastoupilo zkušební službu u státního telegrafu ve Vídni jako telegrafistky. Podmínky přijetí byly: dosažení věku 17 let, občanská zachovalost, zdravý zrak a sluch, vykonání zkoušky z rychlého, správného a pěkného psaní i telegrafních znalostí.
- 1872, 1. 1. – německý *Ženský výrobní spolek* otevřel v Praze odborný telegrafní kurz, do něhož bylo na základě zkoušek přijato 64 posluchaček. Z nich pak 20 bylo 1. 9. t. r. umístěno v c. k. hlavní telegrafní stanici v Praze s odměnou 20 zlatých měsíčně. Podobná aktivita iniciovaná *Ženským výrobním spolkem českým* (založen 5. 7. 1871) jen o rok dříve pro nedostatek zkušeností selhala.
- 1872, 29. 1. – založen *Spolek c. k. pošt mistrů v Království českém* (později přejmenován na *Zemský spolek pošt mistrů v Čechách*), jehož ustavující schůze v Praze se zúčastnilo 200 členů. *Spolek c. k. pošt mistrů moravsko-slezských* byl založen 11. 2. t. r. v Brně za obdobné účasti. Členkami obou zemských spolků, které sdružovaly Čechy i Němce, se od počátku mohly stát také pošt mistryně (dobově „pošt mistrové“) a poštovní expedientky, pro něž představovaly důležitou platformu ženské emancipace.
- 1872, 13. 2. – nařízení předlitavského ministerstva obchodu rozšířilo ustanovení ze 7. 4. 1869, když umožnilo u neerárních poštovních úřadů neboli expedic zaměstnávání žen nenáležejících k domácnosti pošt mistra za podmínek předepsaných k výkonu poštovní služby.
- 1872, 1. 9. – první ženy v českých zemích vstoupily do poštovní a telegrafní služby jako provizorní telegrafistky v pražské telegrafní ústředně.
- 1873, 30. 6. – nařízením předlitavského ministerstva obchodu bylo upraveno tzv. úřadovné pro pošt mistry u menších poštovních úřadů. Pošt mistři se mzdou do výše 300 zlatých byli degradováni na poštovní expedienty. Titul pošt mistra byl spojen se mzdou 400 zlatých a vyšší.
- 1874, 19. 2. – výnosem předlitavského ministerstva obchodu s názvem *Využití ženských osob ve státní poštovní službě* byl ženám umožněn přístup k jejímu vykonávání u c. k. státních poštovních úřadů ve Vídni a v Praze s denním platem 1 zlatý a titulem poštovní manipulantka.
- 1875 – hrabě Victor Wimpffen (1834–97), od roku 1876 dvorní rada a generální inspektor rakouského státního telegrafu na předlitavském ministerstvu obchodu, založil pro ženy v telegrafní službě penzijní fond s názvem *Zaopatřovací spolek rakouských telegrafistek*, do něhož účastnice platily 1 zlatý

měsíčně, aby měly po 10 letech nárok na výslužné 90 zlatých ročně. Až do 1. 3. 1893, kdy byly telegrafistky povinně začleněny do fondu s názvem *Penzijní spolek venkovských poštovních zřízenců*, šlo o jediné starobní zaopatření předlitavských telegrafistek.

1877 – zřízení penzijní fond pro poštmistry a poštmistryně, expedienty a expedientky, v němž měly ženy stejná práva i povinnosti jako muži. V roce 1903 byl reorganizován a převzat do státní správy.

1881, 1. 12. – ve Vídni byla uvedena do provozu první telefonní ústředna v Předlitavsku, zřízená soukromou společností. V souvislosti se vznikem soukromých společností začaly být do jejich služeb přijímány telefonistky (telefonní manipulantky), které po jejich zestátnění v roce 1892 přešly do služeb státu, resp. předlitavského ministerstva obchodu.

1887 – pro poštovní manipulantky byly stanoveny 4 platové stupně a postup vždy po 5 letech o 5 zlatých. Nejnižší služné činilo 30 zlatých, nejvyšší po 20 služebních letech 45 zlatých měsíčně.

1888 – v souvislosti s postátněním většiny soukromých telegrafů v Předlitavsku byl ženský telegrafní personál přijat do státní (poštovní) služby.

1891 – poštovním manipulantkám sloužícím déle než 20 let u státních poštovních úřadů byl zvýšen plat na 50 zlatých měsíčně, aby mohly platit příspěvky do penzijního fondu, k němuž byly v následujícím roce začleněny.

1893, 1. 3. – poštovní a telegrafní manipulantky sloužící u státních poštovních úřadů byly začleněny do penzijního fondu s názvem *Penzijní spolek venkovských poštovních zřízenců*, který byl roku 1903 zestátněn, a členství v něm bylo povinné. Výslužné v rozmezí 1000–1550 K se řídilo podle odsloužených let.

1897, 30. 7. – výnos předlitavského ministerstva obchodu zrušil soukromé telegrafní kurzy a zřídil kurzy státní, u nichž byla zavedena nejen zkouška z telegrafních, nýbrž i poštovních předpisů.

1898, 28. 7. – výnos předlitavského ministerstva obchodu zavedl jednotné označení pro nižší poštovní úřednice ve státní službě, které souhrnně pojmenoval jako poštovní, telegrafní a telefonní manipulantky. Manipulantkou se mohla stát tělesně způsobilá, mravně a občansky zachovalá (tedy s čistým trestním rejstříkem), svobodná, ovdovělá nebo rozvedená žena ve věku 18–40 let se znalostí tehdy používaných zemských jazyků (v případě českých zemí němčiny a češtiny), která absolvovala měšťanskou školu nebo tři ročníky vyšší dívčí školy a zvláštní zkoušku z povšechných vědomostí vykonanou u poštovního a telegrafního ředitelství. Přednost k přijetí měly dcery, vdovy a rozvedené ženy státních úředníků, zřízenců a důstojníků. Definitivní ustanovení manipulantkou následovalo nejméně po tříleté uspokojivé službě, ale při provdání jim byl služební poměr rozvázán. Zároveň obdržely vý-

- sadu „nemocenského roku“, což znamenalo, že v případech onemocnění měly nárok na plné služné po dobu dvanácti měsíců. Kromě toho dostaly každoročně čtrnáctidenní dovolenou. Od září téhož roku jim bylo zvýšeno služné, které mohlo po 20 letech dosáhnout maximálně 50 zlatých měsíčně, tj. 600 zlatých ročně. Jejich penze činila po desetileté službě 225 zlatých a po dvacetileté 400 zlatých.
- 1898, 31. 7.** – nařízení ministerstva obchodu, které u příležitosti 50. výročí nástupu Františka Josefa I. na trůn vymezilo služební poměr žen u erárních poštovních a telegrafních úřadů (státních telegrafních ústředen), čímž byla ženám v poštovní službě udělena tzv. definitiva.
- 1899, 30. 11.** – nařízením předlitavského ministerstva obchodu byla provedena reforma neerárních poštovních úřadů, které byly nově rozděleny podle typizovaných úředních úkonů neboli pracovních jednotek do tří tříd, jež se dále členily do stupňů (v I. třídě byly 4, ve II. – 2 a ve III. – 6 stupňů). Počet pracovních jednotek se pohyboval od 2000 (6. stupeň III. třídy) do 100 000 (1. stupeň I. třídy). Na základě tohoto dělení, platného až do 31. 7. 1925, byly dosavadní neerární úřady (expedice) přejmenovány na třídní. Přednostové úřadů I. a 2. stupně I. třídy byli od té doby označováni jako vrchní poštmistři, i když titul se nejprve uděloval spíše jako čestný a jeho přiznání neznamenal pro nositele žádný finanční přínos. Ostatní přednostové úřadů I. a II. třídy používali titul pošt mistr a byli – stejně jako vrchní poštmistři – jmenováni dekretem. Úřady III. třídy spravovali expedienti, ustanovení smlouvou. Z pohledu ženské otázky byla důležitá skutečnost, že poštmistryním byl podle nařízení ministerstva obchodu z 21. 6. 1910 znemožněn přístup k úřadům 1. a 2. stupně I. třídy, takže se nemohly stát vrchními poštmistryněmi. To se změnilo až po říjnovém převratu 1918.
- 1900, 6. 3.** – Hermína Hemerová (1867–1936), c. k. poštovní expedientka v Kovářově (okres Písek), vystoupila na téma existenčních poměrů poštovních úřednic na všeobecném sjezdu předlitavských pošt mistrů, uskutečněném na vídeňské radnici, při němž sklídila bouřlivé ovace. Jeden z německých delegátů její vstoupení shrnul památnou větou: *„Je pouze jediná Hemerová v celém Rakousku!“*.
- 1900, 28. 7.** – nařízením předlitavského ministerstva obchodu stanovilo zvýšení služného u poštovních a telegrafních manipulanteček vždy po 4 letech strávených v určitém stupni o 5 zlatých (10 K), takže nejvyšší služné, dosažitelné za 35 let služby, činilo 75 zlatých (150 K) měsíčně.
- 1900, 14. 10.** – v hlavním městě Království českého se konal první sjezd poštovních a telegrafních manipulanteček (od roku 1905 označovaných jako oficiantky) následovaný ustavující schůzí *Spolku c. k. poštovních a telegrafních manipulanteček pro Čechy, Moravu a Slezsko se sídlem v Praze*. Šlo o první ženskou

poštovní organizaci v Předlitavsku, která měla v den svého ustanovení 670 členek. Předsedkyní spolku byla zvolena Marie Benešová (1851–1932), poštovní oficiantka v Praze, která ve funkci setrvala následující dva roky.

- 1902** – Hermína Hemerová byla zvolena jako první žena členkou výboru *Spolku c. k. poštmistřů v Království českém*, založeném 29. 1. 1872.
- 1902** – v pražském sídle *Ženského klubu českého* se konala první schůze poštmistřů a poštovních expedientek, na níž bylo ustanoveno *Soukromé sdružení poštmistrových a expedientek*.
- 1902, 26. 9.** – výnos předlitavského ministerstva obchodu týkající se služebních poměrů výpomocných poštovních úředníků, aspirantů a pomocníků povolil od 1. 10. t. r. přijímat absolventky lyceí s maturitou i bez ní jako výpomocné poštovní úřednice do státní služby. Až do té doby se výpomocné poštovní úřednice označovaly jako poštovní expeditorky a byly v soukromoprávním poměru k přednostovi poštovního úřadu.
- 1903, 21. 5.** – výnos předlitavského ministerstva obchodu povolil státní zaopatřovací požitky dekretem ustanoveným poštmistřům, poštovním pomocným úředníkům a poštovním a telegrafním manipulantkám.
- 1905, 5. 1.** – pod redakcí Hermíny Hemerové začala vycházet *Česká poštovní úřednice* jako příloha časopisu *Ženský svět*. Kvůli malému zájmu předplatitelek však bylo vydávání přílohy na konci téhož roku ukončeno.
- 1906, 3. 4.** – vydáno nařízení předlitavského ministerstva obchodu, které přejmenovalo poštovní pomocné úředníky (dříve označované jako expeditoři a expeditorky, pokud působili u neerárních úřadů, resp. manipulantů a manipulantky, pokud sloužili u erárních úřadů) na poštovní oficianty, resp. poštovní oficiantky. Šlo o trvale ustanovené pomocné úřednice předlitavské poštovní správy, které musely mít rakouské státní občanství, mravní a občanskou zachovalost, věk 16–35 let, tělesnou způsobilost, jazykové znalosti a 4 ročníky vyšší dívčí školy (lycea) nebo absolvovanou obchodní školu. Praxe kandidátek trvala 6 měsíců, přičemž 3 měsíce u neerárního (tzv. třídního) úřadu s učebným 15 K měsíčně a 3 měsíce bezplatně u erárního úřadu, kde navštěvovaly učební kurz a složily písemnou a ústní zkoušku. Poté byly zaneseny do seznamu čekatelek (aspirantek) a dle pořadí povolávány do služby jako výpomocné aspirantky na dobu potřeby s denním platem. Oficiantkami se mohly stát pouze za podmínky, že byly svobodné, ovdovělé, nebo rozvedené, v každém případě bezdětné. Pokud se provdaly, ztratily služební místo. Mohly se však ucházet o místa poštmistřů, resp. poštovních expedientek, které byly oprávněny zastupovat jako administrátorky, přičemž jim v takovém případě příslušel administrativní příspěvek 5–10 K měsíčně podle toho, u jakého třídního úřadu sloužily. Poštovním oficiantkám byl tímto nařízením zároveň zvýšen plat odvislý od počtu obyvatel v tom kterém služebním okrese. Zatímco oficiantky

- sloužící v prvním okrese, zahrnujícím hlavní zemská města s nejvyšším počtem obyvatel, dostávaly plat 960 K, oficiantky sloužící ve čtvrtém okrese, tedy s nejnižším počtem obyvatel, pouze 800 K. Jejich služební doba byla rozdělena do XI služebních tříd, v nichž postup z XI. do X. třídy nastával po dvou letech, z X. do IX. po třech a konečně z VIII. až do I. třídy vždy po čtyřech letech. Kromě finančního přilepšení přinesla tato úprava oficiantkám zkrácení požitků v době nemoci z 1 roku na 6 měsíců a po další 3 měsíce srážku 25% ze služného.
- 1906, prosinec** – ve Vídni byl založen *Říšský spolek poštovních oficiantek, aspirantek, poštmistryň a expedientek*, jehož předsedkyní se stala tamní poštovní oficiantka Johanna Schrade. Následně došlo k přejmenování *Spolku c. k. poštovních a telegrafních manipulantek pro Čechy, Moravu a Slezsko*, když bylo slovo *manipulantek* změněno na *oficiantek*.
- 1907, 27. 10.** – ustanoven brněnský odbor *Spolku poštovních a telegrafních oficiantek pro Čechy, Moravu a Slezsko*, jehož jednatelkou se stala poštovní oficiantka Angela Tarischová.
- 1909, 18. 1.** – vyšlo nařízení předlitavského ministerstva obchodu, které pro poštovní pomocné úřednice I.–VII. platební třídy zavedlo označení poštovní oficiantky, zatímco pro poštovní pomocné úřednice VIII.–XII. třídy označení poštovní adjunktky. V § 3 tohoto nařízení bylo dále stanoveno, že ženy mohou získat místo poštovní aspirantky a oficiantky (adjunktky) pouze za předpokladu, že jsou svobodné, ovdovělé nebo rozvedené a v každém případě bezdětné. Předlitavská poštovní správa totiž ukládala celibát ženám ve zřízeneckých (sluhovských) a nižších úřednických profesích (telegrafistky, telefonistky, manipulantky, aspirantky, oficiantky, adjunktky), u nichž byl zdůvodňován obtížemi spojenými s čerpáním mateřské dovolené a výlohami na náhradní zaměstnanec, které by přitom mohly vzniknout. Poštmistryně a poštovní expedientky se – na rozdíl od ostatních státních úřednic a učitelek – vdávat mohly.
- 1910, 21. 6.** – vyšlo nařízení předlitavského ministerstva obchodu, které poštmistryním znemožňovalo výkon služby u poštovních úřadů 1. a 2. stupně I. třídy, takže se nadále nemohly ucházet o titul vrchní poštmistryně. Ačkoliv šlo pouze o jednotlivé případy, výnos vzbudil značnou nevoli poštovních úřednic.
- 1910, 30. 6.** – nařízení předlitavského ministerstva obchodu stanovilo pravidla služebního poměru poštovních oficiantů, aspirantů a pomocníků včetně podoby jejich služebního oděvu. Poštovní oficiantky směly ve vnitřní službě nosit tmavozelenou uniformovou blůzu jako muži, přičemž jako rozlišovací odznaky sloužily: jedna stříbrná rozeta (oficiantky I. a II. platové třídy), dvě stříbrné rozety (poštovní oficiantky III.–VI. platové třídy) nebo tři stříbrné rozety (poštovní oficiantky VII.–XII. platové třídy, resp. adjunktky). Poštovním aspirantkám nebylo nošení uniformy povoleno.
- 1912, 1. 9.** – v budově pražského ředitelství pošt a telegrafů v Jindřišské ulici (dnes

sídlo České pošty, s. p. a hlavní pošty Praha 1) proběhly oslavy 40. výročí působení žen v předlitavské poštovní a telegrafní správě. Středem oslav se staly telegrafistky, které 1. 9. 1872 vstoupily do telegrafní služby jako provizorní telegrafní manipulanky ve vídeňské, resp. pražské telegrafní ústředně.

1912, 9. 10. – císařským rozhodnutím byl schválen návrh předlitavského ministerstva obchodu, týkající se započítání služební doby poštovních oficiantek, strávené v soukromých službách telegrafních a telefonních společností před svým převzetím do státní poštovní a telegrafní služby, při výměře platu i penzijních požitků.

1913, 7. 6. – na pátý pokus bylo předlitavským ministerstvem vnitra úředně povoleno ustavení *České poštovní unie* (ČPU), která vznikla 20. 11. téhož roku. Šlo o zastřešující organizaci sdružující poštovní úředníky a zřizence všech kategorií z českých zemí. Patřily do ní tři utrakvistické (česko-německé) a dva české spolky: *Spolek českých c. k. poštovních úředníků*, *Spolek c. k. poštmistřů v Království českém*, *Spolek českých c. k. poštovních adjunktů*, *Spolek c. k. poštovních oficiantek pro Čechy, Moravu a Slezsko* a *Spolek českých poštovních zřizenců*. Jejím prvním předsedou byl zvolen Rudolf Pánek, pozdější senátor ČSR. Po vzniku samostatného státu se přejmenovala na *Československou poštovní unii*.

1913, 4. 8. – vyšlo nařízení předlitavského ministerstva obchodu, jímž byla od 1. 9. téhož roku zavedena 35letá služba pro poštmistry a poštmistryně (dobově „poštmistrové“).

1913, 1. 9. – platnosti nabylo nařízení předlitavského ministerstva obchodu, jímž byli poštmistři a poštmistryně postaveni na roveň státním úředníkům, pokud šlo o započítání služební doby pro výměru výslužného.

1914, 1. pol. roku – u předlitavské poštovní správy bylo zaměstnáno zhruba 19 000 žen, což v poměru k přibližně 56 000 mužů představovalo nezanedbatelné množství.

1914, 25. 1. – říšská rada schválila zákon č. 15 ř. z. o služebním poměru státních úředníků a státního zřízení (služební pragmatika). Prováděcí předpisy k pragmatice byly vyhlášeny výnosy ministerstva obchodu z 3. a 25. února 1914. Zákon č. 21 ř. z. z téhož dne nově normoval předpisy o kancelářském pomocném personálu (byl zaveden u státních úřadů zákonem č. 145 ř. z. z 19. července 1902).

1914, 29. 3. – oficiantky německé národnosti moravsko-slezské skupiny *Spolku c. k. poštovních a telegrafních oficiantek pro Čechy, Moravu a Slezsko* vedené Angelou Tarischovou se na VII. valné hromadě spolku rozhodly vystoupit z řad spolkových členek na protest proti vstupu spolku do *České poštovní unie*, zastřešující organizace pěti poštovních spolků v českých zemích.

1915, červenec – dcera jakéhosi měšťana ve štýrském městečku Mürzzuschlag nastoupila službu kočího u tamního podnikatele poštovních jízď kvůli ne-

- dostatku mužských zájemců.
- 1916, červen** – v českých zemích byly ženy poprvé nasazeny jako zřízenkyně při vybírání poštovních schránek, což bylo způsobeno odvodem mužů na frontu. Ve Vídni k tomu došlo již počátkem listopadu 1915.
- 1918, leden** – předlitavská poštovní správa v některých zvláštních případech zmírnila nařízení z 18. 1. 1909 ř. z., které se týkalo celibátu žen v poštovní službě. Zmírnění se ovšem týkalo pouze poštovních oficiantek, nikoliv provizorních poštovních oficiantek a aspirantek. Podmínky uzavření sňatku byly následující: nejméně 24 let věku, minimálně 5 odsloužených let, notářsky ověřené prohlášení ženicha, že je srozuměn, aby jeho manželka setrvala ve službě za stávajících podmínek, prohlášení žadatelky, že nenamítá nic proti tomu, aby byl její nezrušitelný a nevýpovědní služební poměr změněn ve výpovědní a konečně doložení, že její nastávající je zachovalý a má zajištěný příjem.
- 1919** – založen *Spolek československých poštovních úřednic* se sídlem v Praze, který navazoval na činnost *Spolku poštovních a telegrafních oficiantek pro Čechy, Moravu a Slezsko*. Předsedkyní spolku byla zvolena Matylda Marešová, místopředsedkyní Ludmila Pechmannová a jednatelkou Ema Pekařová. Jeho tiskovým orgánem se od 30. 9. téhož roku stal *Věstník Spolku československých poštovních úřednic*, který vycházel v *Novém poštovním obzoru*, časopise československých poštovních úředníků.
- 1919, 10. 4.** – schválen zákon č. 203 Sb. z. a n., jenž převzal poštmistry, poštovní oficianty, poštovní expedienty se zkouškou oficiantskou a telegrafní adjunkty (aspiranty) do stavu státních úředníků zařazených do hodnostních tříd. Zákon zrovnoprávňoval muže a ženy v poštovní službě a de iure rušil stav poštovních aspirantek, oficiantek a adjunktek, které nově vytvořily se svými kolegy společný stav dopravního úřednictva poštovní skupiny D se stejnými povinnostmi, právy, platy a vedlejšími příjmy, a v důsledku toho i se společnými platovými, služebními a sociálními zájmy. V praxi to znamenalo, že některé profesní spolky – např. *Spolek c. k. poštovních oficiantek pro Čechy, Moravu a Slezsko* – ztratily své opodstatnění, čímž přestaly vycházet i jejich tiskové orgány.
- 1920, 18. 1.** – založena *Ústřední organizace poštovního úřednictva dopravního pro Republiku československou v Praze*. Jejím předsedou byl zvolen Hugo Bergmann (1880–1944), pošt mistr a starosta Brandýsa nad Labem, který se programově zasazoval o zlepšení podmínek žen v poštovní službě. Podle údajů z roku 1930 měla organizace 10 800 členů, z nichž zhruba jednu polovinu tvořily ženy.
- 1920, 29. 2.** – schválen zákon, jímž se uvozovala ústavní listina Československé republiky, která v § 106 uváděla, že „*výsady pohlaví, stavu a povolání se neuznávají*.“ Tím byla zaručena rovnoprávnost žen a mužů.
- 1922, 20. 12.** – schválen zákon č. 394 Sb. z. a n. *o služebních, odpočívacích a zao-*

patřovacích požitcích civilních i vojenských státních zaměstnanců a zaměstnanců v podnicích, ústavech a fondech státních a státem spravovaných, který se týkal také žen v poštovní službě.

- 1924, leden – červen** – meziresortní vládní komise připravovala vládní osnovu zákona upravujícího služební poměry provdaných žen ve státní službě včetně možnosti znovuzavedení celibátu, proti níž se vzedmuly rozsáhlé protesty vyvolané únikem citlivých informací na veřejnost. Snahy o znovuzavedení celibátu se objevovaly i ve druhé polovině 20. a na počátku 30. let.
- 1927, 15. 4.** – ministerstvo pošt a telegrafů vydalo výnos zvýhodňující muže při přijímání náhradních úředníků v čase dovolených, což vzbudilo protesty ženských poštovních i nepoštovních organizací a spolků.
- 1929, 3. 8. – 15. 9.** – v rámci *Výstavy moderního obchodu*, která se uskutečnila na brněnském výstavišti, proběhla *Výstava moderní ženy*, jejíž součástí byla expozice nazvaná *Žena v poštovních a telefonních službách*, kterou připravila *Ústřední organizace poštovního úřednictva dopravního pro Republiku československou*, aby ve zkratce představila historii žen v poštovní službě. U příležitosti konání výstavy proběhla ve dnech 7.–8. 9. t. r. manifestace ženského hnutí navštívená četnými poštovními zaměstnankyněmi na straně jedné a funkcionářkami i členkami poštovních spolků na straně druhé.
- 1932, březen** – z iniciativy poštovní revidentky Heleny Zeibrdlichové a vrchní adjunktky ve výslužbě Louisy Balousové byl zřízen ženský odbor *Národního svazu poštovního*.
- 1932, duben** – Antonie Bernardová, Anna Čapková a Ludmila Řípová z pražské telegrafní ústředny se staly prvními ženami, které úspěšně absolvovaly kurz pro poštovní radiotelefonistky.
- 1932, 28. 12.** – vydáno vládní nařízení č. 204 Sb. z. a n. o úsporných opatřeních personálních, které se týkalo krácení platů, příjmů a tzv. činovních státních (tedy i poštovních) zaměstnanců. V souvislosti s přetrvávající hospodářskou krizí bylo novelizováno vládním nařízením č. 204 Sb. z. a n. z 22. 12. 1933.
- 1934, 15. 6.** – vydáno vládní nařízení o služebním oděvu civilních státních (tedy i poštovních) zaměstnanců, které počítalo s poskytováním oděvních součástí také poštovním zaměstnankyním v kategorii zřízenců vykonávajících práci ve vnějším služebním styku. V případě žen však asi bylo využíváno zřídka.
- 1935, únor** – JUDr. Růžena Bauerová se stala první právní úřednicí československé poštovní správy. Narodila se 16. 8. 1902 v Milevsku a k poštovní správě nastoupila 19. 11. 1921 jako asistentka. V roce 1931 dokončila právnická studia, stala se poštovní tajemnicí a o čtyři roky později koncipistkou na ministerstvu pošt a telegrafů.
- 1938, 12. 1.** – ministerstvo pošt a telegrafů vydalo nařízení, podle něhož měly být provdané i neprovdané ženy zaměstnané v poštovních službách oslovovány titulem „paní“.

- 1938, 21. 12.** – vydáno vládní nařízení č. 379 Sb. z. a n. o úpravě některých personálních poměrů ve veřejné správě, jímž se znovuzaváděl celibát a institut předčasného penzionování. Státní službu tak musely opustit všechny zaměstnankyně, které se provdaly po 29. 12. téhož roku a další zaměstnankyně a zaměstnanci museli odejít do nuceného důchodu, ačkoliv jejich věk tomu neodpovídal. Některé provdané ženy odešly z poštovní služby „dobrovolně“. Česko-Slovensko se tak snažilo vyrovnat s přebytkem pracovních sil, který vznikl odstoupením rozsáhlých území Německu, Polsku a Maďarsku.
- 1939, 11. 2.** – výnos ministerstva sociální a zdravotní správy schválil pojistné podmínky a sazby pro pojištění provdaných žen, jejichž služební poměr byl rozvázáán podle vládního nařízení č. 379/1938 Sb. z. a n. Provdané zaměstnankyně, jejichž služební poměr byl rozvázáán, měly právo buď na odbytné, nebo na starobní pojištění.
- 1940, květen** – poštovní úřednice vstoupily jako nová zájmová skupina do *Ženské národní rady* (ŽNR), která byla založena roku 1923 jako vrcholná organizace ženského emancipačního hnutí ČSR. Sdružovala jednotlivé ženské spolky a koordinovala jejich činnost. Zakladatelkou ŽNR a její nejvýraznější vůdčí osobností byla politička, senátorka a novinářka Františka Plamínková, která zastávala i post předsedkyně. Cílem ŽNR bylo faktické zrovnoprávnění žen s muži v zaměstnání i ve společenském životě. Za protektorátu byla činnost ŽNR postupně omezována a její funkcionářky byly gestapem sledovány, perzekvovány, zatýkány a mnohdy i popraveny. Úředně byla rozpuštěna v roce 1942.
- 1942, 10. 6.** – vyhlazení Lidic včetně tamní poštovny, zřízené roku 1920 a patřící do obvodu pošty Buštěhrad. Jako poštovná zde působila Marie Kovářovská, která tuto smluvní služebnu vedla od roku 1921. V červnu 1942 byla spolu s ostatními ženami odvezena do koncentračního tábora Ravensbrück a odsud do Osvětimi. Po návratu do Ravensbrücku zemřela 24. 4. 1945. V průběhu okupace zahynulo minimálně dalších 22 českých, moravských a slezských poštovních zaměstnankyň.
- 1943, 5. 7.** – stanoven služební oděv pro poštovní zaměstnankyně protektorátní pošty pracující ve vnějším styku. Oděv se skládal ze saka, sukně nebo kalhot ušitých z látky marengo, plátěné halenky s ležatým límcem, pláštěnky (peleríny) stejného střihu jako pro poštovní zřízence a čepice tvaru jako u řemeslných zaměstnanců, opatřené odznakem pro poštovní zřízence.
- 1949, 15. 12.** – předseda vlády Antonín Zápotocký prohlásil na II. všeodborovém sjezdu v Praze (konal se ve dnech 11. – 15. 12. 1949), že „...*chce-li pošta socialisticky hospodařit, musí zaměstnávat více žen než dosud*“, což podnítilo převod tisícovek mužů z poštovní služby do těžkého průmyslu a naopak příchod tisíců žen na poštu v následujících letech.
- 1950, 17. 1.** – ústřední výbor *Svazu zaměstnanců pošt* ROH vypracoval usnesení,

kteří obsahovalo mimo jiné závazek rychlého zvýšení počtu žen v poštovní službě. V rámci akce „*Ženy na poštu – muži do výroby*“ bylo v průběhu téhož roku donuceno k odchodu přes 3 000 mužů. Počet žen v poštovní službě se naopak během téhož roku prudce zvýšil o cca 20 %.

- 1950, 21. 3.** – vydán předpis o stejnokroji a odznaku poštovních zaměstnanců, platný od 1. 4. téhož roku, na jehož podkladě byly v letních měsících následujícího roku přidělovány poštovní stejnokroje černošedé barvy. Inspirovány byly sovětskými a vojenskými stejnokroji (čepice tvaru vojenské čapky, baret), což mělo zdůraznit novou politickou, hospodářskou i kulturní orientaci Československa.
- 1951, 14. 7.** – ústřední výbor *Svazu zaměstnanců pošt ROH* přijal na schůzi v Ružomberoku usnesení, které obsahovalo mj. závazek celostátní náborové akce k získání žen do poštovní služby.
- 1951, 1. 10.** – v účinnost vstoupil zákon č. 68/1951 Sb. o *dobrovolných organizacích a shromážděních*, který v českých zemích nahradil předlitavský zákon č. 134/1867 ř. z. o *právu spolčovacím* a na Slovensku nařízení uherského (zalitavského) ministerstva vnitra ve věcech spolčovacích a shromažďovacího práva z let 1848 a 1913. Nový zákon znamenal pro mnohé spolky konec činnosti, případně pokračování v jiné formě, což také samozřejmě zasáhlo spolky poštovních zaměstnankyň, které se nadále mohly sdružovat pouze v *Revolučním odborovém hnutí, Československém svazu žen* a některých dalších organizacích, na něž ovšem bedlivě dohlížely státní a stranické orgány.
- 1954, 15. 3.** – v emisi *Povolání* byla vydána poštovní známka autorky Anny Suchardové-Podzemné s názvem *Poštovní doručovatelka*, jejíž nominální hodnota činila 40 h. Jde o dosud jedinou československou a českou poštovní známku s obrazovým motivem ženy v poštovní službě.
- 1955, 9. 1.** – celostátní konference pracovníků spojů stanovila, aby byl do konce roku 1955 zvýšen počet žen o 1,3 % (tzn. na 38,6 %) z celkového počtu zaměstnanců spojového rezortu.
- 1955, 25. 1.** – vydán *Výnos ministra spojů o opatřeních k zajištění plánovaného zvýšení zaměstnanosti žen v resortu spojů*, jenž poukazoval na nedostatečné využití „*významných pracovních sil*“, kterými byly ženy v domácnosti, jež měly obsazovat volná místa a pozice mužů vhodných pro jiná pracoviště.
- 1956, 5. 1.** – v prohlášení s názvem *Do druhé pětiletky* uvedl ministr spojů Alois Neuman mj. tato slova: „*Letos budou do spojových služeb přijímány ženy ve větší míře než dříve. Je to jeden z politických úkolů. Práce ve spojových službách je pro ženy velmi výhodná a naše spojařky se velmi dobře uplatňují na všech pracovištích. Je však třeba, aby jim byli druzí spojaři ve službě všestranně nápomocni, a to ve zvýšené míře právě ženám nově do služby nastupujícím.*“
- 1958, 3. 10.** – vydán předpis o stejnokroji zaměstnanců spojů, platný od 1. 1. 1959, jímž byly na pánských i dámských stejnokrojích zavedeny výložky a nadlo-

- ketní pásky oranžové barvy a podlouhlé a kulaté služební odznaky s českým lvem, nápisem „ČS. SPOJE“ a symboly poštovního rohu a blesků.
- 1963, 16. 9.** – usnesení vlády, na jehož podkladě byl koncem roku 1964 vydán předpis o stejnokroji pracovníků spojů, platný od 1. 1. 1965, který nahradil předpis z 3. 10. 1958. V rámci této obměny poštovních stejnokrojů byly od počátku roku 1967 nahrazovány málo oblíbené dámské barety letními a zimními čepicemi tvaru ložky.
- 1969** – z celkového počtu 102 510 zaměstnanců Československých spojů bylo 61 293 žen (59,34 %) a 41 217 mužů (40,66 %).
- 1969, 8. 1.** – Růžena Urbánková byla jmenována ministryní pošt a telekomunikací ve vládě České socialistické republiky vedené Stanislavem Rázlem. Funkci zastávala i v následující české vládě Josefa Kempného a Josefa Korčáka do 3. 1. 1971.
- 1970, 20. 11.** – ministerstvo pošt a telekomunikací ČSR vydalo opatření s názvem *Seznam prací a pracovišť zakázaných v resortu pošt a telekomunikací všem ženám, těhotným ženám a matkám dětí do konce devátého měsíce po porodu a mladistvým*, které poskytovalo vyjmenovaným skupinám ochranu zdraví.
- 1974, 1. 4.** – vstoupil v platnost předpis o stejnokroji pracovníků spojů, který nahradil předpis z 10. 12. 1964; základní barvou spojových stejnokrojů se stala kovově modrá. Ženská varianta stejnokroje připomínala uniformu letušek, což vzbudilo značnou pozornost veřejnosti.
- 1987** – Československá televize vytvořila a koncem téhož roku i odvíšala dvoudílnou televizní hru s názvem *Neobyčejné všední dny* režiséra Cyrila Valšíka z prostředí bratislavských poštovních doručovatelek.
- 1988** – Československé spoje zaměstnávaly 82 228 žen (63,49 %) a 47 281 (36,51 %) mužů.
- 1992, 28. 12.** – vyšla směrnice o stejnokroji pracovníků České pošty (později opakovaně novelizovaná), která nahradila výnos Federálního ministerstva spojů z 29. 11. 1983 o stejnokroji pracovníků spojů; základní barvou poštovních stejnokrojů se stala tmavomodrá.
- 2009, 16. 6.** – v Praze byly v rámci pilotního programu představeny nové vzory stejnokrojů pro přepážkové pracovnice České pošty.
- 2010, 1. 1.** – Marcela Hrdá se stala první ženou na pozici generální ředitelky státního podniku Česká pošta. Z funkce byla odvolána 24. 5. 2011.
- 2011, 22. 7.** – Česká pošta podepsala rámcové smlouvy na dodávku nových stejnokrojů pro období 2012–15 se třemi vítěznými firmami; postupná obměna stejnokrojů pro téměř 22 000 zaměstnanců byla ohlášena na prosinec 2011–prosinec 2013.
- 2017** – státní podnik Česká pošta měl 29 612 zaměstnanců, z toho 75 % žen. Ve vedoucích pozicích bylo nejvíce žen v nižším (85 %) a středním (69 %) managementu, naopak ve vyšším (34 %) a nejvyšším (9 %) byly zastoupeny o poznání méně.

Ženy v poštovní službě Království českého 1526–1850

Poštmistryně (Postmeisterinnen) a držitelky poštovních stanic (Posthälterinnen, Postbesitzerinnen, Postinhaberinnen)

Aš (Asch)

Maria Christiane Langheinrich, vdova po Johannu Gottliebovi Langheinrichovi, držitelka poštovní stanice od 30. 8. 1782, kterou spravovala s pomocí poštovního písaře

Benešov (Beneschau)

Dorothea Habenstreitt, vdova po Hansi Habenstreittovi, poštmistryně, od 1610 též držitelka poštovní stanice Zdice (Zditz), zmíněna ještě roku 1619

Beroun (Beraun)

Anna Pressl, držitelka poštovní stanice 1795–97, kterou spravovala spolu s poštovním expeditorem Johannem Leikertem, jelikož dědic Erasim Pressl byl nezletilý

Voršila Kordula Pressl von Schwertsberg, vdova po Johannu Franzi Presslovi, držitelka poštovní stanice 1797–99

Anna von Pressl, držitelka poštovní stanice 1833–34

Budyně nad Ohří (Budin)

Dorota Braunhofer, vdova po poštmistrovi Wenzelu Braunhoferovi, poštmistryně 1694–1710

Cerekvice (Zierkowitz), dnes Cerekvice nad Bystřicí

vdova Zárubová, jako poštmistryně zmíněna 1675, kdy byla poštovní stanice zrušena

Cerhovice (Zerhowitz)

Sabina Bethmann, rozená Krecl, vdova po poštmistrovi Georgu Wilhelmu Bethmannovi, držitelka poštovní stanice, † 1680 na mor

Katharina Therese Bethmann, vdova po poštmistrovi Johannu Georgu Bethmannovi, držitelka poštovní stanice od 1698

Maria Barbora Bethmann, vdova po poštmistrovi Johannu Wenzelu Bethmannovi, držitelka poštovní stanice, kterou spravovala se synem zdického poštmistra Johanna Christoha Krause

Barbora Bethmann, vdova po Josefu Gregoru Bethmannovi, poštmistryně od 1740, † před 1759

Černá (Schwarzbach), dnes Černá v Pošumaví

Barbara Schwingenschlöggl, vdova po poštmistrovi Vincenci Schwingenschlögglvi, poštmistryně 1834–41

Dušníky (Duschnik), dnes část města Rudná, okr. Praha-západ

Katharina Philipina Raab, vdova po poštmistrovi Johannu Antonu Raabovi, poštmistryně 1794 – † 18. 11. 1798

Budějovice (Budweis), dnes České Budějovice

Magdalena, vdova po Georgu zvaném Gastgeb (šenkýř) nebo Behem (Čech), jako poštmistryně zmíněna 1576, 1579

Therese Hartmann von Hartenthal, rozená Měšťáková z Scharfenfeldu, jako poštmistryně zmíněna 1829, †6. 8. 1834

Dobříš (Dobrzisch)

Petronilla Krásová, vdova po poštmistru Františku Krásovi, poštmistryně od 1847, provdala se za Theodora Arlta, který převzal správu poštovní stanice

Golčův Jeníkov (Goltsch Jenikau)

Anna Herzig von Herzfeld, vdova po poštmistrovi Ignazi Herzigovi von Herzfeld, držitelka poštovní stanice 1813–15

Hodkovice (Liebenau in Böhmen), dnes Hodkovice nad Popelkou

Brigitta Zitte, vdova po poštmistrovi Christoffu Zitem, držitelka poštovní stanice 1807–1812

Horažďovice (Horazdiowitz)

Euprosine Schönhansl, vdova po poštmistrovi Franzi Schönhanslovi, držitelka dědičné poštovní stanice 1820–31, kterou spravovala spolu se svým synem Josefem coby poštovním administrátorem a expeditorem v jedné osobě

Horšovský Týn (Bischofteinitz)

Veronika Hirllinger, vdova po poštmistrovi Antonu Hirllingerovi, poštmistryně od 1777, †13. 3. 1783

Ludmila Hönl, vdova po poštmistrovi Josefu Hönlvi, poštmistryně 1786–1810, od roku 1792 spravovala poštovní stanici s přísežným písařem

Hořelice (Horzelice), dnes část města Rudná, okr. Praha-západ

Katharina, patrně vdova po poštmistrovi Wenzelu Freytagovi, jako poštmistryně zmíněna 1665

Hradec Králové (Königgrätz)

Vinzenzia Kaldarar, vdova po poštmistrovi Franzi Kaldararovi, držitelka poštovní stanice 1824–34

Chrudim (Chrudim)

Weronika Czihaczek, držitelka poštovní stanice 1817–32 (†)

Jablonné (Gabel), dnes Jablonné v Podještědí

Anna Maria Koch, vdova po poštmistrovi Johannu Christophu Kochovi, poštmistryně 1758–26. 6. 1773

Jaroměř (Jaromierz)

Dorothea Redlich, držitelka poštovní stanice, 1750–65

Jičín (Gitschin)

Anna Eisner, poštmistryně asi 1769 –1. 2. 1776, kdy byla suspendována pro neoprávněné otevírání zásilek a zpronevěru cenného dopisu v hodnotě 700 zl; zároveň jí bylo odňato dědičné privilegium

Jindřichův Hradec (Neuhaus)

Maria Anna Weber von Treuenfeld, nevlastní sestra Johanna Antona Bayera, dcera Ignatze Webera von Treuenfeld, držitelka poštovní stanice 1796–1801

Kadaň (Kaaden)

Magdalena Pstross, vdova po poštmistrovi Johannu Pstrossovi, poštmistryně od listopadu 1852

Kaplice (Kaplitz)

Maria Anna Schober, vdova po Josefu Karlu Schoberovi, držitelka poštovní stanice od 28. 2. 1795

Kámen u Habrů (Steinsdorf bei Habern)

Maria Kotzy (Kocy), držitelka poštovní stanice konec července 1826–33

Theresia Freiin Voith von Sterbez, dědičná držitelka poštovní stanice 1835–38, dědičné privilegium uděleno 26. 3. 1835

Klenčí (Klentsch), dnes Klenčí pod Čerchovem

Margareta Löw, vdova po poštmistrovi Johannu Georgu Löwovi, držitelka poštovní stanice od 1684

Anna Maria Maxmiliania Pachmayer, držitelka poštovní stanice 15. 6.

1771–1803, 11. 6. 1772 se provdala za zdického poštmistra Karla Gobese von Treuenfels, poštovní stanici spravovala spolu s poštovním písařem a pozdějším expeditorem Johannem Haasem, † březen 1825 v 80 letech

Anna Schaffranek, držitelka poštovní stanice 1834–39

Kolín (Kolin)

Anna Knirsch, vdova po poštmistrovi Antonu Knirschovi, poštovní stanici spravovala v letech 1787–98 (†) spolu s poštovním expeditorem

Rosalie Knirsch, kolem 1833–34

Košice (Koschitz), okr. Tábor

Susanae Kammermayer, vdova po poštmistrovi Nikolausi Kammermayerovi, držitelka poštovní stanice před 1662

Kuří Vody (Hühnerwasser)

Franziska Wenzel, vdova po dědičném poštmistrovi Franzi Wenzelovi, držitelka poštovní stanice 1811–17 (†)

Liberec (Reichenberg)

Johanna Frank, poštmistryně 1792–95

Claudia Frank, poštmistryně 1796–97

Juliana Frank, provdaná Winzig, majitelka svobodného poštovního úřadu od 30. 10. 1832 (přísaha)

Lovosice (Lobositz)

Anna Bettmann, držitelka poštovní stanice 1810–14, zároveň držitelka podpůrné poštovní stanice (Unterlegsstation) Mirešovice (Mireschowitz)

Lysá (Lissau, Lissa in Böhmen), dnes Lysá nad Labem

Katharina Gubin, držitelka poštovní stanice, zmíněna 1765

Katharina Gürtler, držitelka poštovní stanice 1775–85

Městec Králové (Königsstadt)

Josefa Cardová, držitelka poštovní stanice od 1806

Miličín (Miltshin), okr. Benešov

Anna Katharina Pechio, vdova po poštmistrovi Martinu Ignatzi Pechio von Weitenfeld, jako držitelka poštovní stanice zmíněna 1678

Juliana Dorota Hautto, sestra předešlé, jako držitelka poštovní stanice zmíněna 1681, 7. 6. 1682 se provdala za poštmistra v Kunžaku Adama Treverse von Wolfenburg, po jeho smrti se 16. 1. 1707 provdala za rytíře Maxe Sádlo z Vrážného

Mirešovice (Mireschowitz), dnes Mirošovice u Bíliny

Anna Bettmann, držitelka podpůrné poštovní stanice 1810–14, zároveň držitelka poštovní stanice Lovosice (Lobositz)

Mladá Boleslav (Jungbunzlau)

Raab, držitelka poštovní stanice 1789–1802

Nespeky (Dnespek), okr. Benešov

Maria Susannae Schmidt, rozená Leixner, vdova po poštmistrovi Johannu Wenzelovi Schmidtovi, držitelka poštovní stanice, podruhé provdána za Johanna Poschiwala, který byl od roku 1750 poštmistrem v Plaňanech a 18. 5. 1751 obdržel dědičné privilegium pro poštovní stanici Nespeky

Panenský Týnec (Jungfernteinitz)

Katharina Seifert, poštmistryně od listopadu 1850

Písek (Pisek)

Rosa Gellinekh (Jelinek), vdova po poštmistrovi Franzi Georgu Gellinekhovi (Jelínkovi), poštmistryně od 26. 3. 1751

Plaňany (Planian)

Barbora Poschiwal, vdova po poštmistrovi Martinu Poschiwalovi, držitelka poštovní stanice 1795–1805, kterou spravovala s poštovním expeditorem

Anna Poschiwal-Perwolf, vdova po poštmistrovi Antonu Poschiwalovi, držitelka poštovní stanice 1815–1817, †30. 7. 1823 ve věku 39 let

Plzeň (Pilsen)

Barbora Schmidt, vdova po poštmistrovi Ferdinandu Schmidtovi, jako držitelka poštovní stanice zmíněna 1656

Victoria Krieger, vdova po poštmistrovi Christophu Kriegerovi, poštmistryně 1812–13

Počátky (Potschatek)

Marie Beránková, poštmistryně od 18. 2. 1822 (dekret), zmíněna 1832, 1841

Praha (Prag)

Dorota Habenschatt, vdova po hlavním zemském poštmistrovi Království čes-

kého Georgu von Habenschatt, držitelka poštovní stanice 11. 4. 1590–25. 4. 1591
Barbora Bank (Benk), vdova po hlavním zemském poštmistrovi Království českého Jeremiasi Bankovi, držitelka poštovní stanice od 1599

Veronika Lang, vdova po hlavním zemském poštmistrovi Království českého Johannu Heinrichu Langovi, držitelka poštovní stanice prosinec 1670–15. 3. 1671

Rokycany (Rokitzan)

Anna Barbora Kržepinsky (Křepinská), rozená Sebenarz von Herrenfels, *30. 5. 1789 – †2. 11. 1857, vdova po poštmistrovi Josefu Norbertu Křepinském, držitelka poštovní stanice 1845–57

Rumburk (Rumburg)

Elisabeth Engelhalter, poštmistryně 1795–1802, poštovní stanici spravovala s přísežným písařem

Staňkov (Stankau), okr. Domažlice

Magdalena Pachmayer, vdova po poštmistrovi Abrahamu Pachmayerovi, držitelka poštovní stanice před 1668, †26. 4. 1677

Katharina Pachmayer, asi vdova po poštmistrovi Eliasi Pachmayerovi, poštmistryně 1711–17

Cecilie Pachmayer, vdova po poštmistrovi Josefu Pachmayerovi, poštmistryně 1795–96

Strakonice (Strakonitz)

Johanna Nemrhová, vdova po dědičném poštmistrovi Johannu Nemrhovi, poštmistryně, zmíněna 4. 2. 1775

Středokluky (Strzedokluk)

Anna Kubesch, vdova po dědičném poštmistrovi Christophu Kubeschovi, držitelka poštovní stanice 3. 2. 1807–1823

Tábor (Tabor)

Katharina Sebenarz von Herrenfels, vdova po dědičném poštmistrovi Johannu Antonu Ignatzi Sebenarzovi von Herrenfels, poštmistryně 1773–76

Trutnov (Trautenau)

Paulina Gräfin von Aichelburg, rozená Erbenová, majitelka poštovní stanice 1840–44, dědičné privilegium uděleno 6. 1. 1840

Týn nad Vltavou (Moldauthein)

Elisabeth Friedrich, vdova po poštmistrovi Václavu Friedrichovi, †1727

Anna Kuna, vdova po dědičném poštmistrovi Franzi Kunovi ml., držitelka poštovní stanice 1771–76

Úlice (Ullitz)

Maria Czezinkar von Birnitz, vdova po listovním sběrateli Friedrichu Czezinkar von Birnitz, poštmistryně 1845–48

Úštěk (Auscha)

Franciska Zapp, vdova po poštmistrovi Ignatzi Zappovi, poštmistryně 1825–32

Veronica Zapp, vdova po poštmistrovi Franzi Zappovi, majitelka poštovní stanice od 1. 5. 1840

Velké Nehvizdy (Gross Nehwizd)

Franziska Augusta, vdova po poštmistrovi Wenzelu Johannu Augustovi, držitelka poštovní stanice od 14. 3. 1848, kterou spravovala s administrátorem Antonem Augustou

Vlčtejn (Wildstein), okr. Plzeň-jih

Magdalena Svobodová, vdova po poštmistrovi Svobodovi, poštmistryně od 1754

Vodňany (Wodnian)

Rosa Gellinekh (Jelinek), vdova po poštmistrovi Franzi Georgu Gellinekhovi (Jelínkovi), poštmistryně 1751–1767 (?)

Votice (Wottitz)

Katharina von Pecchio, rozená Bieschin von Bieschin (Běšínská z Běšin), vdova po poštmistrovi Pecchio von Weitenfeld, 1695–1718(?) spravovala poštovní stanici za nezletilého syna Johanna Josefa, provdala se za Františka Arnošta Ostrovského z Ostrova, který jí pomáhal se správou poštovní stanice Emanuela Doubek, rozená Pecchio von Weitenfeld, vdova po poštmistrovi Josefu Doubkovi, od 1835 správkyně poštovní stanice

Zdice (Zditz)

Dorothea Habenstreitt, vdova po Johannu Habenstreitovi, poštmistrovi v Benešově, držitelka poštovní stanice od 1610, zmíněna ještě roku 1619

Anna Therese Kraus, vdova po poštmistrovi Christophu Krausovi, držitelka poštovní stanice, †1680 na mor

Žehrovice (Ziehrowitz), dnes Kamenné Žehrovice, okr. Kladno

Anna Maria Zacharová, vdova po poštmistru Zacharovi, poštmistryně od 1751

Poštmistryň a držitelek poštovních a podpůrných stanic celkem: 80 (z toho tři, Dorothea Hebenstreitt, Anna Bettmann a Rosa Gellinekh, působily na dvou poštovních stanicích)

Poštovní administrátorky (Postadministratorinnen)

Jindřichův Hradec (Neuhaus)

Josefina Anna Bayer, vdova po předchozím, držitelka pošty, poštovní administrátorka od 8. 10. 1788, poštovní stanici spravovala s poštovním písařem Johannem Brandlem

Miličín (Miltschin), okr. Benešov

Franceska Pechio von Weitenfeld, poštovní administrátorkou od 18. 5. 1751, †asi 1758

Nová Paka (Neupaka)

Elisabeth Schadek, poštovní administrátorka 1789–1797, od roku 1792 spravo-

vala poštovní stanici s přísežným písařem

Písek (Pisek)

Anna Giresch von Ritterstahl, rozená Herold, manželka předešlého, poštovní administrátorka od 22. 5. 1798–1801

Přeštice (Przestitz)

Maria Anna Foedisch (Födisch), vdova po předchozím, poštovní administrátorka 1812–28

Tábor (Tabor)

Barbora Čížkovská, vdova po předešlém, poštovní administrátorka od 18. 10. 1782, správu poštovní stanice přenechala svému synovi

Třeboň (Wittingau)

Anna Rádl (Radl), vdova po předešlém, poštovní administrátorka od 25. 3. 1782, †1792

Týn nad Vltavou (Moldauthain)

Johanna Walcher, vdova po předešlém, poštovní administrátorka od 12. 1. 1793

Veselí (Wessely), dnes Veselí nad Lužnicí

Antonie Kržepinsky (Křepinská), vdova po předešlém, poštovní administrátorka 17. 3. 1800–04

Poštovních administrátorek celkem: 9

Listovní sběratelky (Briefsammlerinnen)

Bor (Haid), dnes Bor u Tachova

Franziska Goller, ve funkci 1798–1808

Liberec (Reichenberg)

Johanna Frank, ve funkci 1789-90

Mníšek (Mnischek), dnes Mníšek pod Brdy

Christiene Gräfin von Unwerth, ve funkci po 1825–41, zároveň držitelka poštovního relais tamtéž

Nevděky (Neudek), dnes Nejdek

Elise Blatensky, ve funkci od 1847

Pelhřimov (Pilgram)

Maria Leonardo, ve funkci 20.–30. léta 19. století

Březnice (Brzeznitz)

Karolína Hlavínová, vdova po Václavu Havlínovi, předchozím listovním sběrateli, ve funkci od 1843

Příbram (Przibram)

Sofie Keller, ve funkci 1839-50, v letech 1843/44-50 zároveň držitelka poštovního relais tamtéž

Vodňany (Wodnian)

Walburga Giresch (Jireš), vdova po listovním sběrateli a drželi poštovního relais Norbertu Gireschovi (Jirešovi), listovní sběratelka 1825–26, zároveň držitelka poštovního relais tamtéž

Listovních sběratelek celkem: 8

(tři z nich působily zároveň jako držitelky poštovních relais v Mníšku, Příbrami a Vodňanech)

Držitelky poštovních relais (Relaishälterinnen) a podpůrných poštovních stanic (Unterlegsstationen)

Mirešovice (Mireschowitz), dnes část obce Hrobčice, okr. Teplice

Anna Bettmann, držitelka podpůrné poštovní stanice Lovosice (Lobositz) a v letech 1810–14 držitelka poštovní stanice Lovosice (Lobositz)

Mníšek (Mnischek), dnes Mníšek pod Brdy

Christiene Gräfin von Unwerth, vdova po držiteli poštovního relais a listovním sběrateli Ignazi hraběti von Unwerth, držitelka poštovního relais a listovní sběratelka asi 1825–40

Příbram (Przibram)

Sofie Kellerová, vdova po listovním sběrateli Josefu Kellerovi, držitelka poštovního relais 1843/44–50, v letech 1839–50 příbramská listovní sběratelka

Vodňany (Wodnian)

Walburga Giresch (Jireš), vdova po listovním sběrateli a drželi poštovního relais Norbertu Gireschovi (Jirešovi), držitelka poštovního relais a listovní sběratelka 1825–26

Držitelék poštovních relais a podpůrných poštovních stanic celkem: 4

(tři z nich působily zároveň jako listovní sběratelky v Mníšku, Příbrami a Vodňanech, čtvrtá jako poštmistryně v Lovosicích)

Ženy v poštovní službě českých zemí – statistiky

Přednostky a expeditorky předlitavských neerárních a erárních poštovních služeben

Rok	Nestátní poštovní služebny		Státní poštovní a telegrafní služebny	Celkem nestátní a státní poštovní služebny
	Přednostky (držitelky pošt nebo poštmistryně)	Poštovní expeditorky (pomocnice)		
1869	169		—	169
1872	275		—	275
1873	240	205	—	445
1875	334	324	—	658
1880	494	615	—	1 109
1885	700	1 175	43	1 918
1890	808	1 704	52	2 564
1895	1 349	3 098	114	4 561
1900	1530*	3 636*	481	5 647

*Údaje platné pro rok 1899.

Zdroj: Die Frauen im österreichischen Staatsdienste. Archiv für Post und Telegraphie 14, 1903, s. 427–436.

Zřízenci a zřízenkyně neerárních poštovních služeben v Předlitavsku

Rok	Počet neerárních zřízenců	Počet neerárních zřízenkyň	Podíl neerárních zřízenkyň v %	Počet zřízenců a zřízenkyň celkem
1873	4 874	445	8,4	5 319
1875	5 004	658	11,6	5 662
1880	4 955	1 109	18,3	6 064
1885	5 551	1 875	25,2	7 426
1890	6 058	2 512	29,3	8 570
1895	7 129	4 447	38,4	11 576
1899	7 649	5 166	40,3	12 815

Zdroj: Die Frauen im österreichischen Staatsdienste. Archiv für Post und Telegraphie 14, 1903, s. 427–436.

Držitelé (-ky) a poštmistři (-ryně) neerárních poštovních služeben v Předlitavsku

Rok	Počet neerárních držitelů a poštmistrů	Počet neerárních držitelek a poštmistryň	Podíl neerárních držitelek a poštmistryň v %	Počet neerárních držitelů (-ek) a poštmistrů (-yň) celkem
1873	3 530	240	6,4	3 770
1875	3 547	334	8,6	3 881
1880	3 380	494	12,8	3 874
1885	3 384	700	17,1	4 084
1890	3 629	808	18,2	4 437
1895	3 791	1 349	26,2	5 140
1899	4 071	1 530	27,3	5 601
1914	2 597	3 721	58,9	6 318

Zdroj: Die Frauen im österreichischen Staatsdienste. Archiv für Post und Telegraphie 14, 1903, s. 427–436.

Expeditoři a expeditorky neerárních poštovních služeben v Předlitavsku

Rok	Počet neerárních expeditorů	Počet neerárních expeditorek	Podíl neerárních expeditorek v %	Počet neerárních expeditorů a expeditorek celkem
1873	1 344	205	6,4	1 549
1875	1 457	324	8,6	1 781
1880	1 575	615	12,8	2 190
1885	2 167	1 175	17,1	3 342
1890	2 429	1 704	18,2	4 133
1895	3 338	3 098	26,2	6 436
1899	3 578	3 636	27,3	7 214

Zdroj: Die Frauen im österreichischen Staatsdienste. Archiv für Post und Telegraphie 14, 1903, s. 427–436.

Telegrafistky předlitavské poštovní a telegrafní správy

Rok	Počet telegrafistek
1872	163
1874	293
1875	305
1880	370
1885	371
1890	559
1895	1 266
1897	2 063

Zdroj: Die Frauen im österreichischen Staatsdienste. Archiv für Post und Telegraphie 14, 1903, s. 427–436.

Manipulantky předlitavské poštovní správy

Rok	Počet poštovních manipulantek
1874	127
1875	146
1880	148
1885	165
1890	222
1895	371
1897	419

Zdroj: Die Frauen im österreichischen Staatsdienste. Archiv für Post und Telegraphie 14, 1903, s. 427–436.

Poštovní oficiantky dle ředitelství pošt a telegrafů v roce 1908

Ředitelství pošt a telegrafů	Víděň	Praha	Brno	Linec	Innsbruck	Lvov	Terst	Štýrský Hradec	Černovice	Zadar	Celkem
Počet poštovních oficiantek	2 077	1 350	500	150	170	500	240	300	70	20	5 377

Zdroj: Pořadník poštovních úředníků v Království českém na rok 1908. Vydal Spolek c. k. poštovních úředníků v Království českém. Praha 1908, s. 86.

Muži a ženy ve státním podniku Československá pošta k 1. 1. 1937

	Muži	Ženy	Muži a ženy celkem
Služba právní	238	1	239
Služba účetní	392	52	444
Služba provozní	3 877	503	4 380
Služba dopravní	6 559	4 020	10 579
Služba kancelářská	132	12	144
Služba kancelářská pomocná	209	411	620
Plně zaměstnaní pomocníci	1 589	950	2 539
Neplně zaměstnaní pomocníci	512	336	848
Poštovní expedienti	345	600	945
Celkem	13 853	6 885	20 738

Zdroj: Obrat v názoru na práci žen. In: Poštovní obzor 7, 1937, s. 98–99.

Zastoupení mužů a žen ve státním podniku Česká pošta v roce 2018

Podíl mužů a žen v ČP (v %)		
Rok	Podíl mužů	Podíl žen
2017	25	75
2018	26	74

Zastoupení mužů a žen ve vedení ČP v roce 2018

	Muži (v %)	Ženy (v %)
Top management	100	0
Vyšší management	65	35
Střední management	30	70
Nižší management	15	85

Věková struktura zaměstnanců ČP v roce 2018

Věková skupina	Celkem (v %)	Věková skupina	Celkem (v %)
Do 19 let	0,53	45–49 let	17,41
20–24 let	5,91	50–54 let	14,24
25–29 let	7,87	55–59 let	11,38
30–34 let	8,07	60–64 let	4,00
35–39 let	11,28	více než 65 let	0,75
40–44 let	18,57		

Pozn.: V roce 2018 pracovalo na České poště 28 994 zaměstnanců, což bylo o 618 méně než v roce předchozím.

Zdroj: Česká pošta, s. p., 2019.

Životopisné medailony

Růžena Bauerová

(*16. 8. 1902 Milevsko – †nezjištěno)

K poštovní správě nastoupila 19. listopadu 1921 jako asistentka a po několika letech povýšila na adjunktku. V roce 1931 dokončila právnická studia, stala se poštovní tajemnicí a o čtyři roky později koncipistkou na ministerstvu pošt a telegrafů. Šlo o vůbec první právní úřednici československé poštovní správy.

Marie Benešová

(*23. 3. 1851 Rakovník – †13. 2. 1932 Praha)

K předlitavské poštovní správě nastoupila 1. května 1880 v Janově nad Tisou a od 23. listopadu 1881 sloužila nejprve jako poštovní manipulanka a poté jako oficiantka v Praze. Penzionovaná byla jako poštovní adjunktk. Dne 14. října 1900 byla zvolena první předsedkyní *Spolku c. k. poštovních a telegrafních manipulantek pro Čechy, Moravu a Slezsko*, což byl nejstarší ženský profesní spolek v Předlitavsku. Ve funkci setrvala následující dva roky.

Hugo Bergmann

(*19. 8. 1880 Plzeň – †30. 4. 1944 Praha)

Narodil se v rodině advokátního kancelisty Viléma Bergmanna a jeho ženy Emilie, rozené Tučkové. Jeho otec záhy zemřel, a proto vyrůstal ve velmi skromných poměrech. Přesto absolvoval nižší gymnázium v Jindřichově Hradci a 19. ledna 1899 nastoupil do poštovní služby ve Stráži nad Nežárkou. Ještě v téže roce vykonal expeditorskou zkoušku a poté působil jako expeditor nejprve ve Stráži n. N. a od září t. r. v Lomnici u Třeboně. V letech 1899–1902 sloužil u vojenské pošty v Bosně a po návratu nastoupil jako poštovní aspirant opět v Lomnici a později v Prachaticích. Odtud pak 7. prosince 1907 odešel do Prahy. Dne 11. srpna 1911 se vrátil do Stráže n. N. ve funkci poštovního administrátora a 1. prosince t. r. byl tamtéž jmenován poštmistrem. V roce 1920 se stal vrchním poštmistrem v Třebenicích, odkud byl 17. září t. r. přeložen do Brandýsa n. L. Důležitá byla jeho spolková, veřejná a politická činnost, v níž hrála nikoliv nezanedbatelnou roli ženská otázka. Již roku 1902 vstoupil do československého odboru *Spolku poštovních oficiantů*, 23. května 1909 byl zvolen předsedou nově ustaveného *Československého spolku c. k. poštovních adjunktů pro Rakousko v Praze* a 17. května 1914 se stal předsedou *Zemského spolku poštmistrů v Království českém*. Po vzniku ČSR byl 18. ledna 1920 zvolen předsedou *Ústřední organizace poštovního úřednictva dopravního pro Republiku československou v Praze* a 6. února 1923 se poprvé (poté znovu v letech 1925, 1929 a 1935) stal poslancem Národního shromáždění za Československou stranu národně socialistickou. Byl velkým stoupencem zaměst-

návání žen u poštovní správy a aktivně podporoval snahy v této oblasti, včetně jejich zrovnoprávnění s mužskými kolegy.

Ludmila Bozděchová

(*26. 3. 1848 Lvov – †14. 9. 1924 Praha)

Byla dcerou armádního dílovedoucího Matěje Bozděcha a jeho manželky Emilie. Mezi její příbuzné patřil významný dramaturg pražského Prozatímního divadla Emanuel Bozděch (1841–1889). Dne 27. dubna 1871 složila jako první žena v českých zemích státní zkoušku z telegrafie, čímž získala kvalifikaci pro výkon státní telegrafní služby. Následně žádala o místo u c. k. státního telegrafu v Praze, ale byla dvakrát odmítnuta. Proto se rozhodla požádat císaře Františka Josefa I. o audienci, který měl pochopení pro vdovy a dcery vojáků. Písemnou suppliku datovanou 17. června 1871 vypracoval Vojta Náprstek, s nímž se coby členka a knihovnice *Amerického klubu dam* dobře znala. S přímluvami pomohly členky klubu – zatímco Karolína Světlá intervenovala u ministra spravedlnosti Karla Habětníka, k ministru kultu a vyučování Josefu Jirečkovi jí otevřela dveře jeho matka. Ministra obchodu Alberta Eberharda Schöffleho oslovila některá z dalších kolegyň. Společné úsilí nakonec slavilo úspěch, protože předlitavské ministerstvo obchodu, pod něhož tehdy pošta a telegraf spadaly, její žádosti záhy vyhovělo v tom smyslu, že se na základě ministerského nařízení může ucházet o přijetí do státní telegrafní služby v Praze dle platných vyhlášek. V následujícím roce se tak stala jednou z prvních pražských telegrafistek. Již v roce 1877 však telegrafní službu opustila, když nastoupila jako sekretářka cestovatele Emila Holuba. K telegrafu se vrátila roku 1892 a zůstala mu věrná až do svého penzionování. Nikdy se neprovdala. Stáří prožila na Malé Straně v Praze a zemřela v nemocnici „U Alžbětinek“. Pohřbena byla na Olšanských hřbitovech, ale její hrob již neexistuje.

Albína Dvořáková-Mráčková

(*30. 1. 1850 Řepice – †23. 5. 1893 Praha)

Větší část dětství prožila v Ústředíně na Pelhřimovsku, kam byl její otec Vojtěch Dvořák, povoláním učitel, roku 1853 přeložen z Řepice. Nějaký čas strávila i u příbuzných v Dolínku u Mělníka (dnes součást Odolene Vody, okr. Praha-východ), kde se seznámila s pracemi Friedricha Schillera, které v ní zřejmě probudily touhu věnovat se poesii. Již jako dvanáctiletá publikovala v píseckých *Zlatých klasech*, později i v pražských *Květech*, *Osvětě* a *Ruchu*, přičemž byla některými znalci považována za nadějnou básnířku. Jediná sbírka poesie s názvem *Chudobky* jí vyšla roku 1872. Její tvorba, proniknutá hlubokým citem i silnou vášní, byla oblíbená u čtenářů, ale kritika jí vytýkala nízkou uměleckou hodnotu. Dne 20. července 1869 se provdala za Karla Mráčka, lékaře v Nové Cerekvi, a spolu s ním se postupně stěhovala do Postupic, Řičan, Stránčic (dnes Stránčice, okr. Praha-východ)

a Myslkovic, až se roku 1880 usadila v Dírné u Soběslavi, kde její manžel našel místo jako panský lékař hraběte Eugena Vratislava z Mitrovic. A protože hrabě byl i místním poštmistrem, působila u něj jako poštovní administrátorka. Kromě toho se věnovala dvěma dcerám a udržovala kontakty se spisovatelkami, zejména Sofií Podlipskou a Karolinou Světlou. Dlouhodobě však trpěla gynekologickými obtížemi, kvůli nimž na jaře 1893 podstoupila operaci v pražské Všeobecné fakultní nemocnici, kde záhy zemřela na pooperační komplikace. Pohřbena byla na Olšanských hřbitovech, kde se dodnes nachází její hrob.

Hermína Hemerová/Hermine Hemmer

(*24. 12. 1867 *Tučapy u Tábora* – †24. 8. 1936 *Praha*)

Pocházela z poštmistrovské rodiny a u předlitavské poštovní správy sloužila od 20. ledna 1888. Jako poštovní úřednice působila v Dolních Rakousích, na Moravě, dlouhá léta jako poštovní expedientka v Milevsku a v nedalekém Kovářově, poté jako poštmistryně v Doubravce u Plzně a vrchní poštmistryně v Uhříněvsi, kde se dočkala vyhlášení československé samostatnosti. Profesní dráhu zakončila ve Stránčicích (dnes Strančice, okr. Praha-východ). Od konce 90. let 19. století otevřeně hájila práva předlitavských poštovních úřednic. Dne 6. března 1900 představila téma existenčních poměrů poštovních úřednic na všeobecném sjezdu předlitavských poštmistrů, uskutečněném na vídeňské radnici, při němž sklídila bouřlivé ovace. Jeden z německých delegátů její vystoupení shrnul památnou větou: *Es gibt nur eine Hemer im ganzen Österreich! – Je pouze jediná Hemerová v celém Rakousku!* V roce 1902 byla jako první žena zvolena členkou výboru *Spolku c. k. poštmistrů v Království českém*. Od 5. ledna 1905 redigovala *Českou poštovní úřednici*, která vycházela jeden rok jako příloha *Ženského světa*. I poté veřejně publikovala a otevřeně hovořila o otázce žen v poštovní službě. Dne 1. ledna 1920 se stala členkou *Ústřední organizace poštovního úřednictva dopravního pro Republiku československou v Praze*, v níž byla aktivní až do smrti.

Juliana Hnátková

(*10. 2. 1870 *Klokočí u Olší* – †18. 11. 1938 *Brno*)

Narodila se do rodiny hostinského Josefa Hájka a jeho manželky Agathy. Obecnou školu navštěvovala v Olší (okres Brno-venkov) a v Bystřici (dnes Bystřice nad Pernštejnem), v letech 1888–91 absolvovala *První českou pokračovací školu dívčí v Brně*, jejímž zřizovatelem byl *Ženský výrobní a vzdělávací spolek Vesna*. Dne 24. června 1891 úspěšně vykonala zkoušku při c. k. českém ústavu učitelů v Brně, což jí umožnilo, aby v následujícím roce krátce učila ženské ruční práce v Kostelci u Kyjova. O rok později, 18. července 1893, se provdala za nadučitele v Olší Antonína Hnátku, který v letech 1922–27 působil jako senátor Československé strany sociálně demokratické a zastával i další významné veřejné funkce.

Spolu měli šest dětí – tři chlapce a tři dívky. Od 16. května 1894 do 1. listopadu 1922, kdy se funkce vzdala, spravovala poštovní expedici Olší.

Antonie Kleinerová

(*23. 3. 1901 Praha – †23. 8. 1982 Praha)

Pocházela z rodiny zámečnicka Josefa Štainice a jeho manželky Zdenky, rozené Rohlíkové. Po absolvování dvouleté obchodní školy nastoupila 1. září 1918 na pražské ředitelství pošt a telegrafů, kde působila jako poštovní asistentka. Sociální citění ji v roce 1925 přivedlo do *Křesťanského sdružení mladých žen YWCA* a v roce 1938 i na ministerstvo sociální péče, v jehož rámci měla na starosti ozdravovny pro sociálně slabé matky. Od roku 1939 byla spolu s manželem Jaroslavem Kleinerem, šéfem technického provozu *Československého rozhlasu*, činná v odbojové organizaci *ÚVOD*, ale již na podzim 1941 byli zatčeni. Zatímco Jaroslav byl 13. února 1942 popraven v Mauthausenu, Antonie byla vězněna v Praze-Pankráci, v koncentračním táboře Ravensbrück a v ženské trestnici Moisdorf v Lipsku. Po osvobození se opět veřejně angažovala – stala se předsedkyní *Klubu pozůstalých po nacistických obětech*, předsedkyní *Sdružení žen v církvi československé*, místopředsedkyní *Sdružení osvobozených politických vězňů z Ravensbrücku* a tajemnicí *Svazu národní revoluce*. V květnu 1946 byla zvolena poslankyní *Ústavodárného Národního shromáždění za Československou stranu národně socialistickou*. Patřila k zásadním odpůrkyním komunismu a po únoru 1948 se zapojila do činnosti národněsocialistické opoziční skupiny „politická šestka“. Dne 8. listopadu 1949 byla zatčena a v procesu s Miladou Horákovou 8. června 1950 odsouzena k doživotnímu těžkému žaláři, pokutě 20 000 Kč a ztrátě veškerého majetku. Propuštěna byla až 10. května 1960 v důsledku rozsáhlé prezidentské amnestie. V roce 1990 byla plně rehabilitována.

Emilie/Ema Kudrnáčová-Koutková

(*18. 8. 1876 Dobruška – †20. 1. 1962 Hronov)

Poštovní službu nastoupila roku 1899 v Pardubicích, kde složila v témže roce zkoušku expeditorky a v roce 1902 zkoušku telegrafní u poštovního úřadu Trutnov. Později působila jako poštovní úřednice v Hronově, kam se provdala za místního poštmistra Josefa Koutka, s nímž měla syna Jaroslava. V roce 1923 byla jmenována poštovní adjunktou a o dva roky později odešla do výslužby. U poštovní správy tak sloužila 26 roků a 4 měsíce. Politicky se angažovala v *Československé sociálně demokratické straně dělnické*, jejíž politiku hájila nejdříve na místní úrovni jako členka městské rady a obecního zastupitelstva Hronova a poté v mnoha dalších okresních institucích. Kromě toho působila v *Československém červeném kříži*, *Ústřední organizaci dopravních úředníků*, *Dělnické akademii* a spolku *Ochrany matek a dětí*, jehož byla předsedkyní. V letech 1935–39 zasedla coby senátorka v *Národním shromáždění*. V souvislosti se státoprávními změnami období dru-

hé ČSR vstoupila 1. prosince 1938 do senátního klubu *Národní strany práce*. Dne 28. srpna 1944 byla zatčena a následně vězněna v Terezíně, odkud se vrátila v květnu 1945. Zbytek života strávila v Hronově.

Anna Macháčková

(*25. 11. 1853 Podhůří – †nezjištěno)

Pocházela ze zámožné rodiny Jana a Marie Slavíkových, kteří dceři umožnili na tehdejší dobu mimořádné vzdělání. Ve dvaadvaceti letech se provdala za třebechovického lékárníka a poštmistra Vincence Macháčka, který však roku 1879 náhle zemřel. Anna se již znovu neprovdala, a tak se musela o sebe a dvouletou dceru postarat sama. Dne 28. srpna 1879 byla jmenována poštmistryní v Třebechovicích (dnes Třebechovice pod Orebem, okr. Hradec Králové), kde před odchodem do penze v dubnu 1905 dosáhla hodnosti poštmistryně I. (tj. nejvyšší) třídy, což byl mezi ženami ojedinělý případ. Kromě toho byla aktivní členkou *Spolku c. k. poštmistrů v Království českém*, což dokládají i slova jednoho z čelných představitelů této profesní organizace, který jednou poznamenal, že...*si poštmistrovskou schůzi bez paní Macháčkové ani představití nedovede.*

Matylda Marešová

(*26. 2. 1874 Hradec Králové – †červen 1936 asi Praha)

V pražské telegrafní ústředně pracovala od 12. července 1901 nejprve jako poštovní oficiantka a později jako adjunktka.

Antonie Miškovská

(*6. 6. 1851 Kutná Hora – †2. 1. 1937 Praha)

Dcera ředitele banky Antonína Miškovského a jeho manželky Anny, rozené Kadlcové. Po absolvování tzv. hlavní a následně i klášterní školy v Kutné Hoře nastoupila 1. srpna 1872 jako provizorní telegrafistka v pražské telegrafní ústředně, která byla umístěna na poštovním a telegrafním úřadě Praha 1 v Jindřišské ulici. Nikdy se neprovdala, protože celibát byl jedním z předpokladů zaměstnávání žen v nižších úřednických funkcích předlitavské poštovní a telegrafní správy. Dne 1. dubna 1906 byla jmenována telegrafní oficiantkou. Do důchodu odešla 31. prosince 1913 coby vrchní telegrafní adjunktka XII. (tj. nejvyšší) hodnostní třídy. U poštovní, resp. telegrafní správy tak pracovala dlouhých 41 let a 5 měsíců. Byla držitelkou výroční medaile pro civilní státní zaměstnance, kterou dostala 1. září 1912 u příležitosti 40. výročí zaměstnávání žen v předlitavské poštovní a telegrafní správě a *Zlatého záslužného kříže*, který jí byl udělen nejvyšším rozhodnutím z 25. listopadu 1913 v souvislosti s jejím odchodem do výslužby. Jako důchodkyně žila v Úvalech u Prahy a od dubna 1924 v Praze-Žižkově, kde také zemřela.

Ludmila Pechmanová-Klosová

(*13. 7. 1885 Královské Vinohrady – †nezjištěno, 9. 11. 1950 ještě žila)

Pocházela z rodiny poštovního podúředníka svobodného pána Josefa von Pechmana a jeho manželky Ludmily, rozené Janoušové. Po studiích nastoupila 21. prosince 1904 k předlitavské poštovní správě a až do roku 1919 působila jako poštovní oficiantka a posléze adjunktka v Praze. Od roku 1908 byla členkou *Spolku c. k. poštovních a telegrafních oficiantek pro Čechy, Moravu a Slezsko*, kde se zasazovala o rovnoprávné postavení státních úřednic. Tyto názory uveřejňovala také v jí redigovaném spolkovém *Věstníku*, který v červnu 1918 na krátkou dobu nahradil měsíčník *Ženské poštovní listy*. V roce 1909 vstoupila do *České strany národně sociální*, v jejímž rámci spoluzaložila *Českou obec úřednickou*. Po převratu pracovala v osobním oddělení ministerstva pošt a telegrafů, kde zastávala funkci místopředsedkyně *Ústřední organizace poštovního úřednictva dopravního pro RČS*. Od roku 1919 byla členkou městského zastupitelstva a městské rady Královských Vinohrad a předsedkyní komise pro sociální péči. V letech 1920, 1925 a 1929 byla zvolena poslankyní Národního shromáždění za *Československou stranu (národně) socialistickou*, přičemž hájila především sociální otázku státních zaměstnanců a sklářských i textilních dělníků. Věnovala se rovněž sociální práci. Z politického života odešla kvůli vážným zdravotním důvodům v roce 1935. Jejím manželem byl dramaturg Karel M. Klos (1888–1967).

Kateřina Putterlíková

(životní data nezjištěna)

Poštovní a telegrafní úřad Polná převzala po svém manželovi Adolfu Putterlíkovi, který zde působil od 8. září 1862 nejprve jako poštovní expedient a později poštministr. Kvůli zpronevěře finančních prostředků byl však odvolán z funkce. Kateřina získala poštmistrovské místo v říjnu 1876 po opakovaných žádostech adresované předlitavské poštovní správě. Stala se tak jednou z prvních žen, které byly v českých zemích pověřeny vedením poštovního úřadu. Funkci vykonávala svědomitě až do roku 1907. Syn Gustav působil na tomtéž poštovním úřadě v letech 1917–27.

Klára Radimská

(*2. 6. 1831 Turnov – †2. 3. 1913 Mladá Boleslav)

Pocházela z rodiny turnovského měšťana a lékárníka Josefa Radského, jemuž patřil jeden z tamních výstavních domů, kde již jeho otec provozoval lékárnu „U Bílého lva“. Její matkou byla Klára, rozená Richtrová z Trutnova. Jako patnáctiletá byla svými rodiči poslána na roční zkušenu do Prahy a coby sedmnáctiletá se provdala za Karla Radimského, majitele mlýna v Nymburku, s nímž měla sedm dětí (3 chlapce a 4 dívky), ale pouze tři se dožily dospělosti. Karel převzal 16. března

1857 mladoboleslavskou dědičnou poštovní stanicí po zesnulém bratrovi Vincenci a vykonával tam funkci poštmistra až do své smrti 8. června 1877, kdy se vedení služebny ujala vdova Klára. Během svého působení se manželé Radimští setkali s několika významnými návštěvníky – v roce 1862 s arcivévodou Albrechtem Fridrichem Rakousko-Těšínským, za prusko-rakouské války 1866 s generálem Leopoldem hrabětem Gondrecourtem a 31. října t. r. dokonce s císařem Františkem Josefem I., pro nějž a jeho doprovod vypravil poštministr Radimský pět čtyřspřeží, která osobně doprovodil z Mladé Boleslavi do Mnichova Hradiště, kudy vedla císařova inspekční cesta po bojištích nedávno proběhnuvší války. Poslední významnou návštěvu přijala na mladoboleslavské poště již ovdovělá Klára v listopadu 1878, kdy zde přivítala korunního prince Rudolfa. Dne 1. prosince 1886 byla dědičná poštovní stanice převzata státem a přeměněna na erární poštovní a telegrafní úřad spravovaný Ferdinandem Schanielem. Klára poté působila jako držitelka mladoboleslavského poštovního úřadu pojezdného, který pronajímal koně, povozy a postiliony poštovní správě, což jí opravňovalo k používání titulu c. k. poštmistrová. Za dlouholetou a věrnou službu obdržela od Františka Josefa I. *Zlatý záslužný kříž*.

Marie Rejčová

(*21. 12. 1833 *Krašovice* – †25. 8. 1876 *Plasy*)

Dcera lesníka Antonína Michla z Krašovic (okres Plzeň-sever). Ve dvaceti letech, 17. dubna. 1853, se provdala za Antonína Rejče, plaského kupce a později i tamního poštmistra (ve funkci 1869–73). Z manželství vzešlo deset dětí, z toho šest dívek a čtyři chlapci. Po Antonínově smrti se ujala vedení poštovního úřadu, který spravovala do roku 1876. Zemřela v pouhých 43 letech a její nástupkyní se 1. března 1877 stala dcera Marie, nejstarší z jejich potomků.

Augusta Šebestová-Bezděková

(*28. 11. 1852 *Kobylí* – †30. 10. 1933 *Brno*)

Pocházela ze sedmi dětí (čtyř dcer a tří synů) Františka Bezděka a jeho druhé manželky Anny, rozené Kovaříkové z Kobylí. Přestože František nebyl rodákem z Kobylí, brzy zdomácněl a stal se úspěšným obchodníkem, hospodářem, osvětovým činovníkem, starostou a poštmistrem. Augusta tak vyrůstala v podnětném prostředí, i když formální vzdělání získala pouze v kobylské dvoutřídce a při ročním studiu na německém gymnáziu v Hustopečích. Po otci však zdědila organizační talent a přirozenou zvědavost, takže se brzy zapojila do obecně prospěšných projektů. V roce 1871 složila expeditorské zkoušky, což jí umožnilo, aby se v rodné obci stala nejprve poštovní expeditorkou a po otcově smrti (1880) i expedientkou. V roce 1886 se provdala za Františka Šebestu, účetního cukrováru ve Velkých Pavlovicích, kde strávila následujících deset let. Po jeho smrti se přestěhovala zpět do Kobylí a v roce 1899 opět převzala zdejší poštovní služebnu, pro niž nechala o rok

později postavit secesní budovu. V ní pak úřadovala až do penzionování 1. ledna 1912. Závěr života strávila v Brně, ale do Kobyly často dojížděla. Vedle poštovní služby se věnovala obchodní, pojišťovací, literární, knihovnické, kronikářské, národopisné, archeologické, spolkové a osvětové činnosti. Proslula především jako zapálená dodavatelka exponátů pro *Národopisnou výstavu československou* (1895) i jako autorka *Lidských dokumentů a jiných národopisných poznámek* (1900).

Alexandra z Taxisů

(*křest 1. 8. 1589 Brusel – †26. 12. 1666*)

Byla dcerou Philiberta Bar de Balançon hraběte de Varax a jeho manželky Claudine de Tournon-Roussillon. Dne 29. června 1616 se provdala za hraběte Leonharda II. z Taxisů (1594–1628), syna úřadujícího generálního říšského poštmistra Lamorala z Taxisů. Manželství však netrvalo příliš dlouho, protože Leonhard se při pobytu v Praze nakazil horečnatým onemocněním, kterému 23. května 1628 podlehl. V závěti, kterou krátce před smrti stačil vyhotovit, určil svou manželku poručnicí nezletilých dětí za podmínky, že se znovu neprovdá. Císař Ferdinand II. ji proto 1. srpna 1628 propůjčil úřad říšského generálního dědičného poštmistra a španělský král Filip IV. ji 16. srpna téhož roku svěřil také úřad generálního poštmistra španělského Nizozemí, Burgundska a Lotrinska. Obě náročné funkce, umocněné neklidným obdobím třicetileté války, úspěšně vykonávala plných sedmáct let za svého nezletilého syna Lamorala Klaudia Františka (1621–76), který je po nabytí plnoletosti převzal 11. září 1646 z rukou císaře Ferdinand III.

Karolina (Karla) Tesařová

(**17. 5. 1891 Přebyslav – †3. 2. 1961 Polná*)

Absolvovala měšťanskou dívčí školu v Polné a v roce 1908 složila zkoušku pro poštovní oficiantky v Táboře. Od 25. října téhož roku byla zaměstnána na polenském poštovním a telegrafním úřadu, kde v letech 1932–1942 působila jako poštmistryně. Regionální význam měla i její činnost kulturní a veřejná. Pro místní městské muzeum sebrala polenské pověsti, sepsala historii rytířského rodu Žejdliců ze Šenfeldu a uveřejnila několik příspěvků v časopisech *Pohoří a Polensko* (např. *Z dějin polenské pošty*, *Vzácné varhany v Polné*). Pod pseudonymem Karol Jan Anselma vydala v roce 1940 vlastním nákladem sbírku básní *Z obrazů mé duše*. Pro loutkové divadlo *Husovy knihovny* sepsala několik her. O polenské historii a kultuře přednášela převážně na schůzích místních spolků, v nichž byla činná také jako aktivní organizátorka a funkcionářka. Od roku 1935 působila coby předsedkyně místní pobočky *Národní jednoty pošumavské* a v letech 1940–42 jako předsedkyně ženského odboru *Národní matice*. V roce 1945 se stala jednatelkou polenské pobočky *Československé strany národně socialistické*, již zastupovala od září téhož roku v místní Národní frontě. V této souvislosti působila i jako dopiso-

vatelka *Svobodného slova*, tiskového orgánu strany. V letech 1939–52 vedla polenskou kroniku a několik let působila v radě *Husovy knihovny*.

Růžena Urbánková

(*14. 12. 1912 *České Budějovice* – †*nezjištěno*)

Byla dcerou Františka Šmucra a jeho manželky Anny, rozené Dryjové. V roce 1932 absolvovala gymnázium a poté pracovala na poštovních úřadech v Mariánských Lázních, Aši, Českých Budějovicích, Praze a Plzni. Roku 1950 se stala ředitelkou krajského poštovního inspektorátu v Českých Budějovicích a rok později nejprve pověřenou a pak i řádnou ředitelkou krajské poštovní správy v Praze. V letech 1955–58 pracovala na ministerstvu spojů jako referentka poštovního provozu. Od roku 1958 působila jako ředitelka Středočeské krajské správy spojů. Po provedení federalizace ČSSR byla 8. ledna 1969 jmenována členkou české vlády Stanislava Rázla jako ministryně pošt a telekomunikací. Funkci si podržela i v následující vládě Josefa Kempného a Josefa Korčáka do 3. ledna 1971. Byla držitelkou vyznamenání *Za vynikající zásluhy*.

Pavčina Vávrová-Weisserová

(*10. 1. 1836 *Nová Cerekev* – †12. 4. 1905 *Neveklov*)

Již v mladém věku se provdala za neveklovského poštmistra Jiřího Weisera, který však záhy těžce onemocněl, takže poštovní službu vykonávala bez jakéhokoliv pověření sama. Když v lednu 1869 zemřel, zůstala s malou dcerou téměř bez prostředků. Rozhodla se proto požádat pražské poštovní ředitelství o ponechání poštovní služebny s odůvodněním, že potřebných zkušeností nabyla v předchozích letech. Žádost však byla vyřízena ve smyslu tehdejší legislativy, totiž že úřad si může ponechat pouze v případě, že bude na své útraty vydržovat expeditora, který bude úřad trvale administrovat. Protože potřebné finance neměla, chtěla se obrátit s prosbou o udělení výjimky k císaři. Dříve než tak učinila však 7. dubna 1869 vyšlo ministerské nařízení, jímž bylo vdovám po poštmistrech umožněno samostatné vedení poštovních úřadů, podrobí-li se předepsané zkoušce. Dne 20. června téhož roku se tak stala první ženou v českých zemích (a pravděpodobně i v Předlitavsku), která úspěšně složila poštovní zkoušku, což ji umožnilo, aby se 1. srpna ujala samostatného vedení poštovního úřadu Neveklov, kde působila až do roku 1902. Její nástupkyní v poštmistrovském úřadě se stala dcera Miloslava, provdaná Maříková, významná aktivistka ženského poštovního hnutí.

Magdalena Vondrášková

(*14. 7. 1859 *Kožlany* – †18. 8. 1924 *Kožlany*)

Nejmladší dcera Antonína Vondráška, movitého kožlanského měšťana, starosty a v letech 1869–86 prvního tamního poštmistra. S vedením úřadu, který

se od počátku nacházel v rodinném domě (dnes Pražská ul. 207), mu postupně pomáhaly jeho čtyři dcery – Rozálie, Barbora, Matylda a Magdalena. Tři starší se však brzy provdaly, takže poštovní úřad po otcově smrti převzala roku 1887 nejmladší a svobodná Magdalena, později zvaná teta Léna či „matka chudých studentů“, která vykonávala funkci poštmistryně (později vrchní poštmistryně) až do roku 1922. Kožlanská pošta se již za života jejího otce stala neformálním kulturním a osvětovým střediskem města i blízkého okolí, v čemž pokračovala též Magdalena. Četl se tam došlý tisk, hovořilo o politice a hlavně sloužila jako místo setkávání významných osobností, jakými byly hudební skladatel Josef Holý, ředitel pražských škol a vynikající zpěvák Alois Majer či básníci Antonín Šnajdauf a Jaroslav Vrchlický. Nechyběli však ani místní rodáci, mezi nimi i Benešovi, jejichž syn Eduard, pozdější druhý československý prezident, se 28. května 1884 v Kožlanech narodil a strávil zde dětství.

Veronika Rozálie Angermayerová ze Stremberga, dcera poštmistra v Sudoměřicích u Tábora, se 7. 7. 1710 provdala za Františka Antonína Posche, poštmistra v Košicích u Tábora. Po jeho smrti 15. 8. 1722 uzavřela nový sňatek s Janem Emanuelem Václavem Khullem z Kholwaldu, původně správcem v Chotovinách, který působil jako poštmistr v Košicích u Tábora. Fotoreprodukce portrétu neznámého autora z roku 1727. Originál portrétu byl počátkem 20. století ve vlastnictví Václava Špačka ze Starburgu, podnikatele poštovních jízd v Praze, který byl potomkem Veroniky Rozálie a Jana Emanuela Václava Khulla z Kholwaldu. (Sbírka PM, inv. č. PÚ1337, přír. č. 5393/1930)

Žofie Kellerová, rozená Šafaříková (*2. 10. 1792 – †26. 11. 1850), byla dcerou sládky ze Sušice. Dne 11. 11. 1810 se provdala za kupce a měšťana Josefa Kellera, který v letech 1798–1833 působil jako správce příbramské soukromé listovní sběrný. Po jeho smrti 12. 4. 1833 převzala řízení listovní sběrný. Na přelomu let 1843/44 se navíc stala držitelkou příbramského poštovního relais. Zároveň působila jako obchodnice a majitelka realit. Na fotografii je zachycena se svým synovcem. Asi konec 40. let 19. stol. (Sbírka PM, inv. č. PÚ3473, přír. č. 1122/1930)

*Terezie Potměšilová (*25. 6. 1815 – †27. 3. 1900),
poštmistryně ve Veselí nad Lužnicí,
fotoreprodukce olejomalby, asi konec 1. pol. 19. stol.
(Sbírka PM, inv. č. PÚ4478, přír. č. 218/1967)*

*Klára Radimská, nejprve mladoboleslavská paní
poštmistrová (1857–1877), poté tamní dědičná
poštmistryně (1877–1886) a nakonec držitelka
poštovního úřadu pojezdného (1886–1913),
foto A. C. Pitzek, 50.–60. léta 19. stol.
(Fotoarchiv Muzea Mladoboleslava,
inv. č. MB10530)*

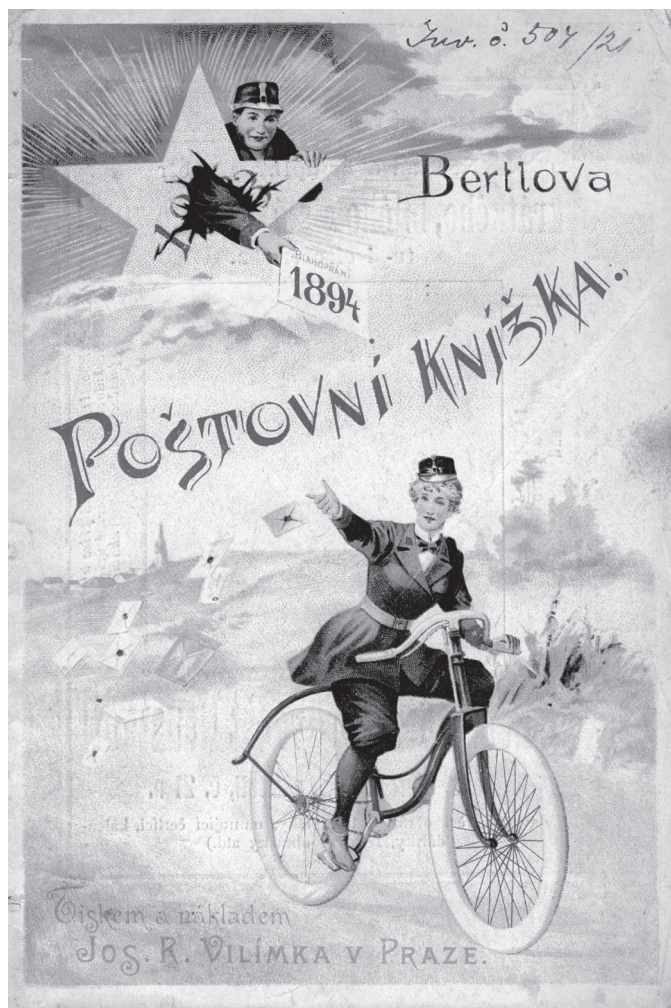

*Hermína Karásková při telefonickém zprostředkování telegramů v pražské telefonní centrále, poč. 90. let 19. stol.
(Sbírka PM, inv. č. PPÚ600, přír. č. 419/1928)*

*Anna Demelová-Koutníková, poštmistryně v Milíně (okr. Příbram), foto Josef Šechtl a Jan Voseček, Pelhřimov, asi 90. léta 19. stol.
(Sbírka PM, inv. č. PÚ1658, přír. č. 577/1933)*

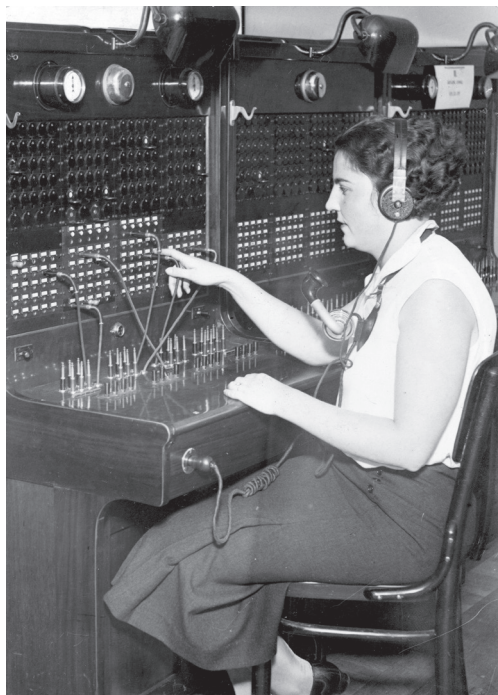

Novoroční poštovní knížka na rok 1894 s motivem listovní doručovatelky na jízdním kole. Uniformy navzdory představě anonymního výtvarníka tehdy ještě nenosily. Každopádně je dokladem emancipace žen v poštovní službě.
(Sbírka PM, NPK371, přír. č. 507/1921)

Juliana Agatha Hnátková, v letech 1894–1922 poštovní expedientka v Olší (okr. Brno-venkov), s manželem Antonínem. Foto Ateliér Rafael v Brně, c. a k. dvorní umělecký ústav pro fotografii, malbu a světlotisk, asi 1904. (Sbírka PM, inv. č. PŮ1959, přír. č. 64/1982)

Telegrafistka obsluhující dálnotisk v telegrafní ústřední stanici v Jindřišské ulici v Praze, foto František Král a Jan Kurz, 1923. (Sbírka PM, inv. č. TG68, přír. č. 119/1925)

Telefonistka meziměstské telefonní ústředny na pražském Žižkově, 1935. (Sbírka PM, inv. č. FAMPT459, přír. č. 42/2003)

Známka z emise Povolání zobrazující poštovní doručovatelku, navrhla Anna Podzemná-Suchar-dová, ryl Jiří Švengsbír, 15. 3. 1954. (Sbírka PM, č. kat. Pofis777)

Jaroslav Poš: Listovní doručovatelka ve stejnokroji vz. 1950, olej na plátně, asi 1951.
(Sbírka PM, inv. č. O140, př. č. 92/2002)

*Doručovatelka tisku, 1959–1963.
(Sbírka PM, inv. č. FRS1588, přír. č. 166/2012)*

*Listovní doručovatelka Jiřina Štěpánková
při výkonu profese v Praze 6 – Dejvicích,
foto Josef Hanuš, 2. pol. 70. let 20. stol.
(Sbírka PM, inv. č. FRS6, přír. č. 11/2008)*

*Orážení zásilek na poště Praha 025 na Gorkého
(dnes Senovážném) nám. v Praze 1,
foto Tomáš Vosolsobě, září 1977.
(Sbírka PM, inv. č. FRS468, přír. č. 26/2008)*

*Manipulantka pošty Praha 023 ve Vysočanech,
foto Tomáš Vosolsobě, 27. 9. 1977.
(Sbírka PM, inv. č. FRS377, přír. č. 22/2008)*